

اسفند ۱۳۸۰ - سال دوم - شماره دوازدهم - ۴۰۰ تومان - ۴۸ صفحه

سکندر

ویژه نامه

استاد حبیب ساهر

با آثاری از:

○ گوئنیلی

○ دوکتور صدیق

○ آلاو

○ عزیز محسنی

○ حسن ایلدریم

○ دکتر رؤیا زارع

○ حبیب ساهر

○ رحیم کاویان

○ ائل اوغلو

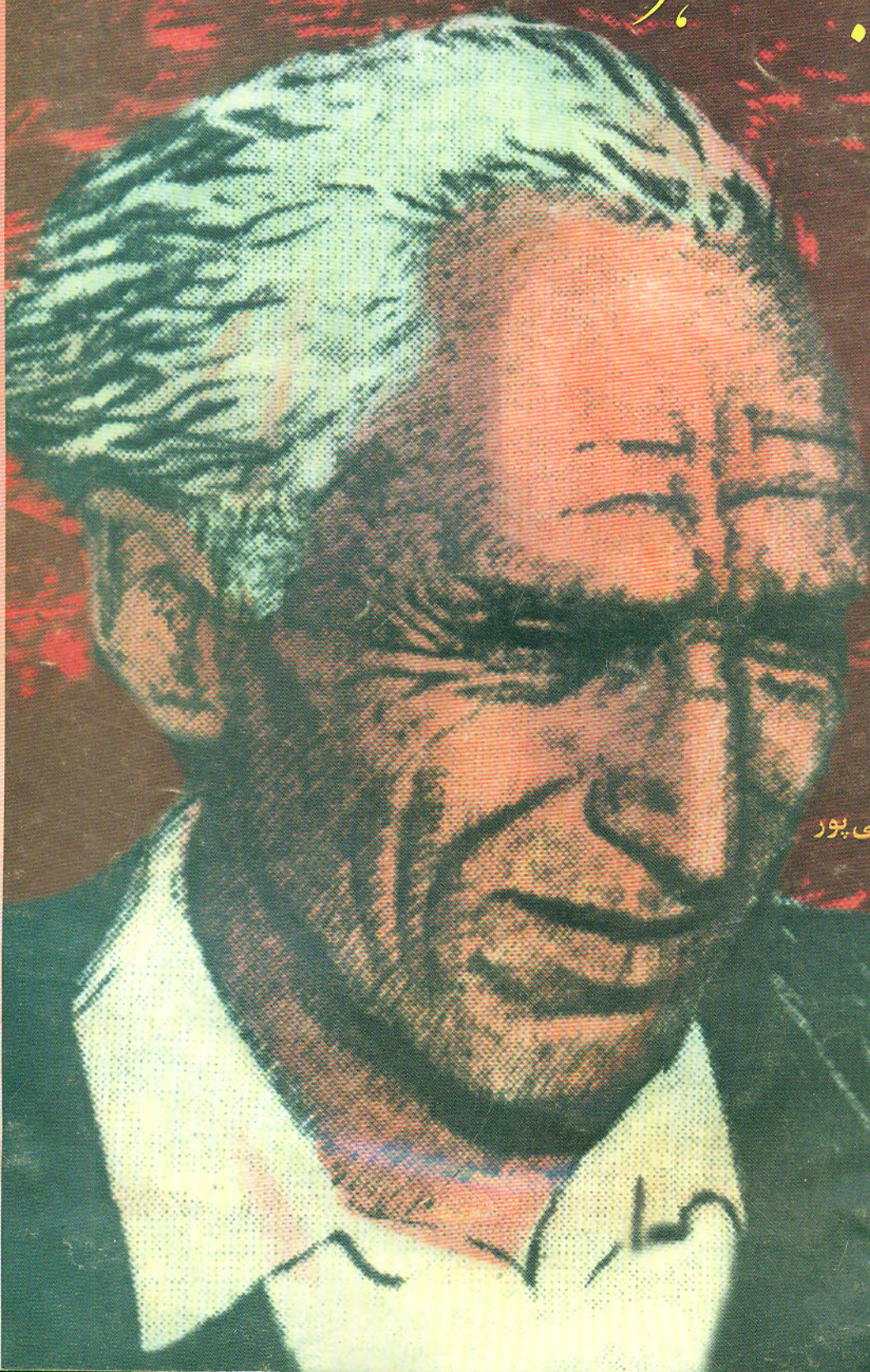
○ هر بزیلی

○ م. کریمی

○ دکتر محمدرضا راثی پور

○ ائلدار موغانلی

و ...

باش سۆز یثرینه

حبیب ساهر چاغداش
آذربایجان ادبیاتی نین ذیروه سینده
دایانان محتشم شاعیریمیزدیرکی
اۆلکه میزین گثریلمه و دوراخلاما
دؤورانیندا بیر آن چالیشمادان
دایانامیش و مبارزه دن ال
چکمه میشدیر. شعریمیزین یثنی
بوداقلاری نین چیچک لئمه سینده
اۆز درین نبوغونو ایشه آپارمیش و
دونیا شعرینین چالارلاریندا
شعریمیزه گؤرکملی یثر آچمیشدیر.
حبیب ساهر ۱۲۸۲ گونش
ایلینده میانانین (ترک) کندینده
دونیا گلمیش، ایلک ایللر ماللا
مکتیبینده اوخوموش و سونرالار
یثنی اوصول ایله اداره اولان
مدرسelerde درس اوخویوب ۱۳۰۴
ایلینده دیپلم آلانندان سونرا
معلم لیگه باشلامیشدیر. ۱۳۰۶
اینجی ایلده روسیه یولویله
استانبول گئتمیش ۱۳۰۹ ده
یونیورسسته داخل اولموش و
جغرافیا علم لری رشته سینده
لیسانس آلیب، وطنه قایتمیش،
۱۳۲۴ اینجی ایلده قده زنگان و
قزوینده معلم لیک ائتمیشدیر.
سونرا تبریزه قاییدیب نظام و
فردوسی اوخوللاریندا درس
وئرمیش، بو ایللرده آذربایجان ملی
حرکاتینا گیرشیب، آنا دیلینده
یازیب - یارادیر و آنا دیلینده درس
وئریر. سونرا یئنه ده قزوینده دؤنوب،
۱۳ ایل اورادا درس وئره ندن سونرا
تهران دؤنور و اورادا متقاعد اولور.
حبیب ساهر ۱۳۶۴ ایلینده آذر
ایینین ۲۳ اونده ابدی اولاراق
دونیا یازگوز یومدو.
حبیب ساهر عمرونون سون

گونلرینه قده یازیب - یاراتماقدان
دایانامیش و اؤز ائلینه قالارقی
اثرلر تحفه وئرمیشدیر. بونلاردان
لیریک شعرلر، سحر ایشیقلا نیر،
کؤشن و بوللو - بوللو تورکجه و
فارسجا شعر دفترلری دیر. بو
شعرلر بوگون ادبیاتیمیزین شعر
ساحه سینده دونیا شعر
باخچاسیندا گوللنمه گینه زمینه
یاراتمیشدیر.

حبیب ساهر حاققیندا ایلک
دؤنه دؤکتور صدیق بالاجا بیر
مجموعه «دیدى از نوآوریهای
حبیب ساهر» عنوانلی چاپ
ائتمیش دیر. بو عالیم بوتون
چیخاردیغی درگی لرده و
مجموعه لرده ساهر اوچون یثر
آچمیش و اؤز بورجونو اوستادینا
اؤده میشدیر. ساهیرین اولوموندن
بیر هفته سونرا یئنه دؤکتور صدیق
همتی ایله کیهان درگی سی بیر اؤزله
صحیفه لر چیخارتمیش و ساهیرین
یاشایشی ایله شعرلرینه یثر
وئرلمیشدیر.

۱۳۶۱ اینجی ایلده تهراندا
«آذربایجانلیلار انجمنی» طرفینده
ساهر اوچون بیر عزیزلهمه توره نی
قورولون و شاعیرلر، یازیچیلار
ساهرین ادبی خدمت لرینی
خاطرلایاراق شعر و مقاله لر
اوخویوب، ساهره تحفه لر وئریلر.
۱۳۷۶ اینجی ایلده م. کریمی
امید زنجانین اؤزله سایسینی
حبیب ساهره باغلادیغینی مطرح
ائتدیکده، اۆلکه میزین بوتون
عالیم لرینی جلب ائتدی. بورادا
مرحوم پروفیسور زهتابی اؤز
بورجونو اوستادی حبیب ساهره
اؤده مک اوچون خاطیره لرینی
یازیب وئردی، مرحوم پروفیسور
محمدزاده مقاله سینین وئرمکده
قارشیمیزا قاجیب ییزی الی - دولو
یولا سالدی. دؤکتور صدیق اوستادا

حؤرمتینی گؤسته رمک اوچون
مقاله لر وئردی. بورادا حسن
ایلدیریم جنابلاری بوتون چاغداش
شاعیرلریمیزین و یازیچیلاریمیزین
شعر و مقاله لرینی توپلاییب بیزه
وئردی؛ او جمله دن هاشم ترلان،
گنجعلی صباحی، قافلاتی، نریمان
ناظم، ائلدار موغانلی، مرتضی
مجدفر، م. قاضی، ائل اوغلو، آلو و
نئچه - نئچه آیری شاعیرلریمیزین
شعرلرینی چاپ اوچون بیزه
وئردی. بونو اونودماق کی (یاشیل
خیال) امیدزنجانین تورکجه بؤلومو
حبیب ساهره همیشه یثر آچمیش
اونون شعرلرینی و آراشدیرمالایلا
برابر ساهرین یاشایشینا عاید
مقاله لری چاپ ائتدیرمگه جان
آتمیش و بو گونه قده اونلارچا
مقاله و آراشدیرما چاپ ائتمیشدیر.
بو ایل صابر ادبی انجمنی و
ساهر ادبی انجمنی گؤرکملی
شاعیریمیز اوچون طنطنه لی مجلس
قورموش و ائلیمیزین عالیم لری
ساهر حاققیندا دانیشیب، شعر
اوخوموشدولارکی بیز بو
ساییمیزی بورادا اوخونان شعر و
مقاله لر حصر ائتمیشیک. پیک آذر
درگی سی بو وظیفه نی بوینونا
آلدیقا چوخ سئوینیر و بو امیدله
چالیشیر بلکه ائلیمیزین دیرچهلش
حرکاتیندا بیر بالاجا آددیم
گؤتورموش اولسون. بورادا صابر
انجمنی و ساهر انجمنی
دولان دیرانلاریندان، اؤزه للیکله
ئل اوغلو و حسن ایلدیریم
جنابلاریندان، بیزه وار قوه لريله و
چوخلو محبت و صمیمیتله
یاردیم یئتیرمک اوچون اؤز
تشکورلریمیزی بیلدیریریک.
اینینده اولان بو ساییمیز بو
عزیزلرین همت لريله باغلانیلیر.
همیشه لیک شادقالین
پیک آذر

به نام خداوند جان و خرد

نشانی دفتر نشریه: زنجان - بازار کسری - طبقه فوقانی - پلاک ۱۴

صندوق پستی: ۵۸۱-۴۵۱۹۵ تلفن: ۰۲۴۱۶۱۴۶۱

سال دوم - ویژه نامه حبیب ساهیر

ماهنامه فرهنگی - اقتصادی - سیاسی - اجتماعی

صاحب امتیاز و مدیر مسئول:

محمدنقی صالحی

- سردبیر:

بهرام محمدی

- مدیر اجرایی:

محمد صادق صالحی

- دبیر بخش ترکی:

م. کریمی

- دبیر سرویس سیاسی:

محمود عباسی

- دبیر سرویس اجتماعی

علی مغازه‌ای

- دبیر سرویس حقوقی:

آیت عباسی

- دبیر سرویس اقتصادی:

تقی احمدی

- دبیر سرویس فرهنگ و تاریخ:

عباس قدیمی قیداری

- حروفچینی و صفحه‌آرایی:

پرک رایانه (تلفن: ۲۲۴۴۱۲۳)

- لیتوگرافی: مینا

- چاپ: تصویر

- شمارگان: ۱۵۰۰

○ باش سؤز یثرینه

○ حبیب ساهیرین آغیر لاما مراسمی

○ مظفر درفش جنابلاری نین چیخیشی

○ حبیب ساهیرین حیاتی گوئیلی

○ ساهیرین تای سیزلیغی دوکتور صدیق

○ ساهیرین یارادیجیلیغی ناقسیسا بیر باخیش آلاو

○ حبیب ساهیر عزیز محسنی

○ خزانلار سسله‌نیر حسن ایلدیم

○ ساهیر شعر دونیامیزدا

○ ساهر، ساحر رنگ و نور دکتر رؤیا زارع

○ خداوندی نین گلینی حبیب ساهیر

○ ساهیرین ایکی دونیاسی رحیم کاویان

○ حبیب ساهر و طنز ائل اوغلو

○ اسیر ائلرین شاعیری هر یزلی

○ ساهیرین شعر پنجره‌سی م. کریمی

○ چشم‌انداز نوآوری‌های حبیب ساهر دکتر محمد رضا راتی‌پور

○ بیر سیزی حسرتینی چیچک لنمه‌سی ائلدار موغانلی

شعرلر

● هاشم ترلان ● کریم مشروطه‌چی (سوئمز) ● عمران صلاحی ●

● ائلدار موغانلی ● آیریلماز ● محمد حسین طهماسب‌پور (شهرک) ●

● میرهدایت حصاری ● قافلاتی ● شکوه شکوری (آنا) ●

● فریدون حصارلی ● علیانی ●

عکس پشت جلد: بهلول عطارزاده کلبر

● مقالات افراد لزوماً دیدگاه نشریه و گردانندگان آن نیست.

● مقالات ارسالی مسترد نخواهد شد.

● پیک آذر در ویرایش و خلاصه کردن مقالات آزاد است.

● لطفاً مطالب خود را بر روی یک طرف کاغذ و با خط

خوانا بنویسید.

حبیب ساهرین آغیرلاما مراسمی

عۇمۇر بويۇ ادبیاتیمیزین قوللوغوندا اولان خالق شاعیری حبیب ساهر، ایگیرمینجی عصرین رئالیست شاعیرلریندهن اولدوغو، اونون آغیرلامادا توپلانیب گلەن ایکی مین نفره یاخین قوناقلاریندان آپ - آشکار گۇرونوردو. خالق همیشه سونونجو فیکیری سؤیله میشدیر، خالق همیشه صنعت عالمینده قطعی فیکیر سؤیله میشدیر. اونون سئوگیسی قطعی بیر فیکیرین محصولودور. حبیب ساهر اونودولماز اولدوغو کیمی، آغیرلاما مراسمی ده اونودولماز اولدو. او بیر اولمز شاعیر کیمی، بیر داهادا اوره کلرده یاشادیغینی قوناقلارینین گلیشیندهن، اوخونان احساسلی شعرلردهن و عالیملریمیزدهن علمی

مقاله لرینده اولان اینجه لمه لردن گۇسته ردی. اونون شرفینه توپلانیب گلەن قوناقلار، چیلله آخشامی (یلدا گئجه سی)، شاعیرین اوغورلو آغیرلاماسیندا، بیر داهایا خاطرهلرینه ابدی لیک حک اولونان اولدوقجا حرارتلی گئچیریلەن او سازلی - سۇزلو شعر آخشامی نین شاهی اولدولار، اوره ک دولو سئوگی له چیلله آخشامی نین دوامی نی عائله لری ایله بیرلیکده کئچیرمگه ائولرینه دۇندولر. حبیب ساهرین آغیرلاماسیندا، ائلیمیزین - یوردوموزون قدیر بیلهن اوغول و قیزلارینین اوزاق - یاخین شهرلردهن گلدیگینی گوردوک. چیلله نین ایلک آخشامیندا ایلک چیلله گئجه سینی حبیب ساهرین ناغیلا دۇنموش عۇمورونون

ایشیغینا توپلاندیق، آمما، اوجاغیمیزدا یانان، چئوره میزه حرارت وئرن قدیم ایللر کیمی قاراغاج کۇتوبو دئییل، پالید قول - قانادی دئییل ایدی. بو ایل آذر آیینین اوتوزوندا - تهرانین جنوب حیصه سینده یئرله شن بهمن مدنیت ساراییندا خاطرهلی بیر شعر آخشامی یارانندی. «صابر آدینا ادبی انجمن» و «ساهر آدینا ادبی انجمن» ین تشبیله بو سازلی - سۇزلو شعر گئجه سینده «شهید آوینی» سالونو دولدوقدان سونرا، بیر عده ده آیاق اوسته دایانیب، حبیب ساهرین آغیرلاماسیندا اشتراک ائتدیلر. «صابر آدینا ادبی انجمن» ۴ ساعات لیق یاراتدیغی اوغورلو خاطره گئجه سینده اوستاد شاعیریمیز حبیب ساهری

آغیرلایانلارین قاباغینا شعر، مقاله و موسیقی تحفه سیله چیخدی. آخشام ساعات ۴دن ساعات ۸ قدر طول چکه ن بو محتشم ییغینجا قدا قوناقلارین شن لیکله اوئن دقیقه لرینی آشاغیداکی قئیدیمیزده اوخویوروق.

آغیرلایانلار ساعات ۱۶دا باشلانندی، قرآن کریمین آیهلری تلاوت اولوندو. سرود ملی سالوندا بخش اولوندو، صندلی ده ایلشه ن قوناقلار آياغا قالخیب جمهوری اسلامی ایرانین سرودین دینله یندنه سونرا، صندلی لرده آیلشدیلر. آغیرلایانلار آپاریجیلیق ائدن جناب حسن ریاضی حضرتلری میکروفون آرخاسینا گئچیب حبیب ساهر حاقیندا و آغیرلایانین حاقیندا قیساجا معلومات وئردی و سونرا «صابر آدینا ادبی انجمن» ین باشقانی اولان مظفر درفش جی جنابلارینی میکروفون آرخاسینا چاغیردی. مظفر درفش قوناقلارلا خوش گلدین دئییب، اوز تشکرلرینی، آغیرلایانلار یارادانلارین طرفینده تشکرلر ائدی، بهمن مدنیّت ائوی نین مسئول لاریندان بیر داها منت دارلیغینی و تشکرلرینی بیلدیردی. سونرا یازدیغی مقاله سینی اوخودو.

سونرا آذربایجانیمیزین تانینمیش عاشیقی «عاشیق حسن

اسکندری» چیخیش ائدی، قوناقلارین آلفیشلارینی قازاندی. عاشیق موسیقی سیندن سونرا اوستاد «رحیم رئیس نیا» «حبیب ساهرین اجتماعی سیاسی محیطی شرایطینه» مقاله سینی اوخودو، سونرا کامان اوستاسی علی فرشلاف اوز اورکستری له صحنه یه گلدی، گوزل سسه مالک اولان مغنی جناب مهندس ابراهیم تفضلی حضرتلری حبیب ساهرین بیر شعرینه بسته لنمیش موسیقی ایله آغیرلایانلارین آلفیشلارینی لا قارشیلانندی. اوستاد احمدشایا (آلاو)، سونمز، محمد خلیلی، زین الدین هریسلی، دکتر محمدزاده صدیق، شعر و مقاله لرینی اوخودولار. آغیرلایانین عاشیق لاریندان اولان عاشیق اشرف مصری ها والاری نندان اوخویوب، مجلسیمیزه ذوق وئردی. عاشیق اشرف دن سونرا، هاشم ترلان. م. ق. قافلانتي - عمران صلاحی حضرتلری شعرلرینی اوخویوب خاطرلر سؤیله دی لر. زنگان شهرینده مهندس کریمی جنابلاری اوز مقاله لرینی اوخویوب، قوناقلارین تشکرلر ائتدی. عاشیق عمران حیدری یانیق کرم هاواسینی سازدا چالدی، ایله شنلرین آلفیشلاری لا قارشیلانندی. سونرا مرتضی مجدفر، رحیم کاویان و

غفاری جنابلاری شعر و مقاله لرینی اوخودولار. آغیرلایانین سونوندا حبیب ساهرین حیات یولداشی، خانیم «نصرت الملوک نوری» و حبیب ساهرین اوغلو حمید ساهر میکروفون آرخاسینا چاغیریلیب، قوناقلارین تشکرلر ائتدی. قئید لازیم دیرکی بیر چوخ شاعیرلر و یازارلارین مقاله سینه اوخونماغا واخت چاتمادی. حسن ایلدیریم جنابلاری آغیرلایانین سونونو اعلان ائتدی، قوناقلار پوئتیک دویغولارلا چیلله آخشامی نین ده بلرینی یئرینه یئتیرمک اوچون ائولرینه قایتدی لار.

آغیرلایانلار قاتیلان شاعیر و یازچیلاریمیزدان حسن مجیدزاده (ساوالان) مهندس ابراهیم رف. رف، دکتر سعید خانلو، اسماعیل هادی، آیریلماز، گولدرولو ولی، عظیم آقایی، آخشین آغکمرلی، آقازاده علیایی، سعید نجاری، ماهنی زنگانلی، اقبال منصوریان، مهدی عبدالهی، علی میثمی، جمشید شیبانی، میرهدایت حصاری، فریدون حصارلی، محمد حسن زاده، حبیب فرشلاف، ائلدار مغانلی و یوزلرله اوییره نجی لر اولموشلاردیر. اونودولماز حبیب ساهرین محتشم آغیرلایانلاریندا اوخونان مقاله و شعرلری دقتینیزه چاتدیریریق. □ ائل اوغلو

مظفر در فشی جنابلاری نین چپخیشی

«مظفر در فشی» آتمیش
ایله یاخیندیرکی، عموم خالق
آرزیلارینی انعکاس ائتدیرن
شعرلرین اوغورلو
شاعیری دیر. او تبریز شهرینده
اورتا مکتب دؤرو حبیب
ساهرین شاگردلریندن
اولموشدور. اؤتن ایل اونون
منظوم خاطره‌لر کیتابی نین
اوخوجوسو اولموشوق.
آغیرلامادا اوخودوغو
مقاله‌سینی دیقیسنیزه
چاتدیریریق

سلام‌لارا! اودلی سلام‌لار سیز
عزیز حؤرم‌تلی آذربایجان دیلینه،
ادبیاتینا، شعرینه، موسیقی‌سینه
علاقمند قوناقلارا - هامیدان اول
لازم بیلیرم میرزا علی اکبر صابر
آدینا آدلانان انجمنین مدیره هیئتی
طرفینده، هابئله ساهر انجمنی
طرفینده بو دعوتی قبول ائدیب،
زحمت چکیب یول اوزاقلیغنا و
چتین لیکلره باخمیاراق تهرانی
مختلف محلّه‌لرینده و اوزاق
منطقه‌لرده کرجدن، شهریاردان و
اسلام‌شهرده هابئله اوزاق و
یاخین شهرلردن و شهرستانلاردان
قزویندن، زنجان‌دان، تبریزدن،
اردبیلدن، اورمودان، مراغادان و
باشقا شهرلرده گلن قوناقلارا
خوش‌گلدین دئییب صمیمی
تشکرلریمیزی بیلدیرم. آرزو
ائدیرم که تشکیل ائتدیگیمیز بو
ییغیجاق حداقلده اولموش
اولساییزین رغبتیزی قازانا بیلسین.
بیزیم صابر ادبی انجمنی و
هابئله ساهر آدینا ادبی انجمن

ایل‌لردهن بری بیر عده تهراندان
یاشایان آذربایجان ادبیاتینا،
شعرینه، موسیقی‌سینه
وورغونجاسینا عشق و علاقه
بسله‌ین آذربایجانلی لاردان تشکیل
ائدیلیمیش و چالیشمیشدیر که بو
ساحه‌لرده بیر طرفدهن دیل
عالیم‌لری و قلم صاحب‌لری و
خصوصیله گنج استعدادلاری جلب
ائدیب بیر یئره یغسین و دیگر
طرفدهن تالانت ادبیات
خزینه‌میزین کچمیشده اولان
گؤرکم‌لی و پارلاق شخصیت‌لری یادا
سالیب اونلارین اثرلرین نشر ائدیب
یایماقلا مقدس بیر وظیفه‌نی یئرینه
یئتیرسین قرن‌لر بویو محتشم و
غنائی شکلده یارانان و انکشاف
ائدهن فرهنگیمیز، کولتوروموز دنیا
ادبیاتینا خطیب تبریزی، قطران
تبریزی، خاقانی شیروانی، نظامی
گنجوی، نسیمی، خطائی، فضولی و
صائب تبریزی کیمی گؤرکم‌لی ادبی
شخصیتلر بخش اتمیش، هابئله
سون زامانلاردا میرزا علی اکبر
صابر، محمد قلی‌زاده، میرزا علی
معجز شبستری، شهریار و اونلارلا
باشقا پارلاق اولدوزلار عصریمیزده
طلوع ائدیب ادبیاتیمیزدا فورما و
مضمون جهتیندهن بیر چوخ
یئنلیک‌لر یاراتمیشلار. لکن
تأسف‌لر اولسون کچمیش آتمیش
ایل قارا پهلوی‌لر دؤرونده
دیلیمیزین و ادبیاتیمیزین یاساق
اعلان اولوب تاپدالانماغی
نتیجه‌سینده بیر طرفدهن
ادبیاتیمیزین شکفته‌لیگی، انکشاف
ائتمه‌سی نین قاباغین آلب راکد
حالا سالمیشدی؛ دیگر طرفدهن
استبداد و شووینیزم گرمه‌لری خلق

ایچیندهن قوغراندان آذربایجان
ادبیات شعله‌سین اؤز جانی ایله و
قانیله شعله‌ور ساخلايان شاعر و
یازچی‌لاری زندانلا، سورگونله
قارشیلایب اونلارین یاراتدیقلاری
اثرلری یاندیریب، آرادان آپارماقلا
خلقیمیز ایچره تانییب، شهرت
تاپماسینا مانع اولموشلار. بیزیم بو
گونکی وظیفه‌میز اونلارلا بلکه
یوزلرله بو کیمی کؤلگه‌ده قالمیش
زجر چکمیش، سورگونده، قاچاقدا
یارنیش و یایمیش شاعرلر و ادبیات
خادم‌لری حقنده اختاریب آراماق
حبیب ساهرکیمی، علی فطرت،
میرمهدی اعتماد، محمد بی‌ریا
«محمد علی محزون» بولوت
قره‌چورلو سهند کیمی و یوزلرله
قارانلوق دوره‌ده ادبیاتیمیزا خدمت
ائده‌نلری خلقیمیزه تانیتدیراق
اونلاری آغیرلایاق و اونلارین
اثرلرین نشر ائتمگه چالیشاق.
بیلدیگینز کیمی بیزیم بوگونکو
ییغیجاق خلقیمیز ایچره لازم قده
تانینمایان قدرتلی شاعریمیز حبیب
ساهرین تانیماسی و اونون
ادبیاتیمیزدا چکدیگی زحمت‌لری
آغیرلاما مقصدیله تشکیل اولوب و
بیز بو مجلسده اونون حقنده تحقیق
ائدهن صلاحیت‌لی استادلاریمیزدان
دعوت ائتمیشیک که اونون
یاشایشی، یارادیجیلیغی، سبکی،
شیوه‌سی و اثرلری حقنده بیزه
معلومات وئرسینلر. بوناسیله من
سؤزلریمی اؤلمز شاعریمیز
ساهرین بؤیوک روحی مقابلینده
تعظیم‌له ختم ائدیرم و حاضر
استادلاردان دعوت ائدیرم که
حاضرلادیقلاری معروضه‌لرله بیزی
ممنون ائتسینلر. □ مظفر در فشی

حبیب ساهیرین حیاتی

«اوتری بیر باخیشلا»

حبیب ساهر هله دونیا یا گلمه میشدن نئچه ایل لر قاباق، اونون بؤیوک باباسی عائله سی ایله بیرلیکده میانین «ترک» کندیندن کؤچوب تبریزین «سرخاب» محله سینده یورد سالمیشدی.

ساهر ۱۲۸۲نجی گونش ایلی نین یاز فصلینده تبریزین «سرخاب» محله سینده آنادان اولور، اوشاقلیق یاشلاریندا ایکن ساهیرین طالعینده یتیم لیک حکمی یازیلیر. اونون آتاسی تبریزین قانلی بیر بلواسیندا اؤلدورولور، و بئله لیکله بوتون عائله سی چوخ آغیر یاشایشلا و ائله جه ده کسگین چتینلیک لره معروض قالیر. بو حاقدا ساهر بئله یازیر:

«۵۰۰۰ یاشیما چاندیم کندیمیزده فیرتانا قویدو و آتام بیر پائیز گنجه سی قوناق گئتدی بیر داها گئتدی دؤنمه دی، یتیم قالدیق.... آلتیمیزا کوهنه کئچه سالدیق آجلیق گوردوک، کورلوق چکدیک بؤبودوک...»

استانبول ۱۹۳۹

ساهر هله رسمی تحصیل آلماق یاشینا چاتمازداندا چوخ قاباق، مکتبه گئدیرمیش. ۴ یاشیندا ایکن الفبا اؤیرنمک اوچون باجی سیلا بیرلیکده اونو «سردابا» مکتب خاناسیندا بیر نفر «ملاباجی» یا تاپیشیریرلار. ۶ یاشیندا ایکن رسمی تحصیل آلماق یاشینا چاتارکن اوگئی قارداشیلا بیرلیکده اونو، «سید حمزه» و سونرا ایسه «حیدرکلیه سی» مکتب خانالارینا گؤنده ریرلر. داها سونرالار، ساهر اؤز تحصیلینی مکتب خانالاردا یوخ، یتیمی اوصول ایله اداره اولونان «مدارس متعمده»

و «رشدیه» مدرسه لرینده داوام ائتدیریر و نهایت او اؤز اورتا تحصیل دؤرونو مرحوم امیرخیزی نین اداره ائتدیگی «مدرسه محمدیه» ده سونا چاتدیریر. ساهر ۱۳۰۴نجی ایل دیپلوما آلدیقدا سونرادا فرانسیز دیلینی مکمل اؤیرنمک اوچون «کاتولیک لر» مدرسه سینده داخل اولور و ۳ ایل ده همین مدرسه ده تحصیل ائدیر.

ساهر «مدرسه محمدیه» ده تحصیل آلدیقی زامان، بؤیوک انقلابچی شیخ محمد خیابانی نین باش معاونی، گؤرکملی شاعیر، ادیب و انقلابچی «میرزا تقی خان رفعت» اونون فرانسیز دیل و ادبیاتی معلمی اولموشدور. جوان ساهر مرحوم رفعتین واسطه سی ایله ترکیه ده نشر اولونان «ثروت فنون»، «ادبیات جدید» و «رسیملی آی» کیمی ادبی، اجتماعی مجله لرله تانیش اولور و درین بیر مارقلا او مجله لرلی اوخویور. بو مجله لرده تورک ادیب و شاعیرلری نین اوجمله دن «توفیق فیکرت» و «جلال ساهر» نین یتیمی مضمونلو و یتیمی فورمالی اثرلری و شعرلری ده نشر اولونارمیش. آدلارینی چکدیگیمیز ادیب و شاعرلرده، داها آرتیق جلال ساهیرین صنعت کارلیق اینجه لیک لری و یتیمی مضمونلو اثرلری جوان «حبیب» ده چوخ درین تأثیرلر باغیشلایر و بو معنوی تأثیری ابدی اولاراق اؤز حیاتیندا یاشادسینی دئییه، جوان حبیب، جلال ساهیرین آدینی اؤزونه سوی آد سئچیر. بو حاقدا ساهر بئله یازیر: «من جلال ساهیرین شعرلرینی خیال انگیز، خوش آهنگ اولدوقونا گؤره چوخ بگنردیم. من اونون معنوی تأثیرینی یاددان چیخاتمادیم دئییه «ساهر» اؤزومه سوی آدی سئچدیم».

ساهرین حیاتی

ساهرین ایلک قلم تجربه لری لاپ اوشاقلیق چاقلاریندا، ائله مکتب خانالاردا درس اوخودوغو زامانلار اولوبدور. بو حاقدا او بئله یازیر: «۷ یاشیمدا ایدیم بیر مکتب خانایا گئده ردیم، گئجه لر چراغ یاندیریب الیمه قلم آلاردیم، اؤز آنادیلیمده شعر یازاردیم. متوسطه نین اوچونجی کلاسیندا ایدیم فرانسیز دیلینده ن فارسجا یا بیر شعر ترجمه ائله دیم. «Ren» بارسینده. سونرا شیخ محمد خیابانی نین اولومونه بیر مرثیه مانند بیر فارسجا شعر یازدیم و مخبر السلطنه نی اورادا نفرین ائله دیم».

اونو تهراندان قزوینه گونده ریرلر. ساهر قزویندهده چوخ قالا بیلیمیر نهایت اونو قزویندن تبریزه گونده ریرلر.

ساهر تبریزده «دبیرستان نظام»، «دبیرستان فردوسی» و باشقا مدرسه لرده معلّم لیکله مشغول اولور و ۱۳۲۵نجی ایلده تبریزده سورگون ائندیریلدیگی زامانا قدهر اورادا یاشاییر. ساهرین ادبی اثری نه اساس لانا راق دئمک اولارکی اونون تبریزده یاشادیقی ایل لر، ساهرین ادبی و یارادیجلیق حیاتی نین پارلاق و چوخ بارلی - بهره لی دوانلاریندان بیرى اولوبدور.

۱۳۲۵
۱۳۲۶
۱۳۲۷
۱۳۲۸
۱۳۲۹
۱۳۳۰

۱۳۲۰نجی ایل رضا شاهین قارا استبدادی بیخیلیدقدان سونرا بوتون ایراندا و ائله جهده آذربایجاندا بیر مدنیّت دیرچلیش اوز وئریر، ادبی فعالیت لر داها آرتیق گوجلنه ر، مدنی - ادبی اوجاقلارین سایبی آرتیر. ائله همان ایل لرده حبیب ساهر جعفرخندان، عثمان ساری وللی و داها سونرالار بالاش آذر اوغلوایله تانیش اولور، عثمان ساری وللی ایله جعفرخندان ساهرین استعدادلی و درین دوشونجه لی بیر شاعیر اولدوغونو گؤرور و اونو اؤز آنا دیلینده بؤیوک اثرلر یازیب یاراتماغا هوسلندیریرلر، بو تشویق لر، ساهرین ادبی فعالیت لری نین آرتیب گوجلنمه سینه سبب اولور. اونا گؤره ده ساهر یئنی - یئنی اثرلری ایله اوخوجولاری نین رغبتینی و درین حورمتینی قازانا بیلیر. واختی ایله اونون چوخ اثرلری تبریزده و ایرانین باشقا شهرلرینده نشر اولونان «آذربایجان»، «آزاد ملت»، «یئنی شرق»، «شفق»، «وطن یولونداکی» ادبی - اجتماعی مجله لرده دؤنه - دؤنه نشر اولور.

ساهر تبریزده یاشادیقی ایل لرده «افسانه شب»،

ساهر «کاتولیک لر» مدرسه سینده فرانسیز دیلی تحصیلین یاریمچیق بوراخیر، تبریزده کوردوستانا گئدیر و بیر آز زامان اورادا «کاک میرزا» آدی ایله ائو معلّمی اولور سونرا یئنه ده تبریزه قاییدیر و نهایت ۱۳۰۶نجی ایل ده عالی تحصیل آلقاق اوچون - باکی - تفلیس - باتوم یول ایله استانبولا سفر ائدیر.

استانبولدا ساهر، ۲ ایل «دبستان ایرانیان» آدلی بیر مدرسه ده فارس دیلی و ادبیاتینی درس دئییر. ۱۳۰۹نجی ایلده ساهر استانبول اونیورئسیته سی نین جغرافیا علم لر بؤلومونه قبول اولونور و نهایت ۱۳۱۲نجی ایلده جغرافیا علم لر فاکولته سیندن لیسانس آلیر. ائله همان ایلده ده ساهرین «جغرافیای طبیعی آذربایجان ایران» آدلی لیسانسلیق تئزی کتابی «ترکیات» انیستیتوسو طرفینده نشر اولونور. ساهر استانبولدا یاشادیقی زامان اؤز ادبی بیلگی نی، ده یرلی تورکجه و فرانسیزجا ادبی اثرلرین مطالعه سی ایله امکانی قدهر زنگین لشدیره بیلیر.

استانبولدا ساهرین، دئمک اولارکی ادبی فعالیتی اولمویوبدور. بو ساحه ده اؤزو بئله یازیر: «... شاعریک مرضیندن یا خامی بوراخدیم... آنجاق اورادا ایکی دانا غزل دئمیشم کی استانبول تورکجه سینده دیر...» ساهر ۷ ایل استانبولدا قالدیدقدان سونرا ۱۳۱۲نجی ایلده باتوم - تفلیس یول ایله باکی یا گئدیر بیر آز اورادا قالدیدقدان سونرا فرانسیا سفر ائدیر و بیر آی فرانسادا قالدیدقدان سونرا یئنه ده باکی یا قاییدیر و نهایت باکی دان بندر انزلی یه و اوراداندا تهرانا گئدیر.

ساهر تهراندا معارف اداره سینده معلّم استخدام اولور و ۱۳۱۳نجی ایل ده زنجانا گونده ریلیر. اوزنجاندا جغرافیا معلّمی وظیفه سینده تدریس له مشغول اولور. ۱۳۱۵نجی ایلده معارف ناظرلیگی ساهرین «جغرافیای خمس» آدلی کتابی نی زنجاندا نشر ائتدیریر. مؤلفین بو کتابی مکافاتا لایق گؤرونور. درس کلاسلا ریندا اوشاقلارا اؤز آنا دیل لرینده درس دئمگی و ائله جه ده اونلارینان اؤز آنا دیل لرینده دانیشمالی و بو حاقدا وئرلین تذکرلری سایماماسی سبب اولورکی ساهری زنجاندان چیخاریب مازندرانا سورگون ائدسین لر. ساهر مازندراندان مالاریا خسته لیگینه توتولور یئنه ده تهرانا قایتماغا مجبور اولور. مالاریا خسته لیگی ساهرین جانیندان چیخیب - چیخمامیش

«سایه‌ها»، «شقایق» و... آدلی فارسجا شعر کتابلارینی دا نشر ائتدیره بیلیر. و نهایت ۱۳۲۵نجی ایلین پاییزیندا شاهلیقین قارا استبدادی بیرداها یئنی دن تبریزه قاییدیقان سونرا، معین علت‌لره گؤره ساهری ده تبریزدن آیریپ اردبیله سورگون ائدییرلر. او ایل لری ساهر اؤزو بئله یازیر: «۱۳۲۵دن ۱۳۲۰ین پائیزینا قده منده شاعرلیک بحرانی باشلادی... آنا دیلیمده بوللو- بوللو شعر، حکایه‌لر یازدیم... مزدیمی آلدیم... مدرسه دن قووولدوم...».

ساهر اردبیل ده «صفویه» مدرسه سینده یئنه ده معلم‌لیک ائدیر. اوردا «تحت نظر» اولماغینا باخمایاراق ساهر ۱۳۲۷نجی ایل ده چوخ آغیر بیر وصیت ده «اشعار جدید» آدلی فارسجا شعر کتابینی محدود نسخه‌لرده نشر ائتدیریر. ساهر اوچ ایل اردبیل ده یاشادیقان سونرا یئنه ده اونو اردبیل ده قزوینه گؤنده ریرلر. او قزوینده اورتا مکتب‌لرده جغرافیا و ادبیات معلمی وظیفه سینده تدریس‌له مشغول اولور همان ایل‌لرده ساهر «کوشن» و «لیریک شعرلر» آدلی آذربایجانجا شعر کتابلارینی دا گیزلین جه‌سینه نشر ائتدیریر و داها سونرا «خوشه‌ها»، «اساطیر» و «اشعار برگزیده» آدلی فارسجا شعر کتابلارینی دا نشر ائتدیره بیلیر. ساهر ۱۳ ایل قزوینده یاشادیقان سونرا تهرانا گؤنده ریلیر.

ساهر تهرانا گلدیک دن بیر ایل سونرا تقاعده بوراخیلیر و عؤمرونون سونونا قدرده تهراندا یاشاییر. ساهرین «کتاب شعر ۱» (فارسجا شعرلر، ۱۳۵۰)، «کتاب شعر ۲» (فارسجا شعرلر ۱۳۵۵)، «میوه گس» (فارسجا حکایه‌لر و خاطیره‌لر ۱۳۵۵) «نمونه‌هایی از ادبیات منظوم ترک» (ترک شاعیرلریندن فارسجا ترجمه‌لر ۱۳۵۶)، «سحر ایشقلانیر» (آذربایجانجا شعرلر ۱۳۵۸) آدلی کتابلاری دا تهراندا یاشادیغی

ایللرده نشر اولونوبدور. بهمن انقلابی غلبه سیندن سونرا تبریزده، تهراندا، زنجاندا و... یئرلرده نشر اولونان «اولدوز»، «یولداش»، «اولکر»، «چنلی بئل»، «ده‌ده قورقود»، «گونش»، «انقلاب یولوندا»، «یئنی یول» و «کوراوغلی»... کیمی ادبی اجتماعی مجله‌لرده ده ساهرین چوخلو شعرلری، حکایه‌لری، خاطیره‌لری، مصاحبه‌لری نشر اولونوب تأسفلر اولسون کی بیر پارا علت‌لره گؤره ساهرین اثرلری نین هله ده چوخو، اؤزو دئمیش کن ایشیق اوزو گؤره بیلیمه‌یب دیر. بوباره ده ساهر اؤزو بیر مصاحبه‌ده بئله دئیر: «ینه بیر قالاق نظم، نشر آتاریم وار دیر، بعضی لری تایپ اولوب بیر چوخلاری دا ال یازی سیدیر... منیم نه حوصله و نه ده ائله مللی قدرتیم وار بو ایشدن اؤتری».

نهایت عؤمور بؤیو ادبی- بدیعی اثرلری ایله اؤز دوغما ائلی نین، یوردونون آرزو- ایستکلرینی، حسرت- نیسگل‌لرین شاعیر اوره‌گی یانقی سیلا بؤیوک بیر صنعت کارلیقلا ترنم ائدهن آذربایجان خالقینی نین مدریک و انسان‌پرور شاعیری، یازیچی سی استاد حبیب ساهر نیسگلی و اوره‌ک‌سینجی بیر وضعیتده ۱۳۶۴نجی گونش ایللی آذر آیین ۲۴نجی گونو گئجه دونیادان کؤچوب و تهرانین بهشت‌زهر قبرستانلیقیندا ابدی اولاراق تورپاغا تاپیشیریلیر. بؤیوک شاعر استاد حبیب ساهر جسمی اعتباری ایله دونیادان کؤچوب گئدسه ده آنجاق آذربایجان و ائله‌جه ده فارس پوئیزیاسی نین خزینه‌سینه باغیشلادیغی زنگین بدیعی اثرلری اعتباری ایله ابدیته قووشوب خالقیمیزین معنوی دونیاسی نین سماسیندا بیر اولدوز (اوکلر) سایاغی دایما پارلایاجاق بؤیوک و شریف روحو شاد اولسون.

□ ع - آغ - گونئیلی

مجله ۶ شبنم شماره ۷

سونمه قیز دلب ((شقایق))

اشق‌پزده قیزیل بیر شقایق
آن تارا کورده گورودی بیزه
لوین کورلرکین برسر سکی
آنون ایشین ساهیه موی تبریزه

او منقام گئده ده بیر منقل کیمی
او سیرت نوری سونیه چمکده
آیدیلادی بیزیم محیط‌پز
ایتمک سکه سمود اده‌هک یوزی

ای قیزیل شقایق! سن! اشق‌پزده
سنه کورلوسه دی باشقا بر جهان
دنگین رفته ائده بیزه گورودیمون
منور بیر عالم! ایشیقلی برکون

ای قیزیل شقایق! سن! نوریان
سن گلله بر برده گل آهار ایدیه
سنبین ایشیقلا اوردک قویشار
قاراشق دغه‌لر اولور دویشار

سن سکه غلغلرین اوردک اوردیسان
آنون پالاییندا ای کورل دلا! آ
سنه گزلی غلغلر دیرین سوتوکی
اغلرین دنگی جلورل ادهو...

سونور قیزیل شقایق سونه ده عالم
قوی آتیشین شبنم او مشکین شبنم
قوی اولاسین سنه حقیقت نوری
باغیا لایزه‌دا من گل سوری
ساهر

ساهرین تای سیزلیشی و بؤیوکلویو نه ده دیر؟

چاغلداش آذربایجان
ادبیاتی تیندا تسانیمیش
عالیملریمیزین بیریده دکتر
حسین محمدزاده صدیق
حضر تلری دیر. او، ایملک دفعه
حسب ساهرین لیریک
شعرلریندن نسونه اولاراق
«نگاهی به نوآوری‌های حبیب
ساهر، آدلی کسیتیایی چاپ
اٹتمیش و اونسو تحلیل
اٹتمیش دیر. آغسیرلامادا
اوخودوغو مقاله سینی آشاغیدا
اوخویوروق

بیز، علامه میر حبیب ساهر
حاقیندا گئدهن آراشدیرمالاردا
اوخویوروق کی او میانین «ترک»
کندینده تبریز شهرینه کؤچن بیر
عائلده دونیا یا گلمیش،
اوشاقلیقیندا آتادان یتیم قالمیش،
بئش یاشیندا مکتبه گئتمیش، ۸
یاشیندا قرآنی حیفظ اٹتمیش، اون
یاشیندا «احسن الم اسلات» و
«ابوب الجنان» کیتابلارینی
قورتارمیش، اون ایکی یاشیندا
«مدارس معتمده» و سونرا «مدارس
مبارک‌یه محمدیه» یه فخری طلبه
کیمی قبول ائدلمیش،
«فرائد الادب» و «مدارج القرائه»

کیتابلارینی دا «رشدیه»
مدرسه لرینده تدریس اٹتمیش،
تبریزده ایکن، فارسجا و عربجه
یاییندا، روس دیلی و
فرانسوزجایی دا اؤیره نمیش،
۱۳۱۳- نجو ایله ان گنج یاشلی
بیر طلبه کیمی استانبول
دانشگاهیندا علمی لیسانس
درجه سی اتمیش، فارس یثنی
شعری نین تمللرینی قویموش، نیما
یوشیجی، شهریار و فروغ
فرخزادی نصیحت اٹتمیش، میرزا
تقی خان رفعت و جلال ساهرین
ایلهام آلاق، ایرانیمیزدا یثنی شعر
اسلوبی یاراتمیش، یونان اساطیری،
تورات، انجیل، قرآن مجید، کلیل و
دمنه، گلستان و مرزبان نامه نی
تورکجه میزه چئویرمیش، عثمانلی
ادیاتی، فرانسوز، عرب و فارس
شعرلریندهن چوخلو نمونه لر
تورکجه میزده ایشله میش، منظومه
یازمیش، سفرنامه و رومان
یازمیش، کیچیک حیکایه لر
یازمیش، ادبیات تاریخی تدوین
اٹتمیش و اؤزو دئیشکن ایللر بویو
معلم لیک ائندیکدن سونرا بیر قالاق
اثر، معنوی میراث قویوب دونیادان
کؤچموشدور.

اما بو سایدیقلا ریمین هئچ
بیر یسی ساهرین تای سیزلیگی
بؤیوکلویونه دلالت اٹمیر. بیر چوخ
آداملار بو صیفتلره صاحب اولار
بیلر، ذکاوت سایه سینده بیلگه ال
تاپا بیلرلر.

منجه ساهرین تاسیزلیگی و
بؤیوکلوگو آشاغیدا کی سجه لرینه
گؤره دیر:

۱. گئچک چیلیک و ملی
چیلیک:

ساهرین گنجلیگینده

صنعتکارلیغا باشلا دیغی زامان، بو
اصطلاح هله لازمی قدر تعریف و
تئوریزه اولما میشدیر. بئله
سجه سی اولان شاعیرلر و
یازچی لارا «حقیقه چی» و «جدی»
شاعیر دئیردیلر حتی اونلاری
«حقیقت خارجی» دن دانشمالارینا
گؤره هده له ییردیلر. بو اصطلاح،
انسان بیلینجیندهن مستقل، عینی و
ملموس وارلیغین تعریفی اوچون
ایشله نیلیردی. سونرالار «رئال»
سؤزو دیلیمیزه داخیل اولدو، و
«رئالسم» بیر ادبی مکتب کیمی
یاغینلاشدی. بیز ایندی بیلیریک
کی «رئال» سؤزو اسکی
تورکجه میزده مال و ملکیت
آنلاملارینا گلن «لی» li - کؤکوندن
تؤره میشدیر. بو کؤک اسکی
هیندجه (سانسکریت) ده «ل»
حرفی اولما ماسی اوچون «ره» re -
اولموش و زنگین آنلامیندا «رام» و
زنگین لیک آنلامیندا «رایا» سؤزونو
تؤره تمیشدیر. لاینجه یه مال و شئی
آنلاماریندا اولان res - سؤزو
همین کؤکدن کئچمیشدیر و ایندی
انسگلیزجه ده ایشله نن، real،
realize، reality سؤزلری بو
سؤز جوگون دوامی و
تؤره ییشی دیر.

کلاسیک تورکجه میزده ایشله نن
«محبت انسانیه» اصطلاحی دا
ایندی ایشله تدیگیمیز «گئچک چی
اومانسم» آنلامیندا ایشله نیرمیش.

ساهر، گنج چاغلاریندا، هر
ایکی سجه یه مالیک اولدو، و
عؤمرونون سونونا قدر صداقت
ایله بو سجه نی حیفظ ائتدی. او،
سؤزون اصیل معناسیندا
گئچک چی شاعیر ایدی. هر
کیمی ده تنقید ائتدی، همین

سجیه‌یه اساسلاندی. اونون تنقیدلرینه ذره‌جه هیرچین‌لیق، بخل، حسادت، اؤزون بگه‌نمه، آلچاق‌لیق و سفسطه یول تاپمادی. اونا گؤره‌ده اونون تنقیدلرینه «تحلیل حقیقه» آدی وئریلیدی. اونون بوتون یارادیجیلیغیندا، بو سجیه‌دهن اوزاق اولان، حتی بیر مصراع تاپیلماز، فرانسیز و عرب شاعیرلری‌نین اثرلری آراسیندا سئچیب ترجمه ائتدیگی شعرلرده بئله سجیه‌لر آختاریب تاپیردی. حتی، اونون لیریزمی‌ده

جانلی و گئچرک چکی بیر لیریز حساب اولوردو. ایندی «سور رئالیزم» آدلانان جریانا، ساهر، گنجلیگینده «ما فوق الحقیقه» آدی وئرمیش‌دی و اونو همدله‌ییردی.

دئیردی کی بو ادبی جریان اومیدسیزلیک و یأس توره‌دیر و بیرینجی دونیا

ساواشیندان سونرا، ایلک اؤنجه آوروپادا و سونرا شرق اولکه‌لرینده اؤزونه یئر آچمیش‌دیر و چوروک تمه‌لر اساسیندا قورولموش‌دور. سونرالار: داداچیلیق، فروید چولوق، بیرگسون چولوق و ایندی ایسه پست مدرن چیلیگی تبلیغ ائده‌نلرین البته ساهرین آدینی چکمه‌دهن دیکسینیپ قورخلالاری یئرسیز دگیلدیر.

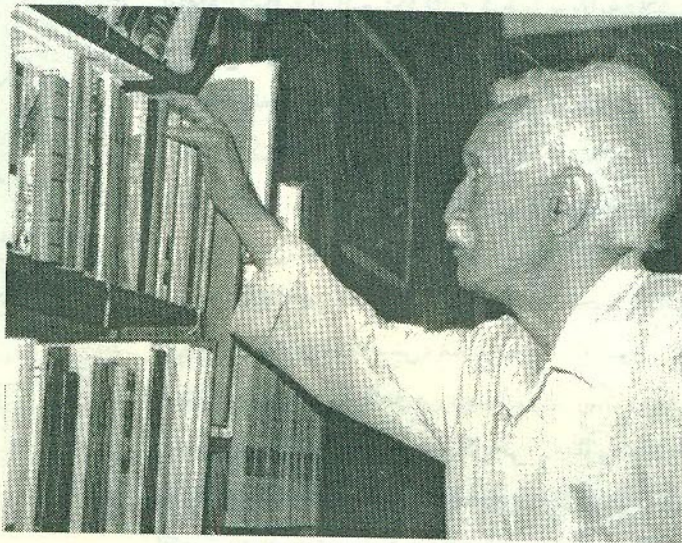
۲. مقاومت و دیره‌نیش

مقاومت سؤزو و عربجه «قیام» سؤزونون مفاعله مصدری و مؤنث اسم‌دیر. تورکجه‌میزده: قارشی

دورما، دایانما، دیرنمه، دیرنج، دیره‌نیش، رام اولما و تسلیم اولما و زیون اولما و آنلاملاریندادیر. «قیام» سؤزو قرآنی بیر لغت‌دیر و اصلینده «قالخاق» معناسیندادیر. هابئله ثبوت، عزم، اراده، ظهور، وقوع، دوام و... معنا‌لاردا گلمیش‌دیر. بعضی آیه‌لره نظر سالالیم:

- اهدنا الصراط المستقیم (فاتحه / ۶)

- وان تقومو للیتامی بالقسط (نسا / ۱۲۷)

حبیب ساهر - تهران ۱۳۶۰

- و من آیاته تقوم السماء والارض بامرہ (روم / ۲۵)
- انا آتیک به قبل ان تقوم من مقامک (نمل / ۳۹)
- اذا قُمتم الى الصلوة فاعلوا وجوهکم و ایدیکم (ماده / ۶)
مقاومت سؤزو، ادبی اصطلاحدا، بیر مدئیتین، خارجی تأثیرلره و ده‌یشمه‌لره و امحاء ائتمه‌لره قارشی آلدیغی حرکت دئیلیر. سؤزون انگلیسجه و فرانسیزجا قارشیلیغی resistance دئمک‌دیر. اجتماعی ادبیاتدا بیر گوجون تأثیرینه قارشی

قویولان گوج دئمک‌دیر.

هر ملتین، خصوصیه مدنی باسغینا و ظلم و زوراکیلیغا اوغرایان ملت‌لرین ادبیات تاریخ‌لرینده «مقاومت دؤنه‌می» اولموش‌دور. میثال ایچون ایندی اشغالا اوغرایان فلسطین تورپاغیندا یارانمیش «مقاومت شعر» ندهن سؤز گئدیر. فارس ادبیاتی تاریخینده «ما مرگ و شهادت از خدا خواسته‌ایم» مصراعین صاحیبی عین‌القضاة همدانی میانجی، هجری اونونجو عصر شاعیری، شجاع کاشی و زامانه‌سی بیزه یاخین اولان فرخی یزدی مقاومت شاعیری ایدیلر.

بیزیم بؤیوک شاعیریمیز «عمادالدین نسیمی» ده بئله اولموش‌دور. او، کلاسیک تورکجه‌میزده

«مقاومت ادبیاتی‌نین تمثیلچی‌سی»

ساییلیر. او دفعه‌لر حبسه سالیندی و لاکین سارسیلما‌دی. اؤز عصرینده «مقاومت ادبیاتی‌نین سارسیلماز تمثیلچی‌سی» اولدو. و حتی درسی سویولدوغو زامان، دیره‌نمه‌دن دایانما‌دی. سیز، اونون درسی سویولدوغو زامان، قوشدوغو بو بیئتی‌نین نزول شأنینی بیلیر سینیز:

زاهیدین بیر بارماغین کسسن،
دؤنه‌ر حق‌دن قاچار،
گؤر بو مسکین عاشیقی، سرپا
سویارلار آغلاماز
حبیب ساهر، عؤمرونون

سونونا قدير يالتاقلق و هرزه ليگه دوام ائندن دونيا دوشگونلری شاعیرلرین قارشیسیندا، شاه زامانیندا ظلم و ظالمین قاباغیندا دایانندی، دیرهنندی و «مقاومت ادبیاتی» یاراتدی و بو مقاومت ادبیاتی نین سارسیلماز تمثیلچی سی اولدو. من، بونا اینانیرام. منه بونون عکسی اثبات اولمامیشدیر.

ظلم و ظالم قارشیسیندا دیره نمه و مقاومت ادبیاتی یاراتما ایسه، بیزیم دینیمیز و کیتابیمیزدا بیزه امر ائدیلیمیشدیر:

- ولا تحسبن الله غافلاً عما يعمل الظالمون إنما يؤخرهم ليوم تشخص فيه الأبصار (ابراهیم / ۴۲)
۳. معنویت و ادب

حبیب ساهیر، یوکسه ک معنویت صاحیبی بیر شاعیردیر. حتی من اونو، سؤزون معناسی نین بیر بویوتونا گؤره «عارف» شاعیر حساب ائدیره م. البته عارف دئدیکده، اونو اگنوستیسیمه (agnosticism) قاپلان بیر صنعتکار یوخ، بلکه اخلاقچی ایستگینلیک و معنوی یاشام و روحانی غایه آختاران بیر فلسفی دونیا گؤروشونه صاحب شاعیر و عالیم حساب ائدیره م. میستیسیم (Mysticism) و منفی باطنی چیلیکده غرق اولان یوخ، بلکه «حکمت روحانی» و «مذهب معنویه» و اشراقی فلسفه ده دئییلن «اضطراب روحی» یتیه سی بیر عارف ساییرام. آذربایجانین فتحعلیشاه دؤورونده یاشایان بؤیوک فیلسوفی بئله معنا صاحیلری نین آیده یالارینا «مفکره» آدی وئریردی. هماندیرکی ایندی فلسفه چیلر،

انگلیزجه ده ن آلدیققلاری (Spirit) سؤزونو اونا قارشیت اولاراق ایشه آپاریرلار.

بئله بیر روحانیت و معنویت، ساهیرین سون درجه ادبلی و نزاکتلی اولماسینا و حتی آلچاق و ادب سیز دوشمنی نین قارشیسیندا نزاکت ایله داورانماسینا سبب اولموشدور.

الته من بونو تأکید ائتمه لیم کی ساهیر فلسفی دونیا گؤروشونده، هگلین «ایده یا» آدی وئردیگی تجرید اولونموش و مستقل بیر روحا اینانیر و یا هیترلی تئوریزه ائندن «مارتین هایدگر» کیمی گلیب وارلیغی بیر مه و دومان حساب ائتمیر. او، انسان بیلینجینه بها وئرن و یاشامین گؤزه للیکلری ایله یاشاماق ایسته ین، اخلاقی نورمالارا اویماق ایسته ین، ۳۰ یاشیندا شهید اولان شیخ شهاب الدین سهروردی کیمی بیر عارفدیر.

اونون، باشقا طرفده ن معلّم لیک یؤنو و اؤیرتمگه اولان جوشغون هوسی، بو عارفلیگی اوندا داها دا درینلشدیریردی.

تأسفله قئید ائتمه لیم کی علامه میر حبیب ساهیرین یاشامین سون ایلرینده ادب سیز دیلر اونا قارشى اوزانماغا باشلادی. نتیجه کی شیخ محمده قارشى، کسروی تک آزغینلار قارشى دوردولار، ساهیره ده دیره نیش و معنویت زده له مک اوچون، ادب سیز دیلر اوزانیدیلار و ساهیره افراطکار دیره نمه و قارشى دورما و نتیجه ده اراده نین الدن وئرمه سینه سبب اولدولار. داها آچیق دئییشله، ساهیر خسته لندی. ان آچیق

گئچکلر قارشیسیندا ایچینه ن گلن مقاومت دایانانمادی و دیره ندی. الله اونا غنی - غنی رحمت ائله سین کی عؤمرونون سونونا قدير آزاده بیر شاعیر، معلم و فلسفه چی کیمی قالدی. اونون دؤوره سینه پروانه کیمی دولانان ائلیمیزین دهیرلی اوغوللاری نین چوخو، انقلابدان قباق فجیع شکیلده شهید اولدولار و اونون آدین چکنده چؤره ک چیراغ اوچون ادب سیزلیک، حؤرمّت سیزلیک و حیا سیزلیق ائنده نلر ایسه اؤزلری کیچیلدیلر. بوگون گنج نسلیمیز ساهیری صاف اوره کلرینده بیر آبیده کیمی ساخلاماغا غثیرت گؤسته ریرلر. منجه، ساهیر ایندیکی گنجلیگیمیزی گؤرسه ایدی، خسته لیک زامانی یازدیغی بو ایکی بیئتی بلکه دالی آلاردی:

من آرزو ائدردیم کی جهان جئنده دؤنسون افسوس بوتون آرزولاریم قالدی گؤزومه هر درده دؤزه ردیم ده شیکایت ائله مه زدیم ای واه! شیکایت دویولور ایندی سؤزومه من اینانیرام و امید ائدیره م کی ساهیرین اثرلری نین نشر ائدیلمه سی اوچون عمومی بیر غثیرت و قالحینما گؤستريله جکدیر. خصوصیه اونون قرآندان منظوم و ریتیمیک ترجمه سی نفیس شکیلده نشر ائدیله جکدیر. بو ترجمه دن، ایندیقه ده ر یالنیز «الرحمن» سوره سی نین ترجمه سی «تائری نین نعمت لرین نه دن دانیر سیز» باشلیغی ایله نشر ائدیلمیشدیر.

□ دکتر حسین محمدزاده صدیق

ساهرین

یاراد یجیلیغینا قیسا بیر باخیش

حبیب ساهره حصر اولونان سازلی، سۆزلو
شعیر آخشامیندا چیشیش ائده نلرین بییری ده
اوستاد احمدشایا (آلاو) حضرتلری اولدو.
شاعیر، یازیچی، لوغت شناس و ادبیات خادمی
اولان آلاو یساریم عصردهن آرتیق دیرکی،
آذربایجان دیلینده چاپ اولان مطبوعات
اورگانلاریندا یوزلرله ادبی - اجتماعی مقاله لرین
مؤلیفی اولوبدور. حبیب ساهرین آغیرلاماسیندا
اوخودوغو مقاله سینین بیرلیکده اوخویوروق.

آجیرام سنه من،

ای آنا دیلینده،

شعیر - غزل یازان

حسرت اوره بینده قالان

ائل شاعری.

آجیرام سنه سن

دانان آنادیلین

چۆره ک - چیراق اوچون

نامردی مدح ائدهن

زاواللی

آجیرام

اوره کدن.

«ساهر»

ساهر شاهلیق عصرینده، آذربایجان خالقى مدنى
اسارتده یاشایان چاغلارین شاعیری دیر.

هامی آزاده ائللین شاعری وار

من اسیر ائلرین آه شاعری یم

ساهر ۱۳۱۳ - ونجو گونش ایلی تورکیه

دانشگاهیندان جغرافیا ساحه سینده لیسانس وثیقه سی

آلمیشدیر و تورکیه ادبیاتی ایله ده ریندن تانیش اولماقلا

بیر سیرا تورکیه شاعرلرینین شعرلرینی فارس شعرینه

چئویرمیشدیر و «نمونه هایی از ادبیات منظوم ترک»
عنوانی آلتیندا ۱۳۵۶ دا چاپ اولوب.

۱۳۲۴-۱۳۲۵ ده تبریزده تشکیل اولان «شاعرلر
مجلسی» بیر عده آذربایجان دیللی شاعیری بیر
جمعیت ده توپلادی؛ اولارین اکثری ایندی تانیمیش
شاعیر و ادبیاتچیلاریمیزدیرلار آما او شاعیرلر آرا
ساهر یوکسه ک پیله ده دایانیر. ساهر شعریمیزده یثنی
مکتبین، یعنی سربست شعریمیزین بانیسی و
معماری دیر.

ساهر شاهلیق عصرین ظلمت لی اجتماعیندا،
دیلمیزین شاهلیق استبدادی طرفیندن یاساق اولان
چاغداش آذربایجان شعرینی دنیا سویه لی انکشافا
سوق ائدیپ، اوچاغداکی، شاعیرین اوزو بئله تصویر
ائدیر:

«نه قویدولار ائویمه، قیش زمانی،

گون دوشسون.

نه قویدولارکی اکین یازچاغیندا،

تئلله نسین.

نه قویدولار غزلین سون باهاری

گولله نسین»

بۇ قۇرخونج وضعیت ساهری سؤسدورا بیلیمیر،
اونون قلمی سونگوبه چئوریلیر، ظلم و استبدادی
نیشان آلیر و ائللری اسیرلیک زنجیرلرینی قیرماغا
چاغیریر:

«اسیر ائله

ألبت زیندان آغیز آچار

ظلمه بویون این لره

جلادلارین خنجریندن

شمیشک چانار

قارانلیقدا بوغولمادان

دور آياغا چیراق یاندر

زیندانی ییخ

زنجیرلی قیر اسیرلرین آياغیندان

قوی آنالار قاراله چک اولماسینلار

گولدن اینجه قیز - گلین لر سولماسینلار»

اولکه سینین - ائللین تالانماسی آجی خاطره لر تک
شاعیرین کؤوره ک و وطن سئور اوره بینده ایزلر
بؤراخیر:

«کده رلی خاطره لر دیر

کتاب - کتاب قالانیب

باغىم خزان اۇلاراق

يۇرد - يۇوام، ئۈيۈم تالانىپ»

اۋلوم، آغ يالانلار، ايبىلىسىن قاراقانادى اۋلكەنن هر يانينا سربلىمىشىدى:

«اۋلوم آچمىشىدى قاناد

ايبىلىسىن دىر اومكان

اۋردا هر شئىدى... يالان»

ساھر اۋلكەيە قارا كۈلگە سالان جنایتلرە اعتنا سىزلىقلا باخمىردى و يازىردى:

«گىجە قوشلارى، باخ،

آغاچا قۇنور؛

دار آغاچينا

قوشلار قاناد چالير

نسېم قانادلانير

كۈلگە كىمى بىر شئى داردان آسلانير».

استېداد توفانى شاعردە تۇخونۇر و اۋنۇ اردبيل شېرىنە سورگون ائدير:

«سورگون، آرغىن مەلمە

يۇرد وئردىلر كاروانسرا بۇجاغىندا

ھىسلى، بىتلى، غملى داخما

اۋد يۇخويدو اوجاغىندا»

عالى تحصيللى مەلم، ضيالى شاعير، ھىسلى داخما دادا اۋز آنا يۇردۇ نو تىزىم ائدير و اۋنا خوش گونلر آرزولايير:

«ساوالانين اته بىيندە

اي لالەلى ياشيل اۋلكە

دىلەردىمكى،

اۋياندىرار حقىن سسى

شاھ اسماعيل ائولادىنى....

دئىەردىمكى:

چاي آخديقچا، يئل اُسديكجە

زحمتكش لر اُمەيىلە «بالىقلى» - نين

كناريندا

تېكىلەجك آغ مرمردن، قرانيتدن

باغ - باغچالى تازا يوردلار

تازا شەھر»

ساھر اۋلكەمىزى بوروين شاهلىق عصرىنن قارا ظلمتىنن داغىلماسىنا، ائللر آل گونشلى فسادا ياشاياجاغينا قطعى صورتدە اينانيردى

«بىرگون گلر، امينمەن

ائللر گۇرەر: بىر حقيقى يئنى گونو

يئنى گونو، قىزىل گونو

بايرام توتار بىزىم ائللر

گونش دۇغار، ايشىق ساچار...»

ساھردەرىن ايناملا گلەجەيى گۈزەل، فرحلى گۇروردو. ۱۳۵۳ دە يازير:

«گل آچ قارا لەچەيىن، اي آنا، وطن ائللر

حاضىرلاشىر تۇي ائندە قورتولوش زمانى اوچون»

۲۷ دى ۱۳۵۷ ساھر يازمىشىدى:

«سحر ايشىقلانير، آچ پردەنى گۈزەل بىرآن

قارانلىغا آليشان گۈزلىرىم ايشىقلانسىن

بىر آز اۋزاقلار گۈزدىك، كى داغلار آردىندان

آزادلىغىن شفقيندە، قىزىل گونش يانسىن»

ساھر معلم ايدى، اۋدوركى شعرلىرى اجتماعى خصوصىتلى درسلىك دىر؛ اۋايتار، فداكارلىق و خالقا خدمتى تېلغى ائيدىردى:

«اىستەرم غملى و توفانلى گىجە يۇلچولار

بىر فانوس تىك، يادا قطب اۋلدوزوتىك

رھىر اۋلام

اىستەرم ياي گونو چۇللردە آخار،

بىر سو اۋلوب

دۇم - دۇرو، گۈز ياشى تىك يولدا

چۇخور ايچرە دولام...»

ساھر هر طرفلى ادبىياتچى و قدرتلى شاعير اۋلماسىنا باخمايلاق تواضع كار انسان ايدى:

«اىستەمم نقش و نگاريم قالا

شعرىم اوخونا

اىستەرم بىر سىزى حسرت تىك

اورەكلردە قالام

اۋنودارسا منى ائل چكەمسە تارىخ آدىمى

اىستەرم؛ آي تىك يورد اوستە

گىجە شووق سالام»

ساھر جانسىز جنازەسى اوچوندە بىر مزار

اىستەير، سورخاب محلەسىنن قىرمىزى تورپاقلى،

داغ اته بىيندە، بۇي - باشا چاتدىغى يئردە:

«نە سۇيود كۈلگەسى، نە چاي نىزدىندە

نە ياشيل باغلار ايچىندە منى باسدىرما، ساغىن

و نە مرمردن اۋلان بقەدە حبس ائىلە منى.

قوى گۇي آلتىندا ياتىم، بۇش درەدە

هر سحر بیر قوش اویاتسین منی آهنگی ایله.

سر خابین داغ آته یینده بوراخ آسوده یاتیم

أریبیم من قوجاغیندا بویانیم رنگی ایله»

ساهر طبیعت گۆزل لیک لرینی ده گۆزه لجه تصویر
اڭدیر. طبیعتین بویالارینی ائله جانلاندیریرکی، آداما
بئله گلیرکی سۆزلر طبیعت له بیر له شیر و طبیعت
بویالارینی گۆز اؤنونه گتیریر.

«گۆی سولاردا آتش ساچان گونشین

منشه لیکده گوموش رنگی سارالیر» و یا

«گنجه دیر، آی اوجالیب دیر و سهن دین نفسی

باغچالاردا آچیر افسونیه گول غنچه لرین

گنجه نین پرده لرینده پری شعر و خیال

لوح فکرت ده نه خوش نقش ائله بیر تبریزی»

ساهرین شعرى اینجه و آهنگ ایله بیر - بیرینه
یتیشمیش سۆزلردن آرتیق، گۆزل و جلالی بویالارلا
چکیلیمش تابلونو خاطرلاییر:

«ده نیزده دالغالارین گۆی حریر ساچلارینی

آلؤلوانان و گولن بیر غروب اؤخشارکن

شفق ده بیر سوروقوش کهربایی رنگینده

اوجاردیلار و اؤچارکن ایتهر دیر گۆزدن

اویئرده ده گۆرونه ردی سونوک خیالاتیم

کی قوش کیمی سورونه ردی افق ده خون آلود

ده نیزده دالغالارین سایه دار پرده سینی

بالیق چی بیر قاییغی پنجه سیله بیر تارکن»

ساهر، آزاده شاعیر، هرگیز ظالم لری، زر و زور
صاحب لرینی مدح ائتمه دی:

«بیر شاعرم گنجه لری یاتمایان

اؤز شعرینی قیزیل پولاساتمایان»

ساهرین شعر موضوعلاری اکثرأ اجتماعی
واقعیت لردیر. اؤ یاخشى بیلیردی نه دن و نجه یازسین
یعنی اجتماعی موضوعلاری، عالی هنر شکلینده اؤز
یارادیجیلیغیندا تطبیق ائتسین:

«بیر آرائیق قیزینا یازما غزل

یاز دئییم کیم لر اوچون، بیر بری گل

یاز شالیکارلیغی وصف ائيله بیر آز

پالچیق ایچره چالیشان قیزلارا یاز»

ساهر شعر و نثر ساحه سینده چالیشان ادبیاتچی
ایدی. آذربایجان و فارس دیل لرینده اثرلر یارادیب.

ساهر عروض و زبینه هابئله آذربایجان شعرینه
مخصوص اولان هئجا و زبینه شعر یازسادا اؤنون

باشلیجا ایشی سربست شعر ساحه سیدیر.

جنوبی آذربایجان شعرینده ساهر دن اؤنجه
خامنه لی میرزه جعفر و ساهرین اؤستادی تقی خان
رفعت اؤز طبع لرینی سربست شعر ساحه سینده و
فارس دیلینده سینا سالاردا، بو افتخار ساهره
عایدیرکی، سربست شعرى ادبیاتیمیزدا داخل ائده رک،
اونا رسمیت و ثردی و گله جک نسیللر اوچون یئنی
فعالیت ساحه سی یاراتدی. شعریمیزین انکشافینا و
یئنی له شمه سینا امکان توره تدی.

ساهرین شعرى مضمون جهته دؤلغون، شکیل
جهته ساده، آخینلی و دونیا مقیاسلی بدیعی ادبیات
نمونه سیدیر.

ساهر عالی تحصیلینی تورکیه ده آلماسینا
باخمایارق، اؤنون یاردیجیلیغیندا اجنبی سۆزلر تأثیر
قویمایب، هابئله شعرینی گنیش خالق کوتله لرینه، اؤز
هم وطن لرینه یازدیغی اوچون شیت سۆز
بیر له شمه لرینده، تشبیه لرده، استعاره لرده اثر
یؤخدور. بو اؤنا گۆره دیرکی مهارتلی ادبیاتچی اؤز آنا
دیلین سادده سۆزلرینده آن گوجلو بدیعی
آنلایش لار یاراتما قدرینه مالک اولور، داها سورمه یی
آددیم، قیرمیزی قدم بوز چیغیرتی، نارینجی گولوش و
یا اجنبی سۆزلره احتیاج دؤیمور.

ساهر و اونون یارادیجیلیغی حاقدا بیر و یا نئچه
مقاله ده کامل ادبی معلومات و ثرمک اولماز؛ بیرینجی
نؤویه ده ساهرین بوتون اثرلری چاپ و نشر اولمایب و
بؤنا بناءً تدقیقاتچی نین آلی باغلیدیر و ساهری ییز نئچه
چاپ اولموش اثرلرینین اساسیندا تانیتدیرما یقینأ
ناقص اولاجاقدیر. باشقا نظردهن هله لیک جنوبی
آذربایجان ادبیاتیندا، ادبی نقد دئمک اولار چوخ
کۆرپه دیر. لاکین یقین ائدیره م؛ گله جکده، چالیشان،
دیانتلی، آذربایجان غیرتلی گنج لریمیز دیل و
ادبیاتیمیزین هر طرفلی انکشاف یوللارینی هامارلا
یاجاقلار و دیلیمیزین اؤزلویونو قورۇماقلا برابر
دیلچی لیک ادبیاتیمیزدا یئنی - یئنی موقیئت لر
ائده جک لر اوجومله دن تنقیدی ادبیات ساحه سینده.

اونلارین یوللارینا ایشیق ساچان کلاسیک لریمیزین
و چاغداش ادبیاتچیلاریمیز ساهر، شهریار، گنجعلی
صباحی و باشقالارین اثرلری اولاجاقدیر.

آرزو ائده ردیم ساهرین بوتون اثرلری چاپ اولوب
و ادبیات سئوه ن انسانلارین الینه چاتسین.

حبیب ساهر

یازمچی، شاعیر و تدقیقاتچی «عزیز محسنی» آذربایجانین چاغداش ادبیاتیندا تانینمیش بیر سیمادیر. اونون سونونجو قلم اثری اولان «شعر و شاعر» کیتابی نین اوخوجوسو اولدوق. اوچ آی قاباق چاپ اولان محتشم اثرینده شعرین معاصر تشویری لرنی اؤیره نه بیلرک، شاعیریمیز حبیب ساهرین آغیرلاماسینا حاضیرلادیغی مقاله نی آشاغیدا اوخویوروق

حبیب ساهر ۱۲۸۲ یینجی شمسی ایلینده تبریزده سُرخاب محله سینده حیاته قدم قویوب، اونون اوشاقلیق دوُرو چوخ چتین و آغیر کُچیب، ایلک تحصیلینی ملا خانالاردا کُچیردیب و سونرالار یثنی آچیلیمیش مدرسه لرده اوخوماغا باشلاییب و اورتا مکتبی بیتیره ندن سونرا کور دوستان ولایتینده معلّم لیگه مشغول اولوبدور. بیر زامان سونرا استانبولا گئدیر و اورادا جغرافیا علمینی استانبول دانشگاهیندا بیتیریر و یئددی ایلدهن سونرا اؤز دوغما وطنی ایرانا قاییدیر. ساهرین ایرانا قاییدیش زامانی ۱۳۲۰- ینجی ایل ایله تصادف ائیلر. بو زامان رضاخان استبدادی سارسیلیب آرادان گُتمیشدی و بونون نتیجه سی اولاراق وطنی آذربایجاندا نسبی آزادلیق وجوده گلمیشدی و آنا دیلی زنجیره دن خلاص اولوب، آذربایجان تورکجه سی انکیشافا باشلامیش، تبریزده و آذربایجانین باشقا شهرلرینده آذربایجان تورکجه سینده روزنامه لر و مجموعه لر گون اوزو گؤرمه یه باشلامیشدی. ساهر بو دگیشیکلردهن و آنادیلی نین موقتی اولاراق زنجیره دن آزاد اولماسیندان ایلهام آلاراق اؤز آنا دیلینده شعر و حکایه یازماغا باشلاییر. اونون ایلک اثری (لیریک شعرلر) عنوانی آلتیندا قزوین شهرینده چاپ اولوب یاییلیر، ایکینجی اثری «کُشن» آدیندا تهراندا چاپدان چیخیر و دالسینجا «سحر ایشیقلائیر» آدلی اثری انتشار تاپیر. ساهر اؤز ترجمه حالیندا بئله یازیر: بیر گون سحر، گنج بیر معلّم چوخ گؤزل و یاراشیقلی قاراپالتار اگنینده و رنگلی فوکول بویوندا «جاوان تورکلر» بؤرکی ایله بیزیم

صنیفه وارد اولدو، او میرزا تقی خان رفعت ایدی، عثمانلی دیاریندا تحصیل آلمیش و فرانسدیلی و ادبیاتی معلمی ایدی، ساهره گؤره ایراندا سربست و آزاد شعرین اساسینی قویان تقی رفعت ایدی کی بیز سونرا الاریلدیک کی بیزیم بو تازه معلّم میز شاعیرده وار تورکجه، فارسجا، یثنی شعرین بینوره سینی قویدوگئدیی و اونودولدو.

احساسلی و گؤرکملی شاعیریمیز ساهر سربست صورتده یازیلیمیش شعرلرینین بیرینده اؤز اوره ک دیوتولرینی شاعیرانه بیر طرزده ایفاده ائدیر و من بوردا اونون خزان آدلی شعریندن بیر پارچا نمونه اوچون عزیز دینله مچی لریمیز اوچون اوخویورام:

«سئودارنگی، حسرت رنگی، توتغون توزلو غوربت رنگی، خزان چاغی یئل اسرکن یاغیر یارپاق، اولگون یارپاق، قالا نیدیر قلاق - قلاق...»

اوستاد حبیب ساهر بو گؤرکملی و احساسلی شاعیریمیز باره سینده منجه گره ک ساعاتلار دانیشیلسین و قالین حجملی کیتابلار یازیلسین، بورادا بئله بیر تدقیق اوچون نه واخت واردیر و نه ده مناسب دیر. من اونون یارادیجیلیغی باره ده چوخ قیسا شکیلده دانیشاجام. شاعیرلیریک شعرلر آدلی اثرینده، شعرین دیلی، آخیجیلیغی و گؤزه لیگی هابئله جامعده اولان نقصانلارین، حاقیندا اؤز نقطه نظیرینی بئله ایفاده ائدیر: قیزیل، گوموش، ایپک خالچا، داش آینا

بیر تاجیره یئتیر اونوشاد ائدهر

بیر راهیب دن سؤال ائتسن جئندهن

وئره رسنه گؤزه ل - گؤزه ل خبرلر

او شبهه سیز - اؤز سؤزونه اینانماز

بو دونیانین گؤزه لیگین دانانماز

لاکین شعرین الهه سی بیر قادین

بگندیگی آنجاق مخمل، ایپک دیر

اونا آلماس، قیزیل کؤینه ک، آل اؤرپک

بیرده وفالی بیر سئودالی گره کدیر...!

شعیر، یالنیز، اودلانانلار اوچون دور

شعرین دیلی، آتشین دیر، درین دیر

بو احساسلی و درین مفکوره لی شاعیریمیز،

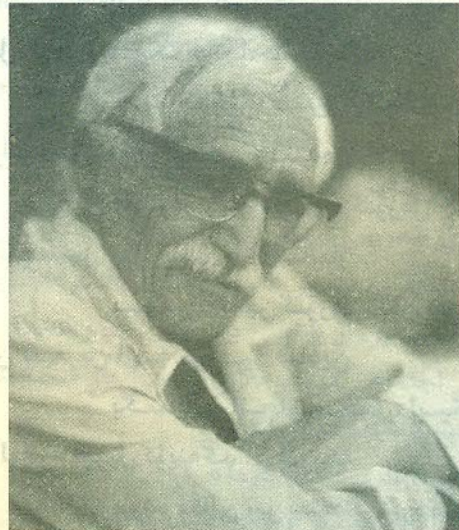
اوره یی وطنی اوچون، دوغما خلقی اوچون دایانمادان

وورور، اویردونون شاختا باسدیغنی، عائله لرین

دردله، کده لرل یاسا باتدیغینی، اؤلوم، آجلیق یوردونون

ھەر بوجاغىندا حۇكۈم سۈردۈيۈ، كۆرپە - گوناھسىز
اوشاقلار، گۈزەل بالاجاقىزلار، قاپى - قاپى
دىلەندىكلەرنى گۇرۇر و بوتون وجودايلە جامەدە
اولان بو ظلم لى و عدالت سىزلىك لى حىس ائدىر.
شاعىر اوزونو بۇيۇك تانىرىيا توتۇر و اورەك سۆزلىرىنى
بىللە سۆيلەير:

سۆيلىه تانرى بوبوش قالان يول لاردان
گنجه واختى كيملر كئچدى، كيم قالدى؟
بارى ياردان هانكى ال لر آيىردى،
اىل ايچينه آيرىليغى كيم سالدى؟
اىل لر كۆچوب، يوللار اولدو وارونه،
بو يئرلىرى سورهن، اكن هاردا بس؟
خزان اولموش مئشه لر ين ايچيندهن،
ائشيديلمز نه بير صدا نه بير سس...
شاختا دوشدو، دومان باسدى داغلارى
عائله لر ماتم لره بوروندو
گۆزهل قيزلار، كيچيك، كۆرپه اوشاقلار
قايى - قايى ديله نره ك سوروندو...
سۆيلىه تارنى، كۆچوب گئدهن اىل لر ين
بو دونيادا بيرده اوزو گوله جك؟
ويرانه ده سوسا قاقدى بوباي قوش
وئر هجكمى باهار دونيا يا بزه ك؟

حبيب ساهر - تهران

بو احساسلى و اۆز خلقىنىن درىنه و درىنده يانان شاعير «توخوجوقىز» آدلى شعرىنده، بو زاواللى قىزلارنىن آغىر و دۆزولمز حياتىن اوخوجولارنىن گۆزلىرىنىن اۋنۇندە جانلاندىرىر.

بويىنى يىتمە گوناھسىز جاوان قىزلارنى يورولمادان عۆمۇر بويى اىشلەين، قالى توخومالارنىن و

اینسانلیقدان ایسی آپارمیان داش قبلبری آقارلرین
 عشرت مجلسلرین زینت لندیریب، دائما آج، محتاج
 حاللارنین، چیلپاق و عریان گزیک اؤزگهلری
 سوسلندیرمه سینی بؤیوک بیر مهارتله گؤستریر.
 اوچوب رنگین قیزیم، سسین کاللاشیب
 کؤلگه له نیب، گؤزهل، آلا گؤزلرون
 سیخ گونشه قارانلیق دیر کارخانا
 اوزاقلاردان انشیتیرم سؤزلرون
 نازیک، ایپک خالچالارین گول آچدی
 اوتاغیندا هر گلینین، هر بگین
 بزهریسه مجلسلری دئی گوروم
 زواللی قیز بو دونیادا وار نه یین؟
 رنگین اوچوب دوداقلارین گویهریب
 گل، گونش لن آچمیش سولموش گوللرین
 گل، قوش کیمی قاناد آجیب اوزاقلاش
 قیزیل گونش اویسون ساری تئللرین...
 ساهر حقیقی معنادا شاعیردیر، اونون یاراتدیغی
 شعرلر، بدیعی تصویرلر، ایستهر دیل باخمیندان و
 ایستهر شعریت و گؤزهللیک باخمیندان، انسانین
 اورهی یین درینینه ده ک تاثیر ائدیر و اوخوجودا
 یاراتدیغی هیجانلار، احتراصلار دیقته لایقیدیر. شاعیر
 «کؤشن» آدلی کتابیندا شعر نه دیر عنوانی آلتیندا اوره ک
 سؤزلرینی بیر پارلاق اینجی کیمی ساپا دوزور و
 اوخوجونون گؤزلری قاباغیندا جانلاندیریر:
 شعر نه دیر، خیال دیر، خیال ایسه پرده دیر
 اسرار آمیز بیر رؤیا گیزلی قالان بیر سؤردیر
 شعر نه دیر، خیال دیر، خیال ایسه بیر رؤیا
 خیال رؤیا اولماسا دنیا سونوب قارالار
 شعر نه دیر، عاشیقین اوره ک اودون سؤندورهن
 ده وه لرین جرس، چوبانلارین نغمه سی
 شعر نه دیر، شاعیر بیلیمه دی بیر سؤردیر
 اوندان اولان اهتراز باشقا بیر عالم کیمی...
 شاعیر بوتون وارلیغی بونا اینانیر کی اومیدسز
 یاشاماق محال دیر، حیاتدا یالتیر گره ک اومیدایله
 یاشاماق، اومیدسزلیک یعنی فنایه اوغراماق، آنجاق
 بئله حیاتدا گره ک ظلمون، استبدادین قارشسیندا
 اگیلمه مک:
 حیاتین گره ک قدرینی بیلیمک
 ظلمون، استبدادین اونونده باش اگمه مک

حیاتی و اولومو نیسیگیل و حسرت ایله دولغون اولان بودرین احساسلی شاعیرین فارسجا سؤیله دیگی «مراحل حیات آدلی شعرینده» شاعیر یانقلی بیر اوره کله بو دونیادا اونون سسینه هیچ کیمسه نین سس و ئرمه یینی» گۆزل و اوره ک یاندیریجی بیر طرز ایله تجسم ائدیر. شاعیرین درین نیسیگیل حسرتلری هر بیر اوخوجونون قلبین یاندیریرو هر درد ییلن وطنداش اؤز دوغما شاعیرین یالقیزلیغینا، دردینه، کده رینه، اوره کدن حیفسه لیر:

«یک تن بر روزگار هم آواز من نشد
عکس صدای خویش طلبیدم به کوهسار
و کردم نگه شبانه به تقویم زندگی
ایام سوگواری و غم بود بی شمار
هر سایه ای که چنگ به دل می زد ای دریغ

آنهم چو «سایه ها» به فسون بر ربوده شد»
ساهر تورکی شعرلریندن باشقا بیر جیلد کتاب «نمونه های ادبیات سطوم ترک» تورکیه نین آدلی سانلی شاعرلرینده نامق کمال، توفیق فکرت، ناظم حکمت، سلیمان نظیف کیمی شاعرلرین اثرلرینی فارسجا ترجمه ائدییه ی. اونون بیر آرزو و قنبر آدلی منظومه سینی اوستاد دوکتور صدیق آنا دیلیمیزه ترجمه ائدیب و اوندان باشقا «دیداری از نوآوری های حبیب ساهر» آدلی بیر ۳۰ صحیفه لیک اختصاری بیر اثر اوستاد ساهر باره سینده یازیب دیر.

بیلدییمه و ائشیتدیگیمه گۆره حیاتی و اولومو نیسیگیلی اولان بو احساسلی و ترقی پرور شاعیریمیزین یازیب، یاراتدیغی بیر چوخ اثرلری، حکایه، داستان، شعرلری تاخجالاردا، قفسه لرده، رف لرده بوجاق لاردا قلاق - قلاق توپلانیب دیل لری لال، آیاقلاری بوخولی، اللری زنجیرلی و اوستلرینی توز تورپاق باسیب دیر. آرزوم بودور، همتلی و فداکار خلقی لیرین همتی ایله بو دوستاقدن چورومکده اولان شاعیریمیزین، قیمتلی اثرلرینی، ال - ایاقلارین بوخودلار و زنجیرلر گؤتورولسون، ایل لردیله توز - تورپاق باسیمیش بو اثرلر سیلکینیب تمیزله نیب دیل لری آچیلسین و گون اوزو گؤرسونلر، من شاعیریمیزین آرزولادیغی اوشن و فرحلی گونلرین اومیدی ایله بو چیخیشیما سون قویورام.

حیاتی آنلامایان ظولمه باش آیر هیهات
حیات ظلمون اودوندا یانیب اولار بیتگین
حبیب ساهر بو یوردونون احساسلی و گؤرکملی شاعیری فارسجا سؤیله دیگی کتاب شعرینده، «کتاب بی کس» عنوانلی یازدیغی شعرینده یارالی قلبینی آچیر و اوره ک یاندیریجی سؤزلر دئییر، ساهره گۆره بو ایکی اوزلولوک و ریا ایلن دولغون اولان دونیامیزدا حقیقتده ن بیر اثر تاپاییلمزسن، هیچ کیمسه منیم بؤیوک امک و زحمتله یاراتدیغیم اثرلرده ن بیر سوراغ توتمور. درین احساسلی شاعیر اؤکده ر و دردینی شاعیرانه و اوره ک یاندیریجی بیر طرز ایله بئله بیان ائدیر:

هیچ کس بر کتاب بی کس من
زر گرفته مقدمه ننوشت
هیچ کس اندر این زمانه نه چید
ثمر این درخت تلخ سرشت
آنقدر مانده «خوشه ها» بی بر
رنگش از آفتاب تند پرید
کس نیامد بخرم شاعر
تا که این «خوشه های» وی پوسید
نکشید آه، صورت وی را
نه یکی کاظمی، نه درژنگی
تا کند زیب صفحه اول
(گرچه بر دل نمیزند چنگی)
هیچ صاحب جریده، در دهر
نشد آگه از این طلیعه نور
تا زند جار: - «خوشه ها بخرید
پیش از آنکه رسد زمان درو...»

خزانلار سەسلەنەر

□ حسن ایلدیریم

استاد ھېب ساھەر ھاقلی اولاراق معاصر شەرىمىزىن تەمىل چىسى آدلانىر؛ شەرىمىزىن سەجىھەسى خەسەسەتلىرى اونون اثرلىرىدە، اۆز قەبارىق افادەسىنى تاپايلىمىشىدیر. گۆرکەملى سەنەتکار، شەرىمىزىن گۆزەل اۆز اثرلىرىدە، عەصرىمىزىن انسانىنىن (۲۰ نەچەسىرىن) طالەسى، ايسەتەك و آرزولارى، كەچىرىدىگى و مەرزە يوللارى و دىنامىزدان باش وئەرنەن مەھمەتلىك و مەدەنىيەتلىرى، دولقۇن، يارارلى بىدىيى فورمالارنىمىشەدیر. شاعىر قەبەجىل دۇنيا شەرىمىزىن مەھمەتلىرىنى مەنەسەش و او عەنەتلىرى مىلى ارشەمىزىن كەركەلەرنە اساسلاناراق، مەھمەتلىك آذربەيجان شەرىمىدە، آنا دىلىدە سەسلەنەر مەگە چالەشمەشەدیر. ساھەرىن شەرىمىزىن بىدىيى قورۇلۇش، افادە-واسطەلىرى، دىئەم طەرزى، مەھمەت و فورماسى يەنى دىر. اونون جەھەتلى مەھمەتلىرىكەسى، كەسەگىن و جەھەتلى سەياسى لىرىكەسى و دولقۇن و دوشۇندۇرۇجۇ مەھمەتلىكى و فەلسەفى شەرىملىرى ادەبىياتىمىزىن خەزىنەسىنە داخەل اولماقلا اونلارنى يارادان سەنەتكارى ابدىلەشەدیر.

استاد ساھەرىن سەنەتكارلىق قەبەجىلىكى، پەنەتلىك اوسلوبونۇ، بىدىيى يارەجەجىلىق اوصوللارنىدان بىر سەنەتكار كەمى، نەجە بازەجەجىلىقلا سەستەمەسەنەن اۆىر نەلمەسى و تەھلىلى كەچەك بىر يازە سەغەشەمەز. آتەجەق شاعىرىن بەھەسە شەرىملىرى اونون سەنەتلىك سەجىھەسى و خەركەتلىك خەسەسەتلىرىن قەبارىق شەكىلدە اۆزۈندە نەمەشەتەدیر. بوقەبەلەن: «اسەر ائەل شاعىرى»، «سولاردا ایشەق»، «اگەل سولار اوستە»، «ھەتەن كەتابى»، «اىكەنەنە»، «بەزانلار» و... شەرىملىرىنى مەھمەتلىك چەكەم اولار. ايسەندى خەزانلار شەرىملىرى ساھەرىن سەنەت دۇنياسەندەن بىر اۆرنەك، نەمۇنە اولاراق بىرەكەدە اوخەيەق:

خەزان چەغەنە، يارەق توكومۇ چەغە دا دىرەر.
بوقەغەدا، يارەقلار، سولوب، سارەلەب، سەسەسە-
سەرسەسە اۆلۈرلەر، خەزەل اولۇرلار. پەيەز مەنەزەسى،
خەزان گۆرۈنۈش، سەساس اۆرەكەلى، نەسەگەللى
شەغەرىن اۆرەگەندە دوقولارى اوبەدەر، اونو پەيەز
دوشۇنەلەرنە دالەدەر. خەلەندە، خەزەلەكە كەجە
اولۇنەش ھەتە لۈكەلەرى كەچەر و عەلمە گۆزۈندە
دەشەدەر.

خەزان چەغە

قەزەل گەنەش اودەلەنەدەر

اەجەلەرنە يارەقلارنى

مەنە بىر نەگە بوبەنەدەر

ھەر يارەغەنە بىر نەگە وار

سەودا نەگە

ھەسەت نەگە

توتقۇن، تۆزۈلۈش نەگە...

خەزان چەغە يەل سەركەن

يەغەر يارەق

اۆلگەن يارەق

قەلەنەدەر قەلەق - قەلەق،

قەزەمەش، پەرتەمەش پەيەز گەنەشەنە سەرى،
قەزەللى شەعەلەرى ایلە مەھمەتلىك اەجەلەرنە
چەشەدە - چەشەدە يارەقلارنى، مەھمەتلىك بوبەلەلەر، نەگە
چەلەلەلەلەر، پەيەز باغەلەرنە خەسەسە بىر گۆرۈنۈش،
گۆرەك باغەشەلەشە؛ بوبەر پەيەز بوبەلەلەرى: قەزەمەش،
يەقەتە، سەرى، گەمەشە قەزەلە، زەردە، بوز...
يارەقلار، الوان نەگەلەرنە سەرىشەمەسى، اونلەرنە
دوقۇرۇش تەدەلەرنە سەنەتلىك سەسلەنەشە. بوبە
نەكەلە خەلەلەر، ائەمەلەر، بوبە بىدىيى فەكەلەر اچەندە
سەساس اۆرەكەلى شەغەرىن داخەلى عەلمەلەر، پەيەز
خەزان چەغە اوقۇنلەشەر، اونون سەسەلەرى ایلە پەيەز
بوبەلەلەرى قوشالەشەر. دەمەك خەزەلەر دوشۇنەلەشەر،
دوشۇنەلەر خەزەلەشەر. ايسەندى اونون گۆزۈندە
خەزانلى يارەقلار عەدە تەبەتەنەلەرى يوخ، بلكە
شەغەرىن آرزو و نەسەگەلەلەرىنە كەدە و غەمەلەرنەن،
ھەسەتلىرىنە تەجەمەدەر. پەيەز باغەلەرنە دولاشان
كەلەلەر، خەزەلەرى بىر - بىرىنەن اوستەنە قەلەق -
قەلەق قەبەسە، اونوندا نەسەگەلەلەرى، قورۇب، اچەنە
تۆكۈلەر اونوندا خەزەلەرنە يارەق توكومۇ
باشلەشەر... و اونو باشقا بىر مەنەزە سەرى يەنەلەر

سئودالاندىق

بىر خزاندا

آلوانلاندۇق

ان نھايت خوليا لارين ھاواسينا

قانادلاندىق

بىر خزاندا

پارلاق قىزىل گونش دوغدو

بىر خزاندا

بولوت گليب گونوبوغدو

بو پارچادا تکرار اولان موتیولر، يىغجام، توتارلى، کسگين دير. سانكى خزان گيريلميش بىر سارى سيمه، آرا بىر توخوندوقچا، گوجلوفر يادلار، سسلر قاووزاير، سئودالى، يانئىقلى، قانادلى سسلر، اوره گين درين قاتلاریندا اويوموش خاطرلر، کؤلگه دوشور. عؤمور ایللرینین عذابى، بىر نسلین عذابلاری ایله قوشلاشیر، وطن دردی، ائل دردی اونون، دردلی ایله عذابلاری ایله قایناییب قارشیر، طوفانلاشیر. طوفانلار دالغا - دالغا ایللره - اوره گه چیریلیر قالخیر، انیر، بورولور، اوولدا بیر... قانلی قارالی، خزانلی گونلری، اؤلوم، آجلیق، یازیقلىق توره دن گونلر دیل آچیب فریادچکیر:

آتلا دارکن خزانلاری

زامان بیزی قووالادی

گلدی زامان

گئچدی زامان

ایچ دونیاسی ایله، دیش دونیاسی نین وحدتینده ن دوغان بىر منظره بئله جيزيلير:

يول لار اوزاق، گؤللر درين

نسیم اسیر سرین - سرین

داغلار بيزيم، باغلار سيزين

يئريرکن يارپاق اوسته

قالماز ايزين

گون يانديرماز

سون باهار دير

سانكى آغاج يارپاق لاری

ناققيشلار دير.

يوللار! هارا گئدير بو اوزانان يوللار؟

بلکه ده آغ گونلره، سئوگی، محبت دولو

سعادت نشانلی، آزادلیق عنوانلی بىر دیارا

گئدير او يوللار. يوللار هامار و دینج

دئیلل داغلار وار، دره لر وار، درين - درين دريالار وار.

بو چتين يوللاردا ايندى هله حسرت بيتهر، انتظار

بيتهر. گوزلرين کؤکونو سارالدير بو يوللار. سرين -

سرین نسیم ده اونا پيچيلدايغی: «داغلار بيزيم،

باغلار سيزين» افاده سی، اونون حیات تجربه لری

سسله شیر، و نسیمه اوره گينده غبطه حسی اويانیر، او

داغلاردان اسیب، يئنه ده داغلاردا دینجه لن نسیم

شاعیره بؤيوک بىر حقیقتی آندیریر. يارپاق اوسته

يئريه نده آنجاق ايزين قالماياجاق. عجا و طن سيزلرين،

غريب لرین ایزی هئچ بىر يئرده قالمیر. بو حس اونو

داها درين ده ن دوشونمگه، اونون چالخالناماغينا سبب

اولور. يارپاق لار نه وارکی، ايلیق، ملایم بىر گونشین

ساجديغی واخت اونلار، لاجوردی بىر پرده نین الوان

ناخیش لاری کیمی گؤرونور. گؤره سن شاعیرین کؤنول

پرده سينده کی، خاطرلر نئجه؟ خزانلی ایللر بىر -

بیرینی عوض ائديب، بىر - بیرینين اوستونه

قالانیب سا ايندی خاطرلر ورق لنیر، اؤزوده کولکله

واراقلانان بىر کتاب کیمی، خیشیلتی لی، وراق لار،

گؤنيه کلى حسرتلر، اوره ک داغلاری دیل آچیر،

باغیریر:

بىر چوخ خزان گليب کئچدی

بىر چوخ کروان قونوب کؤچدو

بىر خزاندا

يئتيم قالدیق

بىر خزاندا

آیری دوشدوک یوردوموزدان

حسرت قالدیق سرین - سرین بولاق لارا

گول - چیچکلی اوتلاق لارا

زامان کئچدی، بیز قورودوق

سوسوز قالان آغاج لار تک

طراوتدهن سالدی بیزی

بیلمم غربت.....

بیلمم فلک.....

بلکده بیزه مراجعت ائدیره ک دوشونور. فلک می؟
یوخسا غدار، ساتقین، آلقاقلارین، حکومت
باشچی لارینین، شاهلیق اصول اداره سی نین ظلمو،
ستمی دیر. کی بئله وطن ائولادینی، اؤز وطن لرینده
غریب لر، سورگون لر کیمی یاشاماغینا باعث
اولوب لار....

استاد حبیب ساهر سؤزون حقیقی معناسیندا لیریک
شاعیر دیر، اونون لیریکاسی، مختلف فورماسی،
مختلف مضمونلو لیریکادیر. شاعیر محبت لیریکاسی
ایله یاناشی، اجتماعی، سیاسی، فلسفوی مضمونلو
گؤزهل لیریک شعرلر یازمیشدیر.

لیریکا شعر صنعتی نین گؤزهل نمونه سی دیر. لیریک
شاعیر اجتماعی حیاتین انعکاسی نی، مادی وارلیقدان
آلدیغی تأثراتی، اؤز حس و هیجانلاری ایله یوغورور،
اونلاری اؤز داخلی عالمی نین سوز گچیندن سوزور،
اؤزونون ائده یا - بدیعی دویقو و دوشونجه لر ی نین
پوئتیک افاده سی کیمی اوبرازلاشدیریر و تصویر و ترنم
ائدیر. شاعیرین دنیا گؤرومو، باخیمی، وارلیغی
دویمو، فلسفوی عمومی لشدیرمه لر، ییغجام، اوبرازلی
شکیل ده اؤز بدیعی شکیلنی تام معنادا لیریکادا
تاپاییلیر.

لیریکادا مضمونلا، فورما اویقولوغوان مهم
خصوصیت لرده ن دیر. بورادا معنا، فیکیر، حس و
هیجانلار دئمک اولارکی اؤز افاده یؤنونو، فورماسینی
تاپماقدا صنعتکار شاعیرده ن بؤیوک یاردیجیلیق قابیلیتی
طلب ائدیر. لیریکادا معنا، فورما اوقده ر بیر - بیرینه
قووشور، اویقون لاشیر کی اونلاری بیر - بیرینده ن
آییرماق ممکن اولمور. دئمک فورما لیریکادا اؤزوده
مضمونا چئوریلیر، چونکی اوبرازلی افاده نین
توخونوشو پوزولسا، اونون اریش - آرغاجی سؤکولسه
دمک قورولوشو پوزولور و قورولوش پوزولورسا،
دمک معنادا ایتر.

شعرین بدیعی فورما قورولوشودا داها ماراقلی دیر،
اورژینال دیر. او هم تصویر و ترنم اصولیندا استفاده
ائدیر. هم ده موتیولرینی، معنایی جانلاندیرماغا،
مادی لشدیرمه گه و عیانی لشدیرمه گه موفق اولموشدور
شعر اوچ لوحه دن تشکیل تاپیب، بیرینجی لوحه ده
خزان منظره سی نی رنگلر، سسلر، حسلر، بیر -

ظلمین قیرمانجینا چئوریلیب، چوغون،
قاسیرغا کیمی اودلایوردونا، دولان اوردولارین
تجسمو کیمی گول - چیچکلی، آزادلیق نغمه سی،
سعادت سوراقلی ائل باهارینی، ائل قورقوسونو پوزان
زامان جلادلارین مرادینجادیر. اونلارین الینده قیرمانجا
دؤنوب، ائل سئور، یورد سئور، انسان سئور
آدام لاری سورگونده ن - سورگونه، زنداندان - زندانا
قووالاییر، یوردلاری تالاییر، ائولری چاپیر، آرزولاری
خزهل ائدیر. یوردوندان یواسیندان دیدهرگین
دوشموش لر غربت بوجاق لاریندا، طراوتینی ایتیریر،
امیدلری سؤنور، جانلاری سیخیلیر، بو سورگون لر،
پاییز آغاج لارینا بنزه ییر، سووکسیلمیش، یارپاق لارین
تؤکولموش، کولک لرین الی ایله خزهل لری
سوورولموش، چیلاپاق جانلارینا، چیرپیلان
قودورموش کولک لرین الینده کیریمیش آغاجلار کیمی،
سورگونلرینده جانلارینا، حسرت لر نیسگیل لر،
گؤنیکلر ساریلیر، اونلارین جانینا اوشوتمه لر سالییر.
وطن حسرتینده، خوش گونلر آرزو سوندا زامان -
زامان قورولوب، یانان جانلارا چئوریلیرلر.
گؤره سن بونلارین باغشی کیم دیر. شاعیر اؤزونه

قیزاریر، جان یانغی سینا، کەدەرینە بولانیر و پوئیک
 بویالار، سسرلر، سۆزلر، آهنگلر، تأثیرلی بدیعی
 خیالار واسطەسی ایله مادی له شیر. عیانی له شیر و
 آهنگدار و سلوکی بیر نظام لا، پرده لئیر. آنی لارین،
 دویقوو دوشونجه لرین بدیعی منظره سی کیمی
 اوخوجونون گۆزلری اؤنونه جانلانیر، اوره گینه یول
 تاپیر، اونون روحنا هوپور، داها دوغروسو، خزانلار
 شعرینده مضمونلا فورما بیر - بیرینه - قووشموش،
 اویقونلاشمیش و تام لاشمیشدیر. بوردا بدیعی
 دوشونجه، فیکیر، بدیعی بیر منطق له بیر - بیرینه
 باغلائیب، بیر - بیرینه جالانیب و فورمالاشمیشدیر.
 ایللر بویو غربتین عذابلارین یاشایان، «قانلی
 فاجعه نین» یانقی لی، آغیر و آجی لی جانینا ساریلان
 شاعیر، اونلاری اؤز شخصی حس و هیجانلاری،
 نیسگیل لری ایله یوغرموش و عمومی لشدیرمیشدیر.
 زمانین، طبیعت ده، انسان حیاتینداکی ایزی (خزان)،
 طبیعت خزان، عؤموره گون، طالع خزان ایله
 قوشالانیب، بدیعی لشیب طبیعت حادثه لری، معنوی
 عالمن، انسان حیاتی نین، رنگ، سس، و دویقو
 چالارلاری ایله بیر - بیرینه توخویوب،
 اویقونلاندیریب و اونلارین وحدتیندن یارانان «خزان»
 اوبرازیله عیانی لشدیرمیشدیر.

□ ح - ایلدیرم

١٣٨٠ - ١٣٨١

خلق نغمه لری

هوپ هوپون اولسون دای! گل توپون اولسون دای!
 آخ اوناغین ایچنده انانلین اولسون دای...

ایله بهاردا هوا ییژیپ، بادام
 آغاجلاری گلله رکن اکثر شعر و نغی
 باغچیلاردا بیر خوش اوت... اوپاشیندا
 یوداران، اکشینه ساریلی گرمی،
 یول یول گوزل بیر البه، نوزیه
 نینا مانوس واسطیری بیر توخمر.
 اوخاقلار اولی هوپ هوپ یسا
 (بو یی) آدله چایرازلار. دیرلر
 ک او رقیله بیر کنج و عشقه کار
 کلین ایش بیر گون مینه آغاجلاری
 بنامه، چایدا چیر کن، قان آتاسی
 اینک لری سورامان ایچون چایا بیر.
 طبعی، او، کلینی ایله دمه گوزم
 لکن کلین، کوللازیت اورنامیندا
 بیر قراوش توشی کسی، یوزوشوب
 کورنک ایشر کن، نایب قان قانین
 گوزی، اونا ساتاشار...
 کلین غورودان قانان بیر کلین
 ایش...
 دیرلر که اوارا اوتیه گیدلی، نایب
 آنا اونون کولکه سین شته گوره
 بیلیمیش ایدی. او، یالتیز قان آنادان
 دکل، قان آنادان دا شته اوزون، گو.
 زون اورنیش، حباب، شته اوناغین
 قور شته اوت برهته بیر کیشی نیت
 اونونه دایانا ییلمی دی، دیرلر که

بیرینه توخویوب اونلاری جانلادیرمیش انجی لوحه ده
 بیرینجی لوحه نین اساس موتیوبنی اجتماعی و معنوی
 حادثه لرله معنالاندیرمیش اونون سمبول لاشمیش
 صورتینی دراماتیک و تراژیک بیر صحنه
 چتویرمیشدیر. طبیعت ده کی خزانین اویاتدیقی و اونون
 تداعی لر سیستمی ایله جانلانماسینی وئره بیلیمیشدیر.
 ||الوحه بیرینجی و ایکنجی لوحه نین سنتزی کیمی
 چیخیش ائدیر، بورادا خیال لاری، آرزولاری خزل
 اولموش بیر نسلین سیماسیندا، یاریق لاری
 تۆکولموش، جانینا قیش نفسی دولموش پاییز باغ لاری
 ایله اوزلشدیریب اونلارین گرگین، یووره ک
 صورت لرینی اکران لاشدیرمیشدیر.

اسلوبی، فردی افاده باخمیدان، ساهرین
 پوئزیاسینا خاص اولان بیر سیرا سجه هیوی
 خصوصیت لر خزانلار شعرینده داها گوجلوه، توتوملو،
 و دولقون نمایش ائدیریلر. بو شعیره هر شئی دهن اول
 اورژنال پوئیک اوبرازلار، استفاده لر، بنزه تمه لر،
 مجازلار علامت لرینه، هابثله فورما، بؤلگو، وزن و قافیه
 سیستمینه گۆره داها ماراقلی دیر. خزانلار شعرینده
 سئودا، حسرت، غربت، انتظار... کیمی حس لر
 شاعیرین قانی لایو غورولور، باغیرینداکی کۆزلرده

ساهر شعر دونياميز دا

دوون بوداغيندان قوپان
او ساهردير

شعري تک چاغلایان، جوشان
کؤنوللری سوراغلاشان،
طبیعتہ حیران قالیب،
حسنو ایله قیوراقلاشان
او ساهردير.

روزگارین یازدیقین پوزان،
دار گؤزلرین قبرین قازان،
اینامیندا دوم - دوز دوران
نه آخسایان، نه ده آزان
او ساهردير

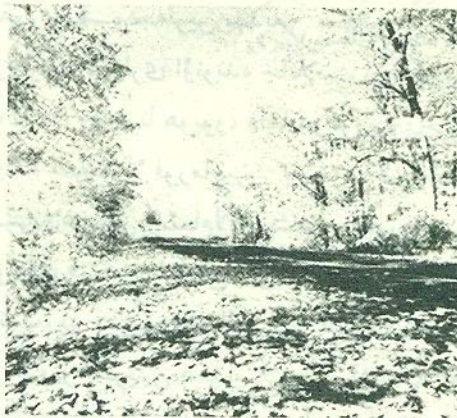
گولون عطری شعیرین خاصی،
میصرالاری ارک قالاسی،
ایلقاریندا ثابت قدم،
نعیمینن نربالاسی
او ساهردير.

حالیم لره دئدی دایان!
نهدیر سیزده بوفیتنه قان؟
قارقا دئیل، من شاهینم
قانادیندا نور داشییان
او ساهردير.

غمده غملی، شنلیکده شن،
شوینیزمین باغیرین دئشن،
شعره دؤنوب زیروه لره
کمند آتیب زیروه لشن
او ساهردير.

بؤیو گوده، طبعی دنیز،
ایلقاری پاک، قلبی تمیز،
ستلر آخسین، ائل اویناسین
وجده گلیب دئینده بیز
او ساهردير

او مزاردان کیمدیر باخان؟
سینه سینه اولدوز تاخان
یوخلوغوندا شعری میزی،
دوستلاری یاندیریپ یاخان
او ساهردير.

او کیمدیر؟

حبيب ساهرین خاطرہ سینه

□ هاشم ترلان

او کیمدیر هر سؤزو - آندی
شعره دؤنوب قاتارلاندی
نعره چکن، هارای سالان
وطن یاندی، وطن یاندی
او ساهردير.

هنرینده بالش گؤرون،
اوزویونده قاش گؤرون،
دوون بیزیلمه اوز - به - اوز
بوگون یئری بوش گؤرون
او ساهردير

یو مروقیله سندان دؤین،
کلامیله هجران دؤین،
بابک کیمی قلینج اولوب
سلطان دؤین، خاقان دؤین
او ساهردير.

ایلقیملاری نورلاندیران،
ائلرینه جان یاندیران،
علوییتین، شعرییتین
اوجاغینی گورلاندیران!
او ساهردير

قلمیله داغلار چاپان،
هنریله گوهر تاپان،
چنار بؤیلو شعری میزی

قوجا حبيب

بوغى پانبوغا اوخشور
پانبىغى بوغا اوخشور

بو كىم دىر، ھارالى دىر؟
حبيب دىر، يارالى دىر

ظولمون بئلىن آيەر بو
مىن جاوانا دەيەر بو

قارانلىقدان چىخىپ دىر
اونون ئوين يىخىپ دىر

دېلىمىزى آليب لار
سۆزلر يتىم قالىپ لار

قوجا حبيب گليب دىر
حبيب دىر بو، حبيب دىر

داغلار كىمى قوجا دىر
داغلار دان دا اوجا دىر

درە كىمى درين دىر
سۆزو، دىلى شيرين دىر

ظاليم بال آرىسى دىر
دونيانين يارىسى دىر

حبيب ھشتاد ياشىندا
يتىم لرين باشىندا

بو اۆلكەدە قفس چوخ
چالیشماغا نفس چوخ

حبيب آما، قىنە يىر
ساققىزىنى چىنە يىر

ساققىز نە دىر؟ سۆزودور
سۆزو نە دىر؟ گۆزودور

گۆزوندە ايشىق لار وار
قارانلىق لارى يىخار

حبيبىن بوغو، قاشى
ساوالانىن قارداشى!

بوغو، باشى آغ آبياغ
اتە گىندە ياشىل باغ

باغلاردا سۆز گۆيەرير
منيم اليم سۆز درير

قوجا حبيب گليب دىر
قارانلىغى دلب دىر

آي جاوان لار اويانىن
بو قوجادان اوتانىن!

□ عمران صلاحى

«ساھر» مەلەمىن مەسرىلى اۆلۈمۈ مەناسى بىلەن

بو اۆلۈم درس اۆلدۈ

دىرىلر اوچون

بىر حسرت كۈلەگى اسدى بوگۈنچە
ساھرىن صبرىنى كسدى بوگۈنچە.
بىر عۇمور، حق! دىيىپ، باغىران شاعر
بىر آنىن ايچىندە سوسدو بوگۈنچە.

آغرىتىدى قلىمى بو دەشتلى درد

دئىيىم: اۆلكەدە، آخى، نە اوچون

بىر عۇمور حياتى تىگىشىدەن مرد

حياتىن يىندەن تىگىسىن بوگون؟!

دۈنەنكى سۆزلرى مەنالى، اينچە

دئىيىپكى، «حيات بىر آخار چىشمەدەر»

نە اوچون، سئودىگى حياتا، گۈنچە

الوداع يىرىنە «ايتىل، گۈت» - دئدى؟!

دردىنى سۆيلىدە تام سكوت ايلە

دۆزۈلمەز حياتا تسليم اۆلمادى

رياسىز سىسلەشەن حقيقت ايلە

بئىلە، سىسسىز اۆلار اۆنۈن فريادى

دىنەر بىر سكوتلا دئدى سۆزۈنۈ

اورە كەدە، دئمەمىش سۆزو قالماستىن

حياتا، اۆ، ئىلە يۈمدۈگۈزۈنۈ

حياتىن آردىجا گۆزۈ قالماستىن!

چۇخلارى حياتىن شىرىنلىگىندەن

اۆلۈمدەن دئىيەندە فرىاد قۇپارير

ساھردە، دردنى نىن درىنلىگىندەن

حياتدان اۆلۈمە پناھ آپارير!

بىر مەلەمىنكى، دۇغما ئىللەردە

سىنەدەن سىنەيە گزەردى سۆزۈ،

ان ياخىن سىرداشى، بو سۇن ايلەردە

يالنيز، بىر، اۆزۈيدۈ، بىر دەكى، اۆزۈ!

اۆ، ئىلە دۇيۇشۇدۇ عۇمۇردەن، گۈندەن

تابوتى قوش كىمى اوچوردو گۆيدە

قورتۇلۇپ اورە كسىز انسان يىندەن

سۈيىنچك، قۇل - قاناد آچىردى گۆيدە

تابوتى چىگىنىندە يۈنگۈل گۈتسەدە

نىسگىلىن چكەنمىر، چىرىپىنر اورە ك

اۆ، بىزى گەرە كسىز وداع ائتسەدە

بىزىم قارشىمىزدا دورور مىن گرەك!

آ دوستلار! ساھرى خاطرلا ياراق

گلىن بىر دوشۈنەك گرەكلر اوچون

دىرى ساھرلىرى آختاراق، تاپاق

كۇرپۇلر سالدىراق اورەكلر اوچون!

□ سۇنمىز

□ آيرىلماز

«حبيب ساهر»ە اتحاف

آي اسير ائليمين گوزەل شاعىرى
گلەجك نسلیمین چىراغى ساهیر.
سەن سىز ائل اوبانى بوریوب دومان
کوسوب اورەکلرین ماراغى ساهیر.

□□□

«سحر ایشیقلا تیر» سۆیلە دین ائله
بولبولر عشقینی آرتیر دین گولە
آزادلیق نغمەسین سالارکن دیلە
اولدون عاشیقلا رین یاراغى ساهیر

□□□

دئدین نہایت سیز گۆی آلتیندا بیز
قالدیق فیروزە سیز قالدیق قوبیە سیز
آدینی ہر زامان ساخلاریق تمیز
اولمادین سارایلار بویاغى ساهیر

□□□

«نسیمی» یولونو سەن گئدەن اولدون
تبعیددە یاشادین غریتدە سولدون
گونش تەک پارلادین «بولود» تەک اولدون
اولدون «کۆشن» لرین بولاغى ساهیر

□□□

سئومە رین دونیانین مشروتین وارین
قارقادین شاھلارین آغ سارایلارین
ساخلا دین ائللرین ناموسون - عارین
اولدون قارا تئللر داراغى ساهیر

□□□

سۆزوندەن دۆنمە دین عۆمور سونوندا
گۆردون شیطانلاری ملک دونوندا
گئتدین اللریمیز قالدی قویوندا
قویون تورپاق اوستە یاناقى ساهیر

□□□

گئجەن ظولمت اولدو گوندوزون قارا
یالانچی دونیادان گلیمش دین زارا
اۆزون، اۆز الینلە، چککدین دارا
اوزدون یئر اوزوندن یاقى ساهیر

□□□

ائللرە ایستە دین چپچکلى یازی
اوخشادین عاشیقی، میضرابی، سازى
چککدین اۆز یولوناسن «آیریلمازی»
اولدون دایاقسیزلار دایاغى ساهیر

بۇغازدا دیونلەنن سۆز

اوستاد «حبيب ساهر» ین نیسگیللى اولومونو دوشونرکن

کۆلگەلر سیریلیب شەھەرین اوستونە؛
اورەیی ایرینلی،
اۆز و کینلی،
نقەسیندە ظولمت قۇخوسو،
سسیندە گئجە قۇرخوسو.

قینیندا گیزلەنپ سائریشان اولدوزلار،
آیین جانیندا

قیز دیر ماوار
کۆلگەلر سیریلیب شەھەرین اوستونە،
کۆچەلرین سینەسیندە
دۆیونور دیسکینتی لر،

ائولرین اوستونە

یاغیر تنهالیق.
پنجەرلردە تور قورور
هۆر و مچک لر،

مورگولە ییر شەھەر...
کۆلگەلر سیریلیب شەھەرین اوستونە،
کۆلگەلە دیر زامان،
گۆی،

یئر،
دیوارلار آرخاسیندا
چیلپاق قالمیش آرزى کیتایینی
واراقلاییر شاعر.
کۆلگەلە دیر کیتابدا،
واراقد،
اوتاقدا...

اورەییندە

یاز یاغیشی نین هاواسی،
باغیشیندا

سئوگیلر پیچیلتیسى،
گوموشى ساچلاریندا
دۆلاشیر آیریلیق نسیمی.

«مەن بو جاھانا سیغمازام» - دئیە
قانادلاییر سحرە دۇغرو.
دالغاسیز بایراق کیمی
آسیلی قالیر ائیواندان.

بارماقلاری دیونلو،
گۆزلری سحرین پنجەرە سینە تیکیلی،
آغزی آچیق،

سۆز و یاریمچیق؛
بۇغازیندا دیونلەنن
آه سۆزومو،
یوخسا، آ...؟

حبیب ساهره

انسانی دوشونجه لر بیر آرمان شاعیری
 زامانلا آدیملایان یئنی زامان شاعیری
 شعرلر سطر- سطر اوره ک دؤیونتوسودور
 صداقتین آیناسی حقیقت گوزگوسودور
 آنلاغین - عدالتین معرفتین جارچیسى
 بشرین سعادتى، اونون همى، آرزوسى
 غلبه ده ووروشدا خلقتین کناریندا
 وطن عشقى شاعیرین قانیندا - داماریندا
 او یازیر قان تۆکنلر کتاب یاندیرانلاردان
 باطلی مظلوملار حاق ایناندیرانلاردان
 ساهر، معنا، محتوا، مبارزه شاعیری
 انسانی پیاملاردان مدافعه شاعیری
 ایسته ییب فانوس اولا گئجه یول آزانلار
 شیمشک اولا ملتین آمالین پوزانلار
 یولا ایشیق سالا تا شمع تک اریب یانیب
 پروانه تک عشقینده آتش لره اودلانیب
 اونون ایده آلیدیر سحر دوغسون قیزیل گون
 خوشبخت اولوب انلری هر گون ائدسین توی - دوگون
 وطنین قیزی - اوغلو ایشیق لیغا چاتسینلار
 نادانلیغی پیسله ییب جهالتی آتسینلار
 ساوادللی - باجاریقلی، فراست هوشلو شاعیر
 دل اهلی، قلم اهلی دونیا گوروشلو شاعیر
 نفر تدیر باشدان - باشا ظالیم لره، شاهلار
 قلمی سه سونگودور بوتون عالیجاهلار
 اؤیره دیر، زنجیری قیر، زندانی ییخ، دوش یولا
 قورتولوش آختارانا دئییر: ساغدان چاپ سولا
 اختناق مئیدان وئریر ریاکارا، صوفیه
 اویازیر، او یاشاییر حقیقت دئییه - دئییه

شاهچیلار مدح ائله ییب، باش آینده شاهلار
 او شعرینی حصر ائدیر فریدونا، اوختایا
 بالاسی اعدام اولان آنالارین شاعیری
 آنالاری دیدهرگین بالالارین شاعیری
 اونون ممدوحی اولموش سولغون اوزلویاناقلار
 میوه - چؤره ک یئرینه بات بات یئیه اوشاقلار
 گئچدی دؤلت مدارلیق دولت لیلر خئیریندن
 دفاع ائتدی کئندچی نین، ایشچی نین امه ییندن
 قادینلارین حقوقو اونون باش آرمانی
 بو حقوقو آلمانا سیکله ییر دونیانی
 سلام یازیر تبریزه، یورد سوزلار، یئرسیزه
 فرشین تخته سی اوسته رنگی سولان نرگیزه
 همدرد اولدو ووروشدا هندوستان، ویستاما
 عصیانلاری توشلادی استعمار شیطانا
 ساهر زندان، شکنجه، باسقین، ظفر شاعیری
 قورخمایان - یورولمایان سورگون، خطر شاعیری
 شعرین نوعلرینده میثیلسیز بیر اوستاددی
 نیمادان بلکه قابق یئنی لیگی یاراتدی
 مختلف وزنلرده مین لر بیت شعر دئییب
 آنجاق وزن و قافیه اونو اسیر ائتمه ییب
 مرامی تک شعرى ده گئدیپ اؤلکه دن گئیش
 ایرانى دا دونیانین شعر ایله ائتمیش تانیش
 وصف ائدیر گؤزه للری بوتون گؤزه للیکلری
 اما اونو محو ائتمیر او گؤزه للردن بیرى
 محکدیر یاشاییشی، ایری - دوز، یاخشی - پیسه
 ساهر یولو اعتراض مداحا، کاسه لیسه
 یورولمایان، دورمایان، سئوینج اومید شاعیری
 تاریخین، وطنی نین قوچاق، ایگید شاعیری
 □ محمد حسین طهماسب پور

آخشامین رنگی سویون حلقه لرینده توتوشوب،

آتشین قیرمیزی گوللر آچیلیر هر یئرده.

شرقین افسانه وی بیر آخشامی مین رنگه چالان،

بیر خیال پرده سی تک پرده له نیر گوللرده.

ساهرين وفاتى نين ۱۶- جى ايل

دۆنومو

كۆنول گۆز آچ باخ چمنه

گۆرنه خزان بيجدى گئتىدى

حبیب ساهیر اؤلوموندهن

اون آلتى ایل گئچدى گئتىدى

مئیوه‌لرین یئنه چاغی

اجل گلدی آلدی باغی

کسیب، تۆکدو بور بوداغی

ان یاخشى سین سئچیب گئتىدى

چکدی وطن حسره‌تینی

عۆمور بویو حۆرمتینی

آجی اۆلوم شربتینی

اۆز الی ایله ایچدی گئتىدى

انسانلاری زار گۆردوکده

انسانلیغی خوار گۆردوکده

بو دونیانی دار گۆردوکده

قفسین‌دهن اوچدی گئتىدى

ظلماتلاری یارا - یارا

ظالیم‌لاری گئتىدى زارا

قوشولمادی کروانلارا

تک جانینا کۆچدو گئتىدى

غریبلیکده مسکن سالان

گیزلی - گیزلی قلم چالان

سینه‌سی تک باغلی قالان

دفترینی آچدی گئتىدى

(هدایت)ده بو دونیادا

تک قالیبدیر دوشمور یادا

نالاه‌سی دۆندو فریادا

باغیریم باشین دئشدی گئتىدى

□ میر هدایت حصاری

بیزیم جرگه‌ده

استاد حبیب ساهیرین عزیز خاطیره‌سینه

دریادان وسعتلی، داغلاردان متین

حقیقی انسانلار بیزیم جرگه‌ده.

زحمتکش آدی لا قارا تورپاغین -

باغیرینی یارانلار بیزیم جرگه‌ده.

خالقیم سئوینمه‌سه کۆنلوم آچیلماز،

اوره کلر شاد اولسا قیشدا کئچیر یاز،

شن حیات آدی لا سینه سینده ساز

کۆنلو اوخشیانلار بیزیم جرگه‌ده.

یاشاسین تورپاغی سؤکوب، اکنلر،

کارخانا، زمی ده زحمت چکنلر،

الینده قاباری، آلیندا قان - تر

میلیونلار - میلیونلار بیزیم جرگه‌ده.

حقیقت چیچک‌دیر، سن ده شئح کیمی،

دوشمانا توفانسان، دوستا مئح کیمی،

عزیز خاطیره‌له آنا قلبیمی

اوخشاییر ترلنلار بیزیم جرگه‌ده

شرفله چکیریک زحمتکش آدین،

برابر حقوق‌دور کیشی له قادین،

آذر ائل‌لرینده بیرلیگین دادین

بال کیمی دادانلار بیزیم جرگه‌ده

صلحه سس وئریریک ساز اوردوسویلا،

شپه‌لر یاریریق یاز اوردوسویلا،

بیرلیگین اوغروندا سۆز اوردوسویلا،

نهنگ سلیمان‌لار بیزیم جرگه‌ده.

قوی عاشیق سازیندا کۆکلہ سین زیلی،

کۆر اوغلو شنلیگی بروسون ائلی،

ساهر دوشونجه‌لی، یوکسک علم‌لی

کمالا چاتانلار بیزیم جرگه‌ده

ایشچی عنوانی دیر شهرتیم منیم

زحمت دونیاسی دیر دوغما وطنیم

جهله، جهالته دوشونجم غنیم

یئنیلمز عصیان‌وار بیزیم جرگه‌ده.

أولمز بیر اینسان

باهارین فصلینده آنادان اولدو

پاییزدا گول آچدی پاییزدا سولدو

یاسیندا ائللریم کدهره دولدو

ادب باغچاسینن بیر قیزیل گولو

فغانه گتیردی شیدا بولبولو

گوردوم کی بولبولون گؤز یاشی آخیر

آغلاب عالمی یاندریپ یاخیر

ساهرین ووقارلی شکلینه باخیر

حسرتله تصویره تیکمیشدی گوزون

اوخشایوب بوسایاق دئیردی سوزون:

سویگولوم دنیا یه گله نندن بری

سؤیدون آزادلیقی، سؤیدون ائللری

حقیقت یولوندان دؤنمه دین گئری

شعرین دنیزیدون قاینا ییب جوشدو

گؤزهل طبیعتنه نغمه لر قوشدو

آیلار - ایللر گئدیپ سورگونده قالدین

هر یترده آزادلیق مارشیننی چالدین

ئللرین دردینی چکدین قوجالدین

ساوالان داغی تک آغاردی باشین

آغلادی قلمین تۆکدی گؤز یاشین

مقاما شهرته اویمادین بیر آن

گیزلین سؤزلرینی ائله دین عیان

چوخ بلالر چکیب باغیرین اولدو قان

تاریخه یازیلدی شرفلی آدین

سنه فخر ائله دی ائلین - اولادین

شاعر فضولی تک، شاعر سهند تک

قالدی اوره گینده مین آرزوی دیلک

ادب باغچاسینا اکدین گول - چیچک

عطری اؤلکه میزی بورویه جک دیر

یالتاقلار حسددن چورویه جک دیر

شعرین سئیر ائله بیر آنا وطنده

یاییلیب دیر بوتون شهره، ماکنده

چوبانلاردا داغلاردا، منده چمنده

شعرینی شوقیله اوخویاریق بیز

اینان که بیر آن دا اولماریق سنسیز

چولقاریار سسیمیز داغلاردا - داشا

داغلار دیله گلیب چاتار باش - باشا

آلقیشلاب سنی دئیهرلر یاشا

گؤزهل ماهنی لارین هر یاندا گزه ر

اولارسان ائللرین دیلینده ازیر

بیر آدین ساهر دیر بیر آدین اؤلکه ر

اؤز آنا یوردوندا ن اولدون در دیر

یورولما یب یازدین یارسیزین جه اثر

کویشتین ائلمین سینه سینده دیر

سحر ایشقلانیر گورس سینده دیر

طبعین دهنیز کیمی لپه لنیردی

بوتون ساحیلره سپه لنیردی

شعرین قالا قانیب تپه لنیردی

خالقین اوره گینده یئرینی سالدین

سانا اؤلوم یوخدور ابدی قالدین

ساهرده ن آیریلماق دگیل دیر آسان

نیسگیللی قدیمی ائله ییب کامان

نه قدر جانم وار ائلیره م فغان

یوز بئله آغلا سام نیه ده آز دی

دینله ییب قافلان تی در دیمی یاز دی

□ قافلان تی

حبیب ساهره

جان آتدیم همیشه گؤروشه ن گله م

منه بو زیارت قسمت اولمادی

اوستاد محضرین دن من الهام آلام

منه بو سعادت قسمت اولمادی

□

هر نه چالیشدیم ساتا پمادیم ایماکن

اولمادی گؤروشه فرصتیم منیم

ائتیتدیم یئنه ده آجی بیر خبر

آرتدی اوره گیمده محنتیم منیم

□

اؤزومو دانلیرام ای بؤیوک اوستاد

ساغ ایکن یانینا گله بیلمه دیم

دئیەرلر عؤموره وفا یوخ اوموش
بوگون صاباح ائتدیم بئله بیلمه دیم

5

دندى لر كۆچۈب سەن ابدى يەتە
ياغىش تەك الەندى گۆزۈمۈن ياشى
غەسلەر بۇرۇدى بوتۇن جانىمى
گۆينەدى، آغرىدى قىلبىمىن باشى

☐

ای آذربایجانین شره‌فلی اوغلی
سندن ده الیمیزه اوزولدو بی‌یزیم
دالینجا حسرتله یانیر اوره‌کلر
گۆز یاشی اوزلره سوزولدو بی‌یزیم

☐

ای قوجامان شاعر، قوجامان ساھر
کتابلارین بیزه یول گؤستهره دی
الیمیز - الیزدن اوزولسه ده بیل
سؤزلرین بیزلره الهام وئرهن دی

5

قیزیل دان قیمت لی سندن یادگار
چوخلو خاطیرلر بیزلره قالیر
سؤزلرین شیرین دیر اورهگه یاتان
او (ایریک) شعرلرین بالدان داد آلیر

☐

(سحر ایشیق‌لانیر) داها یاتمایین
غفلت یوخوسون دان او یانین دئدین
ظالیمین اؤنون ده دیزه چؤکمهیین
مئیدان‌دا مردانا دایانین دئدین

☐

اینجی دن - مرجان دان دوزەن سۆزلرین
 بوتون دئدیکلرین حجت دیر بیزه
 آغیزدان - آغیزا گزەن سۆزلرین
 حاسارلی فخر ائدیر همیشه سیزه

□ فریدون - حصارلی

دئدیم - دئدی

آذربايجانين گورکملی قوجامان شاعری
«حبيب ساهر» بن اولومونه

دئدیم: آیدیندی بو مطلب طبیعت پایدار اؤلماز،
دئدی: روشندی بو معنا، همیشه سازگار اؤلماز.
دئدیم: کؤچدو بو دونیادان بؤیوک، گؤرکملی بیر شاعر
دئدی: هیهات اماندیر، دینمه! اؤلمک بوقرار اؤلماز.
دئدیم: گویا سوزون واردیر، گؤتور سازایله سؤز سؤیله!
دئدی: سازه نیاز یۇخدور، بئله شاعرکی خوار اؤلماز.
دئدیم: معنالی بیر سؤزدورکی شاعر اؤلمه ییب، اؤلمز
دئدی: شاعر فنایه اوغراماز، گولدنکی خار اؤلماز.
دئدیم: شاعردی ساهرده اودا بیر دیغولو شاعر
دئدی: مفکوره بیر آیدیر او شوکت کی مهار اؤلماز
دئدیم: کی گرچه ظاهرده بو دونیادان کنار اولدو،
دئدی: گؤرکملی بیر شاعر بو دونیادان کنار اؤلماز
دئدیم: آی خوش اوغور انسان، منی غمدن خلاص ائتدین
دئدی: غم چکمه یین عاشیق فراق ایچره دچار اؤلماز.
دئدیم: پیمانهنی دؤلدور، زماندا پایدار اؤلدوق
دئدی: غم باده سین نوش ائتمه یین کس کامکار اؤلماز.
دئدیم: گشت عالمه سؤیله کی ساهر اؤلمه ییب، اؤلمز،
دئدی: بعلی، اؤلوم صیادینا ساهر شیکار اؤلماز.
دئدیم: غم چکمه رم ساهر قارانلیق ایچره بیر شامدیر
دئدی: او بیر گونش دیرکی اونون تک باوقار اؤلماز
دئدیم: بیر ذره دیر «علیا» گونش زولفوندن آسلانمیش
دئدی: بیر نور دوشن داخما کیچیک ده اولسا، تار اؤلماز.
□ کرج - علیائی

آثار بايجان

روزنامه

انگلستان

یوخیل طرف لنگر ا
دقی حساب ایلده بیگت کوره
اسکندرتور نورانی هر ایلده هر
ساتینر یوزلی کجه و اولو دت
عسکب لاراق انکلسان هر نرته
۱۲ متر اشالی کجه
و حصار کوره حفاقیه نجه مدین
سوزا انکلسان تابو اولو خاخر
یئر نایبلاز چوخ مضله و تحقین
دنت سوزا باریلاراک، حصار
هر صیر آداملری دروین اوزدن

گنجہ نقبہ لری

شهره بر گنجینه مرمر الزری
افشار حسین ایله ناسانی
اطلس برده لرین ساچاقلاری
اوسون ساچاقلاری بی یازاقلاری

حسین شله لر یتیم دکن سودا
مکس اکره آتادا باغلی یازاقلاری
بو سوزی کلبه

شهره ایستقلار ادر کرسودا
بر می شرای او مه وردجا
بستانی جامه ادر خیال ادر
خاطر (حافظین) بو سوزی کلبه

ایم ارغوانی مین ایچه ن
شرب ایاچیمه سوپه کوروموش
آلار نذین عشقن هرسین
یه یکه سنه بارهین حسین

ساهر:

ساجر نور، رنگ و زندگی

□ دکتر رؤیا زارع

امروز شانزده سال از خاموشی حبیب ساهر می‌گذرد.

شب بیست و سوم آذر ماه ۱۳۶۴، معمار شعر نوی ترکی در ایران با دلی شکسته از چاپ نشدن قسمت عمده‌ی آثارش، در حالی درگذشت که به چاپ این آثار در آینده نیز امیدی نداشت.

اما اشعار ساهر، چاپ شده یا چاپ نشده، برای زندگی سروده شده‌اند، نه برای خاک خوردن در قفسه‌ها یا تنها برای آگاهی یافتن از تاریخ نوین ادبیات آذربایجانی. این اشعار را فقط در مراسم تجلیل ساهر نمی‌خوانند؛ این اشعار در جامعه‌ی ما هنوز در بستری نه چندان متفاوت با گذشته، جاری می‌شود. شعر همواره جوهر و چکیده‌ی نیازهای راستین انسانهاست، و جامعه‌ی ما از نظر نیازهایی که هر سطر شعر ساهر آنها را فریاد می‌زند، بسیار به کندی دگرگون می‌شود. آیا هنوز عشق برای ما ممنوع‌ترین میوه نیست؟ آیا از شدت و سنگینی مسئله‌ی ملی، چیزی کاسته شده است؟ هنوز دردهای ما از زبان ساهر شنیدنی است. از جمله آنگاه که می‌گوید:

بیزه یاد کابوسی باخ کؤلگه سالیب
بو اوّلوم دور، بو اوّلوم کؤلگه سی دیر!
یاد دیلی اولسادا خوش سسلی، ینه:
بیزجه ارباب سسی، جلاد سسی دیر...

خانلیغین باخما دونو قرمیزی دیر
او بويا، ائل اوبانین آل قانی دیر!
او بیزیم وارلیغیمیز لا دوگوشر،
او بیزیم شعریمیزین دوشمانی دیر...

در جامعه‌ای همچون جامعه‌ی ما، شعر ساهر نزد اقوام مختلف مصداق پیدا می‌کند. بحران هویت همیشه مسئله‌ی ما بوده و شاید امروز سخت‌ترین مراحل این بحران را می‌گذرانیم. مردم در جان خود درد نیاز به معنویت را احساس می‌کنند و فرهنگ

گمشده‌ی خود را می‌جویند، یا شاید درست‌تر باشد بگوییم که از فرهنگ تحمیلی بیگانه می‌گریزند.

در میان اقوام ایرانی، به نظر می‌رسد که ترک‌زبانان خوش‌اقبال‌ترین بوده‌اند، به این دلیل که امکان پناه بردن به فرهنگی قوام یافته، با سابقه و درخشان را دارند که پشتوانه‌ی فعالیت‌های آنهاست. این امکان نزد سایر فرهنگهای غیرفارسی کشور ما به این استحکام وجود ندارد - و در مقایسه، باید گفت که فارس‌زبانان از این نعمت محرومند: سالیان درازی است که - شووینیستهای جاعل فرهنگ، با سوءاستفاده از «عظمت باستانی» ما، وبا آلوده کردن زبان و ادبیات فارسی (یعنی تقریباً تنها چیزی که در هزار سال گذشته اجازه داشته‌ایم نگاهش بداریم) به ابتذال، و با تبدیل کردن آن به سلاح سرکوب؛ و گروهی دیگر نیز با دستاویز کردن فرهنگ فارسی برای انجام انواع فعالیت‌های سیاسی، مردم را مار گزیده کرده‌اند. اگر امروز زبان و ادبیات آذربایجانی مظهر کسب هویتی اصیل شده است، متأسفانه فرهنگ فارسی به دلایل بسیار تاریخی و سیاسی، چنین ظرفیتی را از دست داده است.

ساهر در طول عمر دراز شاعری خود، همواره کوشیده تا آن «اجاق» را گرم نگاه دارد، و همیشه پرچم‌دار رجوع به اصل، و اصالت فرهنگ و ترویج آن در بین مردم بوده است، هر چند به مبارزه‌ی سیاسی تمایلی نداشته. مبارزه‌ی ساهر همیشه فرهنگی بوده و این امر، به‌خصوص امروز که فرهنگ مهمترین عرصه‌ی چالش در جهان است، اهمیت بیشتری می‌یابد.

ساهر در آغاز قرن بیستم چشم به جهان گشود، هنگامی که چهره‌ی علمی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان به طرز انفجارآمیزی در حال تغییر بود. تلاطم اجتماعی به ویژه در منطقه‌ی ما چشمگیر بود، انقلاب پرشور ضداستبدادی از ایران به سایر کشورهای منطقه سرایت می‌کرد. از انقلاب مشروطیت در ۱۲۸۵ ش (۱۹۰۶) خواست‌های آزادیخواهانه و ترقی طلبانه به شدت تمام مطرح شده بود، و روشنفکران در خط اول این مبارزات قرار داشتند. پس از ورود روزنامه به ایران، معروفترین

شعرا سردبیر روزنامه‌ها شدند. شعر از برج عاج هزار ساله خود خارج شد تا بنابر مقتضیات زمانه، زبانی در خور فهم توده‌ها بیابد. زبان قصیده و غزل و عروض از توصیف این دوران پر آشوب قاصر بود؛ انقلاب ادبی مهمترین مسئله‌ای شد که پیش روی پیشگامان ادبیات فارسی و ترکی قرار گرفت.

در حدود دهه‌ی دوم قرن بیستم، پرتوی شعر نوی فرانسه به عثمانی تابید، و موج شعر نوی عثمانی آغاز شد که ستارگان درخشانی را پرورید. نخستین پیشروی تحول در شعر ترکی در ایران، تقی رفعت بود که مستقیماً با این موج در ترکیه تماس یافته، آن را درک کرده و به ارمغان به وطن آورده بود. رفعت و خانم شمس کسمائی در تبریز دوره‌ی «خیابانی»، نشریه‌ی «آزادیستان» را به عنوان ارگان تجدید ادبی منتشر می‌کردند. اشعار نوی ترکی تقی رفعت اکنون به آسانی در دسترس نیست، اما از سبک اشعار فارسی این شاعر آذربایجانی می‌توان به عظمت شخصیت و توانایی ادبی او پی برد. بدون شک اگر رفعت چنان زود هنگام از میان نمی‌رفت به غولی در شعر ترکی و فارسی بدل می‌شد.

ساهر از تقی رفعت به عنوان معلم خود در «مدرسه‌ی مبارکه محمدیه» تبریز نام می‌برد. اما ساهر این اقبال را داشت که بعدها، در استانبول از نزدیک با جنبش شعر نوی عثمانی آشنا شده و از آن تأثیر پذیرد. چنان که خود نقل کرده است، در هنگام تحصیل در استانبول به کلوپ آمریکایی‌های این شهر رفت و آمد داشته و در آنجا با واسطه‌ی دو کشیش میسیونر فرانسوی که احاطه‌ی زیادی بر ادبیات - فرانسوی داشته‌اند، با آثار برجسته‌ترین شعرای نوپرداز فرانسه آشنا شده و اشعار آنها را مطالعه کرده است. به علاوه آشنایی ساهر با شخصیت و آثار شاعران ترک مثل توفیق فکرت، جلال ساهرو... راه آینده‌ی او را تعیین کرد.

با اینکه حبیب ساهر تمایلات رمانتیک داشت، شرایط جامعه و شخصیت خود شاعر دارای مشخصاتی بود که رمانتیسم را در شعرش در درجه‌ی دوم اهمیت قرار داد. شعر راستین در آن روزگار نمی‌توانست تنها با وصف عشق و طبیعت و رنجهای

مجرد روح، زنده باقی بماند. معجزه‌ی شعر ساهر در این است که مسائل دردناک اجتماعی را در قالبی ظریف و شاعرانه، و به زیبایی تمام وصف می‌کند. خط اصلی شعر او تمایل به رهیدن از ظلمات خفقان آور محیط است، به این دلیل ساهر نماد روز، آفتاب و آتش را چنان در دل می‌پرورد که گویی گبری آتش‌پرست است:

ساری گون، سؤنمه بیر آن داغلارین آردیندا، آمان!
منی هجران اودونا یاخما، قارانلیق گئجه‌ده!
قویما ظلمتله دوغان محنت و غم خاطره‌می،
قان لی اللرله سیخیب، قهر ایله آررده آنده!

یا اوفوقدان اوزاغا گئتمه، ایشیق سال ائویمه!
آینالار ایچره، گون آپسین اوفسون کار رنگین
یادا ساللا ساچینی چک منی بورج ایچره گؤزه!
زیندانییم بیر قویودور... چوخدا قارانلیق و درین

پس از فراغت ساهر از تحصیل و بازگشتنش به وطن، کودکان کوچه گرد در محله‌ی سرخاب تبریز، با تعجب شاهد بودند که مردی لاغر اندام که به خارجی‌ها شباهت داشت، با شیشه‌های گرد عجیبی بر صورت و کت و شلواری مرتب، هر روز قبل از طلوع آفتاب از شهر خارج می‌شود، سر به بیابان و کوه‌های «اینالی» می‌گذارد، و تا غروب وقتش را به تماشا می‌گذرانند. پس از مدتی چنان شد که کودکان

با هر شاعر دیگری - از تمامی حس‌های طبیعی اش - بهره می‌برد. تصاویری که با مطالعه‌ی شعر ساهر بلافاصله به ذهن می‌رسد، شبیه به تابلوهایی زنده است، که در آنها نه فقط نورپردازی و رنگامیزی قوی وجود دارد بلکه صدای ناله‌ی بادهای سرگردان، بوی گرد و خاک و صدای سم گله‌ها، بوی گیاهان و رطوبت فضا، و خشن یا ظریف بودن بافتها احساس می‌شود. و تمام اینها با حداقل کلمات، با توصیف نوری تند در زمینه‌ای تاریک یا وصف یکی دو رنگ برگزیده، یا یک حرکت ایجاد می‌گردد، و این قدرت هنرمند را می‌رساند:

باخ، فجر ظولمتین بوزاران پرده‌سین آچیر،
مشرقه آتشین قیزاران گون بوغولماسین
بیر آیه دیرکی قیرمیزی خطله یازیر سحر،
کیمسه قارانلیغا دؤنوبن، سجده قیلماسین!
و یا:

بو دره باشندان - باشا ایده‌لیک دیر
ایچیندن گولاب کیمی کهریز گنچر
یاز گونو چکیر تگه‌لر زیریلدارکن
کؤچری قوش لار گلیب سودان ایچر
داغ - داشی گونش سحر قیزیللدار
گنجه‌لر گوئی اوزوندن اولدوز آخار
بعضاده ایده‌لرین آراسیندان
آق - آپاق گوموش کیمی مهتاب باخار
ایده‌لر گولله‌نرکن عطیری بورور
دره‌نی، چای - چمنی، اوتلاخ لاری
گنچرکن کروان یولدان آخشام چاغی
توز باسار بوداخلاری، یار پاقلاری
دینلرکن قورت - قوش قیزیل گون دوغاندا
دره‌نی سکوتوندا سوسسی‌نی
بیر غریب شاعیر بکلر آی چیخاندا
شوق ایله شعر و غزل پری‌سینی

بودره باشندان باشا ایده‌لیک دیر
اورادان بیزیم کنده کهریز آخار
بورادا عاشیق اولان، سئوگیلینین
سو ایچره سایه‌سینی دوروب، باخار.
شاعر در عین اینکه توانایی نقاشی کردن با کلمات

ساهر را با فریادهای: «گون‌پرست!» استقبال می‌کردند، ساهر عاشق نور و جرعه بود. خورشید زرینی که از افق برمی‌آمد رقیق‌ترین احساساتش را با شدت تمام بیدار می‌کرد. آتش‌ها و اخگرها در روحش چنان فروزان بود که ناآرامی و بی‌تابیش را به اشعارش انتقال می‌داد.

.....ازلی جادو دور قرمزی گونش،

اوندادیر توفانلار، اوندادیر آتش

قانیمیزدا وار آتش دن اثر،

بیزی توفانلارا، اودا سوروکله...

یوردوموز «اودیوردو» گونوموز اودلو،

حیاتیمیز قانلا، آتش له دولو!

قان‌دا اود اولماز سا قیزیشماز اوره‌ک،

گونش یاندیرماز سا، آچیلماز چیچک...

تصویرسازی در شعر ساهر در نهایت خود است. اوولدا بیردلی یئل‌لر... باد زوزه می‌کشد، دری به هم می‌خورد... درختان سیاه در زمینه‌ی شب مهتابی آبی رنگ تا روی زمین خم می‌شوند... نظریه‌ای علمی وجود دارد که براساس آن، هنرمندان (مثل همه‌ی مردم) به دو دسته‌ی «راست مغز» و «چپ مغز» تقسیم می‌شوند. اساس این تقسیم‌بندی بر این واقعیت قرار دارد که در هر فرد یکی از دو نیمکره‌ی مغز غالب است. از آنجایی که مرکز تکلم در نیمکره‌ی چپ، و مرکز فعالیت‌های تصویرسازی در نیمکره‌ی راست قرار دارد، هنرمندانی که در آنها نیمکره‌ی چپ غالب است یا «چپ مغزها»، در تکلم و سخنوری و بازی با واژه‌ها تواناترند؛ افراد این گروه غالباً نویسنده یا شاعرند.

گروه دیگر که نادرتر هستند و بیشتر نقاش و پیکر تراشند قدرت تجسم تصویری زیادی دارند، و قوی‌ترین حس آنها حس بینایی است. اهل ادبیات در میان گروه اخیر به ندرت دیده می‌شوند. البته سایر حس‌های لامسه، بویایی و چشایی همه در خلق آثار هنری نقش دارند، اما استفاده از این حس‌ها باز هم نادرتر است.

به نظر می‌رسد که حبیب ساهر از جمله هنرمندان کم‌یابی بود که هر دو نیمکره‌ی مغزشان به یک اندازه فعال است، به علاوه قدرت خلاقه‌ی او - در مقایسه

را دارد، دارای موهبت اعجاز با واژه‌ها هم هست. جادوی آثار او در تنوع فوق‌العاده‌ی اشکال مختلف ترکیبات، فعل‌ها و عبارات پیچیده نهفته است:

گوش با تاندا، اوزاقدان ائشیتدیگین سسی لر،

او قوملو چؤلده گزن یئل لرین حزین سسی دیر

ائشیتدیگین آرازین آل ایشیقلا ریلا آخان،

گوموشلو دالغالارین گورلایان درین سسی دیر

او دویدوغون آجی لیق لار غزل لریمده منیم،

گونول ده گیزلی قالان اسکی غم لرین سسی دیر

بسیاری از تشبیهات شعر ساهر، کاملاً خود ویژه

است. مثلاً، خطاب او به محبوبش در شعر زیر، از

لحاظ یکتا بودن مضمون تشبیهاتش، غزل غزل‌های

سلیمان را به خاطر می‌آورد:

ای گولله‌نن بادام آغاجی، سالانان سوئودا

ای گوللرین شرابین ایچیپ، مست اولان آری!

ای آخشام اوستو کؤلگه‌لری، ماوی سیس لری!

آهسته دیرمانان تپه‌یه، داغ لارا ساری!

به علاوه، تشبیهاتی مانند: «ماوی سیس لری»، نه

تنها در شعر بی‌همتاست، بلکه دید ساهر کاملاً

شخصی و تکرار نشدنی است؛ و می‌توان گفت

یادآور دید نقاشان امپرسیونیست است که معتقد

بودند مه به رنگ‌های مختلفی پدیدار می‌شود، و

رنگ‌هایی را در طبیعت کشف می‌کردند که تا آن زمان

کسی متوجه‌شان نشده بود.

نکته‌ی دیگر، وجود موسیقی در آثار ساهر است.

گذشته از به کار بردن صدای کلمات و ترکیب آنها به

گونه‌ای که موضوع شعر را تداعی کند، در آن اشعار

ساهر که فاقد اوزان عروضی یا هجایی هستند،

ترکیب واژه‌ها و آهنگ آنها از ابتدا تا انتها، یک

قطعه‌ی موسیقی را با پیش درآمد، اوج و فرودها و خاتمه‌ی آن، به خاطر می‌آورد. («خزان لار»، «آی»، و غیره).

نثر آهنگین ساهر هم در آثاری مثل «آرزی و

قمبر»، مقدمه‌ی «کوشن» و قسمتهایی از خاطراتش،

دارای نوعی موسیقی ساده است که آن را به اشعار

فولکلوریک آذربایجانی شباهت می‌دهد و نزدیک

می‌کند، و در عین حال شیوه‌ای منحصر به فرد و

زیاست.

خطاب ساهر در شعرهایش، به تمامی بشریت

است. مضامین فراگیر آثار او که محدود به سدّ زمان و

مکان نیست، و خطابش به تمامی شوربختان و

مطرودان دنیا، به آنهایی که اهرام و قصرها را

می‌سازند، به دختران قالی‌باف، و زنان جفاکش

است، این نیز یکی از دلایل کهنه‌نشدنی بودن و

باقی ماندن شعر ساهر است. اما به نظر من، راز

جاودانگی ساهر در این است که شعر زندگیش را

لبریز کرده بود. ساهر نمونه‌ی نادری بود از آنچه که

یک انسان، بالقوه توانایی شدنش را دارد: انسان

می‌تواند از همه‌ی دغدغه‌های کوچک ما فراتر رود،

می‌تواند همچون ساهر به نور، به شعر، به عشق

خالص تبدیل شود. همه‌ی سخنان ساهر، حرکاتش،

راهش در زندگی، شعر بود. و شعر چکیده‌ی بشریت

و چکیده‌ی بهترین خصائل بشری است. شعر

نمی‌تواند جلوه‌گاه حسادت، نکبت، بدی و پستی

باشد. علت وجودی شعر تقبیح این رذایل و ستایش

زیبایی‌ها و مردمی‌هاست. و حبیب ساهر شعر محض

بود. او در زندگی خود به شعر دست یافته بود.

گون باتدی اوفوقلرده قیزیل رنگه بویاندی،

داغلاردا بولودلار یئنه اوست - اوسته قالاندی.

چوغ قافله یولدان کئچهرک یوردونا واردی،

گلدی یئنی غم پرده‌نین آردیندا دیاندی.

حاج خداوئردی نین گلینی

بابام اوگونلرده بگلری ایله قوم - اقربا اولموش ایدی. یعنی چایدان کئچرکن یان - یانا دهیمیشدیر. هر ایل پائیز وقتی بابام کندلرین جانینا دوشوب بیرکندن او بیر کنده گئدیب جاجیم، کلیم و گبه آلاردی و آپاریب تبریزده امیر بازاریندا ساتاردی.

بابامین کئیفی سازایدی، کیمسه یه محتاج قالمازایدی. هر ایل بیر نئچه گون بگلره قوناق اولوب کندن دؤنرکن بیر نئچه دانا «فطیر» بیر داغارجیق قوروت، گاهداندا بیر خوروز، یا چیل توپوق سوغات گتیرهردی.... خرمن ییغیشیلیب - بوستان پوزولاندان سونرا بگلر یوکلو آشکلرله - «هین - چولت» دییه - دییه بیزه قوناق گلردیلر....

ساماوار سحردهن آخشاما قدهر قایناردی.... بوزباش، پلاو پیشهردی قلیان خورولداردی....

قوناقلار ییهردیلر - ایچردیلر، تبریزلی لره ساتاشاردیلا:

- «آده آدم بولاق سویونو قویوب. سو آنباری نین قوخوموش قوردلی سویوندان ایچر»؟...

- «تازا چۆره گی قویوب بایات چۆره ک ییهر»؟ داغی - داشی،

آچیق - هاوانی قویوب آلا قارانلیق بازارلاردا عؤمرونو چورودر؟ سوتلر «آش»ی بوزا دوندریب سونرا ییهر؟ و سائر... دئیب قاه - قاه گلردیلر... بگلر وارلی دولتی آداملا اولدوقلارینا رغما گؤزودار و «رند» کیمسلر ایدی لر. بیزه سوغات دئییه «فطیر»، تازا کره گتیردیلر، لاکن بیزیم «قلیان آلتی» میزا قناعت ائتمزدیلر.

سحر سفره دؤشه نرکن بابا بگ آنامی سسله یب گوله - گوله دئیهردی.... «فاطمه خانم» داینا او فطیرلردن گتیر... گۆره ک....

و قارداشیا امر بویوراردیلار:

- «میر محمد چای تۆک....

شیرین چای دا....»

یادیمدادیر بیر گون سحر تئزدهن بگلر بازارا گئتدیلر، قایدارکن بیرینین باشیندا کاغذ ایچینه ماهوت پاپاق واریدی. او بیر سی سی ده تازا آبی رنگ سرداری سینی «ترسینه» گئیمیشدی کی تئز کؤهنه لنمه سین دئیر بگلر پوللو آدم اولدوقلارینا رغما چوخو «کیفیر» آدم لار ایدیلر.... حماما گئتمزدی لر.... کؤینک ده گیشمزدیلر... یورقان - دؤشه گی بیتته چکردیلر....

هله بگ آغالارین شریندن قورتارمامیش کدخدانین باجی سی ای ایله «طاوس» آدلی گؤزلری شپردیق لی قیزی ایله «هین - چوش» دییه - دییه ائویمیزه قوندولار. بیر تولوق دا ایران و بیر داغارجیق «شور» گتیرمیشدیلر. اؤزلری یئدی لر.

گنجه - گوندوز سفره آچیلاردی ییهردیلر - ایچردیلر و تبریزلی لری مسخره ائدهردیلر.... «طاوس» ون گؤزلری یامان قاریش میشدی. من بیر فایتون چاغیردیم کی قیزی گؤز حکیمی نه آپار سیندا... قیز فایتوندا قورخدو چیغیر - باغیر سالدی.... زورولا اونو فایتونا باسیب حکیمه

آپار دیلار....

اوج هفته، سونرا بازاردان
سوغات آلیب یوکولربنی
چاتدیلار.... و یولا دوشرکن، گلین
آناما دئدی کی:

- «داینا فاطما خانیم حبیبی ده
بیر نچه گون گوندهر گلین کنده
بیزه قوناق اولسون.... قوناق لار
ایتیک دیلر... آمماکی نه چای
نیک ده چای قالدی، نه دولاب دا
قند، نه ده کوپ ده قورما... هر ایل
یای دا «قیزدیرما» سوراغیما گلردی؛
آما نیمی کسردی تازا یاتاق دان
دورموش ایدیم کی منی کاروان ایله
کنده گوندهردیلر. بولاق سویو
ایچم، تازا چوره ک ییه، جانا گلم
(دییه) کدخدایا قوناق اولدوم.
بالاخانادا بیر قوزلو کلیم اوسته منی
قوناق قوناقلا دیلار.... بیر تازا
لاواش و بیر «چنگه» شور پنیر
قاباغیما قویدولار.... دئمک شام
ایمش.

سحر، قاینار، قاپ - قارا چای لا
بیردانا لاواش یئیردیم، چوله
بوستان باشیندا اوتوراردیم. بیر
آللی - پوللی قیز منه بیر قارپوز
وئردی ساب - ساری زعفران تک
ایدی.... کدخدا دولت آدمی ایدی
ایکسی آروادی وارییدی...
پالتارلارینین اتگی عثمانلی لیراسی
ایله برهنمیش ایدی.... رنگ -
برنگ لباس لار گئیردیلر. لکن
آدامین یانیندان اوتوب گئچرکن
اونلارین پیس قوخوسوندا آدامین
[لری چاتلاردی....]

بیر گون سحر های دوشدی:

«کربلائی گلیر» قوناق اوتاقی
سیلیندی، سوپورولدی، ساماوارا
اود سالدیلار... قازان آسدیلار،
بوزباش پیشیردیلر. گون اورتاچاغی
قوناق لارین باشی آچیلیدی:

- «سالام - سالام» دییه - دییه
اوتاغی دولدوردولار سفره
دوشندی، طعام یئیلدی «صلوات»
چکیلدی. قوناق لارین ایچینده بیر
قوجا اپریمیش کیشی نظریمه
چاتدی؛ «قدک» دن بیر قات دونو
وارایدی بیر ییرتیق تومانی، آیاق
یالین ایدی.... اوزوندن - گوزوندن
نکبت و پیس لیک یاغیردی. ائو
صاحب میزدن سوروشدم بو
دیلنچی آدام، کیم اول؟

- گولدی - گولدی ... اده سید
نه دئیرسن؟ او «حاجی خداوئردی
ایدی کندین لاپ دولتی سی.
قیزیل لاری یئر باتیرار، سنین بابانین
وار یوخونو آلا بیلر... نه دیرسن
شهرلی بالاسی؟

بیر گون کدخدانین قیزی که
حاجی خدا وئردی نین دئمک گلینی
حساب اولونوردی. من تندیر
باشیندا اوتوروب چای چوره ک
ییه رکن ایچری دورتولدی. الیمدن
یاپیشدی....

- «قالخ - قالخ سید گنده ک بیزه
قوناق اول» دئدی.

قوناغین قاباغینا بیر دری سفره
آچدی بیر دانا لاواش چوره ک و بیر
«نعلبکی» ده بیر فندق جا کره و بیر
چای قاشقی قده رده بال گئیردی.

«یئه - یئه! اوتانما سید» دئدی

- «اوکافار (قاین آناسینا
دئیرمیش) سنه هی چوره ک، هی
شور یئدیردیردی، یازیق بالام....
گلدین کنده کؤکه له سن بیر آزدا
آریخ لارین کی...» بیر آز چوره کدن
قوپاریب بال کره ایله بولایب
آغزیم قویارکن «طاوس» «تیر به
توپ» جن لی کیمی ائوه گیردی:

- «آنا» دئدی بابام گلدی باخ
قاپی قاباغیندا آت چولونو سالدی و
یاتدی....
یازیق گلین ال - ایاغین ایتیردی
... رنگی قاچدی.... «وای ده دم -
وای! کول اولدو باشیما!»

- اگر قوجا آنلا ساکی قوناق
گئیرمیشم ده ده می یاندرار دریمی
سویار....
دور - دور بالا سنی یولا سالیم
- یوخسا قان - قیامت قوپار...
گلنن اتکلری آیاقینا دولاشا -
دولاشا مینجیق لارین سسلندیره -
سسلندیره منی دام دان - دام
قاچیرتدی.... ان سونراکی دام
یئتیشرکن باخدیم کی اوجا بیر
دام دیر او طرفی ده چوللی - بیابان!
نجه کی کوله سئودا گرلری،
آفریقالی قول لارین زورایله دنیره
آتاردیلار... گلین ده ائله جه منی
قوجا قلایب «هوپ» دئییه گوروتلو
ایله دام دان یئره آتدی. آیاغیم
یئریندن چیخدی و بیر نچه آی
آخسادی!

تهران - ۱۳۴۴

ساھرین ایکی دونیاسی

□ رحیم کاویان

بو قورو چؤللرده آچیلدین هیهات
سنه کیملر آرتیق نظر ائده جک

سؤیله ای غریب گول، واحده دن کنار
آچان بیر گول ایله اولارمی باهار؟
لیریک شعرلرده یثنی سؤزلر، یثنی موضوعلار،
یثنی وزنلر و تازا تصویرلر گؤرونور کی آذربایجان
شعرینده نوآورلیک دیر، ساھر درین تخیللی،
جسارتلی، احساسلی بیر شاعیر دیر کی بیزیم
ادبیاتیمیزدا و حتی دنیا ادبیاتیندا تایبی آز تاپیلار.
دئمک اولار ساھر بیر تازا سبک یارادیر کی چوخ
شاعرلرده تأثیر بوراخیر.

آنجا ق حبیب ساھر روماتیک عالمینده چوخ
یاشامیر، یاشا دولدوقجا یثنی دنیا آختاریر. کؤشن
کتابینین اولینده نثر شکلینده یازدیغی ترجمه حالیندا
بئله یازیر:

ایکی یول آراسیندا قالدیم، بیر طرفده تصوفون
رمزلی قارانلیق دونیاسی، بیر طرفده ایسه گونش
پارلایان رئال عالم گؤردوم، آتیمی ایشیغا سوردوم،
ماهنی سؤیله دیم، شعر یازدیم، یازدیم، پوزدوم، یادلار
منی دانیدیلار، ائللر منی آندیلار، آلفیشلادیلار، من
یولومو تاپمیشام ایشیق عالم اوردادیر. شن گونلر، آزاد
ائللر اوردادیر. دنیا بئله اولمالیدیر دییه، شاعر
اؤزدوغرو یولونو تاپیر، او رئال دونیاسینا قدم قویاراق
بیر شعرینده بئله یازیر:

اساطیرین یوللاریندا

سیر اندیردی آیاق یالین

رحیم کاویان، آذربایجان ادبیاتی نین
خصوصیله کلاسیک شعریمیزین بیگسیلی
عالیملرینده ندر. اونون شعر وضعیتیمیز حاققیندا
گؤزله فیکرلری نین اوخوجوسو اولموشوق،
حبیب ساھرین آغیرلاماسیندا اوخودوغو
مقاله نی دیقیتینیزه چاتدیریریق.

آذربایجانین بؤیوک و قدرتلی شاعری حبیب ساھر
ایکی دونیادا سیر ائتمیشدیر. روماتیک دونیاسی و
رئال عالمی. اونون جاوانلیق دؤرونون ادبی محصولو
(لیریک شعرلری) اوخویاندا، انسان روماتیک بیر
شاعرله قارشیلایمیر. بوردا ساھر بیر ماهر رسام کیمی
فسونکار تابلولار یارادیر، طبیعت گؤزه للیکلرین
مهارتله وصفه چکیر. دوغراندان اونون یارادیجیلیق
قدرتی آدمی حیران ائدیر.

گون باتارکن قیزیللانان چایلاردا

گول آچاردی یازین گؤزه ل آخشامی

اوزا داردی منه شعرین پیرسی

شراب ایله دولو آلتون بیر جامی

من مست ایکن او دلیرین سسینده

شعرین مرموز درین سسین دویاردیم

اویاتارکن عشقین سؤنمه ز رنگیله

شعرین ایپک پرده لرین بو یاردیم

و یا:

بیر کئچن بولوتون گؤز یاشلارینی

قانا- قانا ایچیب آچیلان چیچه ک

كند ائوينه باش وورمازدى

بىلمەز ايدى خالقين حالين

غزل يازيب گۈزەللەردەن

پىرلەردەن بحث ائەدەردى

اولدوزلارلا دردەلە شرەك

بىلمەز ايدى نە دىر دىردى

بوردا ساھر خيال عالمىندە گزەن، روماتىك بىر
شاعر دئىل، اونون دىياسى بوسبوتون دگىشىلىب او
مبارز بىر خالق شاعىرى كىمى پارلاير، خالقىلان
گولور، خالقىلان آغلىر، اونلار دىرلەرنى، نىسكىلەرنى
آغىرىتتەلەرنى گۈرۈر، اورەگى كۈرەلەر، قلم الە آلىب
بىر فرش توخويان قىزا بئەلە يازىر:

اوچوب رنگىن قىزىم! سىنىن كالاشىب

كۈلگەنىب گۈزەل آلا گۈزەلەرنى

چىخ گۈنشە قارائىلىق دىر كارخانا

اوزاقلاردان ائىشتىمىرم سۈزەلەرنى

نازىك اىپىك خالچالار بىر گۈل آچدى

اتاقىندا ھەر گىلىن بىر بىگىن

بىزەدىن سىن مجلسلىرى دە گۈرۈم

زواللى قىز بو دونىادا وار نە بىين

بوخ داھا ساھرى دىللەندىرەن، اولدوزلار، پىرىلەر،

پروانەلەر دئىل، اوداھا پىرىلەردەن و گۈزەللەردەن يازمىر،

بىر توخوجو قىزىن ياشايشى كىندىلەرنى فلاكتى اونون

الھام منبى اولور رئال دونىاسىندا سىر ائەدەن حىب

ساھر باشقا بىر شەرىندە آلنى آچىق، اوزو آغ
ياشاماسىنا اوز ائىلنە خالقىنا صادق قالدىغىنا افتخار
ائىدەر:

من يوردومو اۈزگەلەر ساتما دىم

خلعت آلىب اۈز ائىلىمى آتما دىم

مخمل اىپىك ياتاق اىچرە ياتما دىم

قەدەر منە آجى شراب اىچىرتدى

دشمن منى ياد ائىللەرە كۈچۈرتدو

ساھرىن شەرى معاصىر شاعرلەردە درىن تائىر
بوراخمىشىدەر. بختىار و اھابزادە آذربايجان بۇيۇك
شاعىرى ساھرىن بو شەرىنە جوابىە يازىر ساھرىن
شەرىندەن اىكى بىتى بئەلە دىر:

بۇلدولر قوشلارى عالمەدە مگر

بىزەدە چاتدى او آغلار بايقوش

يانار افلاكىدە منىلەرچە چىراق

بىزە بىر شەم بىر آۈيزەدە يوخ

بختىارىن يازدىغى شەردەن بىر حىصەسى بئەلە دىر:

شەرىن سحرىنە دوشدوم ساھر

دئىمىسن ھەر سۈزو ماھر ماھر

وطنى شەرتە قورىبان ائەلەسە شاعر اولان

وطنىن دردىنە دونىادە تاپىلماز درمان

نىيە بى خان بابادان بىر بئەلە قوللار تۈرەدى

نىيە قارتال بابادان سۈرچە اوغوللار تۈرەدى

بىزە آۈيزە ياراشمىرنە گرەك

اۈزۈم — يانمالىق آۈيزە تەك

سرىمى تانرىيا آچدىمسا منى دىنلەمدى،

دردىمى داغلار تۈكدۈمسەدە ھىچ اىنلەمەدى،

گئەجە يە اوز چئۈيرەكن منى بوغدو نفسى،

گلدى شەرىن ملكى دردىمە درمان ائەلەدى.

حبیب ساهر

و طنز

□ ائل اوغلو

یاریم عصردهن آرتیق بیر دؤوروو احتوا ائدهن
زاماندا، داها آرتیق پوئیک دویغولاری له آذربایجان
شعرینین لیریک، رومانیک قولونون یئگانه
نمایندهسی کیمی تانیدیغیمیز میر حبیب ساهرین
گئیش یارادیجیلیق دونیاسی، حقیقتاً سحر
ائدیجی دیر. اونون نثر اثرلری ده، شعرلری کیمی
توتارلی، خیال انگیز و حیرتلندیرجی دیر. عؤمرونو
باشدان باشا خالق اوچون، آزادلیق اوچون، بلیک و
مدنیت اوچون شرفله سورهن حبیب ساهرین نثر
اثرلرینی اوخودوقدا، شاعرانه بیر ساتیرانین دانیلماز
اولان ایزلرینی گؤروروک. اونون خاطره لرینده،
حکایه لرینده و قئیدلرینده تاپدیغیمیز ساتیریک
جمله لردهن شاعیرین طنز یازماغا یؤنه لن مثیلینی ده
گؤروروک. حبیب ساهرین چاپ اولان شعرلرینده بیر
اوقده رده ساتیریک مصراعلارین اوخوجوسو
اولموروق. اونون نثر اثرلرینده ایسه شعرلرینین
عکسینه اولاراق داها آرتیق ساتیرا چالارلاری له
راستلا شیریک، اونون نثرلرینده اولان ساتیریک جمله لر
ماهرانه لیک له ائله یازیلیب کی، سن، شاعیرین یازدیغی
تراژدیک موضوعلاردا ساتیرانین ایزینن تاپاییلیر سن
ایسته ردیم شاعیرین شعرلرینده طنز کیمی قبول ائله یه
بیلدیگیمیز یومورستیک مصراعلاردا ان اؤرنه ک
وئرمله اونون ساتیرا یا اولان مثیلینی اؤیره نک. «سحر
ایشیقلا نیر» کیتابیندا، خارا با مستعمره شعرینده،

«دور تهرانا ناماز قیل
حجاز دئیل قبله گاه
ایکی ربین وار ایندی
گؤی ده تانری، یئرده شاه
شاه یانکینین قولودور
سن ده شاهین قولوسان
فخر ائت! ایگیت! اوتانما
فارسجا دانیش سویون دان
یوردون چؤله دؤنوبدور
اودوسؤنوب اوجاغین
حاکیم اولموش سنه یاد
یاناک کی قوی پاپاغین»

اوخودوغوموز مصراعلار آراسیندا، «ایکی ربین
وار ایندی / گؤی ده تانری یئرده شاه»، «فخر ائت!
ایگیت! اوتانما»، «حاکیم اولموش سنه یاد / یاناک کی قوی
پاپاغین» کیمی مصراعلاردا گوجلو یومور گؤروروک،
مصراعلاردا ساتیرا سویه سینه چاتان مضمونلو
مصراعلار گؤروروک. ائله جه ده همان کیتابدا «اوتور
اؤده» شعرینده دؤرد مصرع ساتیریک شعر یازیب
سونرا جدی یازیلان مصراعلاری له شعرینه سون
قویور:

«اوتور اؤده بورون کورکه!
داغدا واردی بوران شاعیر!
قارا باغدا خالان وارمیش!
خالان سنه قوربان شاعیر!»
.....

ایسته ردیم حبیب ساهرین خاطره لر کیتابیندا بیر
دیالوقلا، شاعیرین طنز یازیلا ریندا ن دا بیر نمونه
اوخوموش اولاق

«... بیر پاییز آخشامی، غروب ائدهن گونشین سون
تورونجو شعله لر ی جاملاردا پاریلدا ییردی.

آنم بیر قاری آرواد ایله دانیشیردی:

- علویه خانیم! گلین نین نه الی ری؟

- نه ائده جک خانم! من پیشیریرم، او، دؤشورور!

آلتینی سوپوروروم، پالتارینی یویرورام... دانه ایسترسن
خانم! هر کیمه دردی می آچیرام - «غریب دی،
غریب دی»، «اینجیمته!» دیر! دوغروندان دا غریب
ایمیش!..... قویماغا دوشوب. ایستانبول دان دوروب
اوغلوما قوشولوب، آلاه قویسا منه گلین گلیب دی...»
«جاوان اؤلמוש اوغلوما، بیر دیئنه یوخ، تبریزده
قیز قحط ایدی کی گئدیپ ایستانبول دان منه تحفه
گتیرمیسن؟ اودا «سُغنی» قیزی! باجی عمری دی! ناماز
قیلماز، اوروج توتماز، پاک ناپاک آنلاماز، دییه سن
خاچ پرست قیزی ایمیش...»

آنم دوروب قوناغا چای تۆکوب قاباغینا قویور:

- غصه ائله مه دئیر، علویه خانیم! کیمین گلینی
یاخجی دیرکی؟ سنین کی پیس اولسون، صبر ائله گئچر.
اؤزوو اؤز مه!...»

علویه خانیم اودا، باریتا دؤنور.

باشیوا دؤنوم، آی خانیم! آخی درد بیر اولسا
چکمه گه نه وار! بو عمری قیزی هر سؤز باشینا منه:

- «خانیم افندی، خانیم افندی!» دئیر

من ده دونن لاپ قان باشیما ووردو، دئدیم کی:

قزیم! افندی دهن دی! افندی نهن دی!...»
ساده خالق دانیشیق شیوه سیله یازیلان دیالوکلاردا
دادلی دوزلوساتیرا دامارلاری واردیر. بونودا قئید
ائده کی، حبیب ساهیرین نثر اثرلری اولدوقجا ساده و
صمیمی دیر. شاعرانه لیک گؤرونن یازیلاریندا هئچ بیر
آنلاشیلمازلیق، بوروشوقلوق یوخدور. دیلی ده ادبی
دیل دیر، تمیز و چاغداش دیل دیر. حبیب ساهیرین
شعر دیلی نثر ایله اولدوقجا فرقلی دیر. اوشعرتی شعر
اوچون آرتیق سئویرمیش. نثرلرینده خالق اوچون،
ساده، سلیس و محتوالی یازان قلم صاحبی دیر. حبیب
ساهیرین نثر اثرلرینی کیتاب شکلینده اوخوماق
آرزو سینداییق. اومیدکی، اونون قالاق - قالاق یادگار
قالان نثر اثرلری چاپ اولسون، اوخویاق، اؤتن ادبی
نسلیمیزین اقتدارلی شاعری نین یارادیجیلیق
دونیا سینی اولدوغو کیمی اؤیره نه ک. حبیب ساهر،
عصری نین اونودولماز شاعری کیمی، اؤز دؤورونون
ادبی ارثین ابدیته قووغوشدوران شاعرلریمیزدن اولدو
روحو شاد، یولو داواملی اولسون.

توخوجو اوستاد اولور سامدا ایپیم یوخ، ایپگیم،

یوخدو بیر پونزا اینان یئددی دئیر ماندا اونوم.

آزمیشام سیسلی گئچیدلرده بودور قاش قارالیر،

منی اودماق هوسیه آغیز آچمیش اوچوروم.

گئجه دیر، قافله یوللاندی قارانیقدا آمان!

قوشولوم یولجولارا؟ یوخسا یول اوستونده دوروم؟

بیر قاریش یئرده صاحبسز دئیل... ای تانری دئنه.

من ده بیر تیق چادیری هانسی جهنمه قوروم؟

اسیر ائل لرین شاعری

قۇوالارکن منی هر گون محنت

قاپیمی دؤیمه ده دیر هر گنجه غم

هامی آزاده ائلین شاعری وار

من اسیر ائل لرین آه.... شاعری یم

هر گون یثنی - یثنی اولدوزلار، آیلا و گونش لر
دوغان کاینات، هنج زامان قارانیغا اوغرامایا جاق دیر.
هابثله الهام قاینای اولان بیر خالقدا زوال یولو
گنجه دن، گونو گونده ن اوز وارلیغینی
محکم لندیره جک دیر. نییه کی خالق دان الهام آلان
صنعتکار، یاراتدیغی اثر لرله، خالقین وارلیغینی ابدیته
قۇوشدوراجا ق دیر. آیدین دیرکی فضولی سی، ملاپناه
واقفی، توفارقانلی عابباسی، صمد و ورغونو، رسول
رضاسی، معجزی و حبیب ساهری اولان بیر خالقین دا
غرور و سینماز و وارلیغی دانیلماز دیر.

ایسته رم غملی و طوفانلی گنجه یولچولارا

بیر فانوس تک یادا قطب اولدوز و تک رهبر اؤلام

ایسته رم یای گونو چؤلر ده آخار بیر سو اؤلوب

دوم - دورو گؤز یاشی تک یولدا چوخور ایچره دؤلام

ایسته مم نقش و نگاریم قالا، شعریم اؤخونا

ایسته رم بیر سزی حسرت تک اورکلر ده قالام

اونو دورسا منی ائل چکمه سه تاریخ آدی می

ایسته رم آی تکی یورد اوسته گنجه شووق سالام

دوغروداندا اؤزو دئمیشکن، بیر «سیزی حسرت»

کیمی اورکلر ده قالان حبیب ساهر آذربایجان ادبیاتیندا

اؤزونه مخصوص ادبی یول آچان بیر صنعتکار دیر.

ساهر پوئیک یارادیجیلیغی یلا برابر وطن مبارزلری نین

سیراسینا قۇشولموش، وطنینده ن، خالقیندان و انسانی

آماللاریندان مدافعه ائتمیش و «شاه» آغیر

دیکتاتورلوغو حؤکوم سورهن زامان، خالقین آزادلیغی،

شوگیسی، آرزیلاری، دیلی، عنعنه لری و تام معنادا

خالقین وارلیغی اونون شعرلرینده بوللور بولاقلار کیمی

جوشوب، چاغلاییب و ائل لرین اوره یینه آخمیش دیر.

شاعرین یاراتدیغی گؤزله شعرلر، ماهنی لار و پوئمالار
اوخوجو کوتله سی نین درین محبتین و آغیر حؤرم تین
قازانمیش دیر.

حبیب ساهر اؤز الهامی نین مایاسینی خالق دان،
خالق قهرمانلاریندان و یوردونون فسونکار طبیعتیندن
آلاردی. آذربایجانین گؤزله - گؤزله شهرلری،
قوجامان داغلاری، سرت گدی کلری، قاینار بولاقلاری،
گوللو چیچکللی یایلاقلاری، ائل - طایفالاری و دانیلماز
قهرمانلاری اونون پوئتیاسیندا ابدی لشمیش دیر. اؤ
گؤزله لیک له، طبیعت له، یوکسک آماللی انسانلارلا
نفس آلان و الهامینی قانادلان دیران بیر صنعتکار ایدی.

ساهرین یارادیجیلیغی همیشه اوخوجولارینی
حیات یوللاریندا قدرتلندیریر، زیره لره قانادلان دیریر
و اونلاری قیریلماز تئل لرله وطنه، ائله، ایناما و صاباحا
باغلاییر. اونو بیر شاعر کیمی سئودیرهن
یارادیجیلیغیندا اؤلان طبیعی لیک، دیل تمیزلی،
بدیعی لیلی، سؤز گؤزه لیلی، آخیجیلیق و حیات نفسلی
دوم - دورو یاشیل الهام ایدی.

حبیب ساهر آذربایجاندا سربست شعرین و معاصر
ادبیاتین تمل داشین قویانلاردان اولوب و اونون
شعرلری آذربایجان شعر صنعتینده یثنی بیر مرحله
اؤلدو. ساهرین یارادیجیلیغی اؤخوجولاردا یاشاماغا،
طبیعت، گؤزه للی یه، وطنه و مبارزه یه بؤیوک رغبت و
محبت یاراتدی. اونون پوئتیاسیندا آن گوجلر گئده ن
قول لیریکا قولو اولموش دور. او معاصر لیریکانی
یاخشلی باشا دوشوب، یاشخشلی دویوب و یاشخشلی
یارادیب دیر. اونون لیریکاسی اوره ک تیتره دن و
اوخوجونون جانینا بیر نازین گیزیلتی سالان دیر.

ساهرین «خزانلار» ادلی بیر لیریک شعر له
سؤزومه سؤن قویوب و یولونون دوامچی لارینا عشق
اولسون دئییب، اوغورلار آرزیلاییرام.

□ هریس: هر یزلی

حبيب ساهيرين ايندیه قدهر چاپ اولماميش بير اثری

ایکی پنجره

«بیرینجی پنجره»

پنجره‌میز آچیلاردی آیناکیمی افقلره

اوزاقلاردان گورونردی قیزیل داغلار، یاشیل دره

سحر، آخشام خیشیلدردی گوی چنارین یارپاقلاری

جاملار ایچره گورونردی آغاجلارین ساچاقلاری.

گئچرکن من کوچه‌میزدن اتکلریم یئلله‌نردی

پنجره‌دن گودن قیزین یاناقلاری گولله‌نردی

کوچه‌میزین دورولاری مؤولری ایله بویانیب‌دیر

قویا- قویا گوی داشلاری گونش ایله اودلاتیب‌دیر.

سحر آخشام کوچه‌میزدن آشنا گئچر، یاددا کئچر

سوسوزلایان، انباریندان بوزلی سرین سودا ایچر

ساکت‌لی‌دیر محله‌میز، اوردا خیال قانات لاتار

یولدان کئچن غریب یولچو اوزون عزیز قوناق سانار

قایمیزی آچمیشیق بیز ازل گوندن قوناقلارا

آیری- سئچگین قویان اولماز، قارالارا و آغلارا

اود دیاری بیزیم وطن، انسانلیغین اوجاغیدیر

چۆلده ایتن غریبلرین، اولدوزو، چیراغیدیر

قوی‌یور دوموز چیچکلنسن، صدف سازلار

دیله‌گلنسن

سوزوموزده، سازیمیزدا دیتله سینلر شوگی سسین.

«ایکنجی پنجره»

پنجره‌دن باخماق اولماز، قانادلایب اوچماق اولماز

بوردا حکم سورمکده‌دیر چیرکین بیرقیش، اودلو

بیر یاز.

توزلو دومان، افقلرده اوست- اوستونه قالاتیب‌دیر.

قوملو چۆللر، پالچیق اتولر، قیزقین گونلر اودلاتیب‌دیر

واردیر اوجسوز بیابانلار، اوزون- اوزون خیوانلار

خیواندا صفا یوخدو، توسو- تورپاق، سس‌کوی چوخ دور

کاپیتالیزم بو دیاردا یارادیب بیر جهنم.

آلیق، اولوم حؤکوم سورور، بوردا قان‌وار، بوردا

ستم

بوردا ایکی دنیا واردیر، تیکان کیمین گۆزه چارپار

خانا تاری بالام دئیر، قارا اولوم یوخسول قاپار

پنجره‌نی باغلا قیزیم، توز- تورپاقدان یاندی گۆزوم

سازین تئلی قیریلدی آه، اورده گیمده قالدی سۆزوم!

آخشامین رنگی سویون حلقه‌لرینده توتوشوب

آتشین قیرمیزی گوللر آچیلیر هر یئرده

شرقین افسانه‌وی بیر آخشامی مین رنگه چالان

بیر خیال پرده‌سی تک پرده‌لنیر گوللرده

گون باتدی اوفوقلرده قیزیل رنگه بویاندی

داغلاردا بولودلار یئنه اوست- اوسته قالاتدی

چوخ قافله یولدان کئچهرک یوردونا واردی

گلدی یئنی غم پرده‌نین آردیندا دایاندی

سۆیمی تانریا آچدیمسا منی دیتله‌مدی

دردیمنی داغلارا تۆکدومسه‌ده هئچ اینله‌مه‌دی

گنجه‌یه اوز چئویره‌رکن منی بوغدو نفسی

گلدی شعرین ملکی دردیمه درمان ائله‌دی

توخوجو اوستا اولورسامدا اییم یوخ، اییه‌گیم

یوخدو بیر پونزا اینان یئددی دئیرماندا اونوم

آزمیشام سیسلی کئچیدلرده بودور قاش قارالیر

منی اودماق هوسیه آغیز آچمیش اوچوروم

گنجه‌دیر، قافله یوللاندی قارانلیقدا آمان!

قوشولوم یولجولارا؟ یوخسا یول اوستونده دوروم؟

بیر قاریش یئرده صاحب‌سیز دئیل... ای تانری دئنه

من ده بیرتیق چادیری هانسی جهنمه قوروم؟

هامی طالع‌سیز اولورموش بو گنیش عالمده؟

یوخسا شاعرلرین ای تانری اولور طالعی شوم؟

شعرينجرهسى

ايستهرم غملى و توفانلى گنجھ يولچولار

بیر فانوس تک يادا قطب اولدوزى تک

رهبر اولام

ايستهرم ياي گونو چؤلدرده آخار

بیر سو اولوب

دوم - دورى گۇرياشى تک يولدا

چوخور ايچره دولام

ايسته م نقش و نگاريم قالا

شعریم اوخونا

ايستهرم بیر سیزی، حسرت تک

اوره کلدده قالام

اونودورسا منی ائل، چکمه سه تاريخ آدیمی

ايستهرم آی تکی يورد اوسته

گنجھ شوق سالام؛

ئل قايغی سینی چکهن، وطن دردیله يانان، دیل

سئوگيسيله آليشان شاعیرین آرزيسى بئله اولمالی دیر؛

آما بئله شاعیری ده ائل اونودماز، تاريخ ده آدینی

حؤرمتله چکهر، نئچه کی بوگون بیز بورادا بونا

شاهیدیک.

میر حبیب ساهر چاغداش ادبیاتیمیزین سارسيلماز

تمثیل چی سی کیمی تانیماقدادیر. ۸۲ ایل (۱۲۸۲-)

۱۳۶۴ قده) اوغورلو عؤمرونو آذربایجان ادبیاتی

اوغروندا کئچیره ن بؤیوک ییلگین، شعر دونیاسینا یئنی

بیر پنجره آچدی. حبیب ساهیرین شاعیرلیک دونیاسی

چوخ گئیش دیر. بیر طرفده ن چاغداش ادبیاتیمیزین

بؤیوک عالیم لرینه معلم لیک ائتمیش و عالیم لریمیزده

ساهرین شاگردی اولماغا گووه نمیشلر. او جمله ده ن

پروفیسور زهتابی، پروفیسور حمید محمدزاده، دؤکتور

محمدزاده صدیق و یوزلرجه بوگونکو شاعیر و

یازبیچیلاریمیز ساهیر اوچون حؤرمتلرینی

گؤستهرمیشلر.

آیری بیر طرفده ن ساهیرین حیات دؤورونده
بوراخدیقى ائتکی لردی. ساهیر نئچه ایل زنگاندا
جغرافی دیبرلیگی عنوانیندا وظیفه داشیمیش و زنگاندا
قالمیشدیر. ایندی ده وار حبیب ساهیرین نفسی زنگاندا
دوبولور. بوگون زنگاندا آذربایجان ادبیاتینا اولان زنگین
و گؤزل اثرلرین روحو ساهیرین نفسینه خاطیر
اولموشدور. دوشمان چوخ آرزیلایردی زنگانی
قزوين کیمی فارسلاشدیریب آذربایجاندا ن آیرسین،
آما بوگون شوونیستلرین بوخام خیالی نئجه پوچا
چیخاریلما سینی گؤروروک و زنگان تبریزله ياناشی،
اردیبل ایله چيگين چيگينه، اورمیه ایله ال اله وئریب
دیل سئوگيسی، ائل قايغی سی و وطن سئوه لیک
اوغروندا ده یهرلی شاعیرلر و ادیبلر تقدیم
ائتمه ده دیر.

ساهیرین حیاتی نین ده یهرلی بیر یؤنه سی استبداد
قارشى، ظولم و ستمله دؤیوشمه ده، شووینیزمله
چیریشمادا اولدوغو اوچون ائلیمیزین سارسيلماز بیر
مبارز شاعیری اولماسی دیر، اؤزو دئمیشکن:
هامی آزاده ائللین شاعیری وار

من اسیر ائللرین آه شاعیری یم

ئل قهرمانلاری اولان صمد بهرنگی، دهقانی،

اوختای، ابراهیمی و یوزلرجه ائلیمیزین قهرمان اوغلان

و قیزلاری اونون شعرى نین مضمونو اولموشلار. آما

شاعیرین آیری بیر یؤنوده وار دیر کی بوگونه کیمی

زنگان ۱۳۱۴

لازمیجه دهیهر وئريلمه میشدیر و بو یئون ساهیرین روماتیکاسی دیر. شاعیرین نجیب آرزیلاری بؤیوک ایدهلارلا پوئه تیکلشمیش و اونون شعرلرینده، دؤیونهن اورهیی چیرپینیر، شاعیرانه آرزیلاری سوزولور، طبیعت گؤزه للیکلرله قاریشان انسان گؤزه للیکلری سائریشیر و گؤزه ل روماتیکا یارادیر. بو روماتیکا اؤز حیاتی لیگی، انسانی لیگی ایله مثبت احوال- روحیه دوغوروب، انسانلاردا یاشاماغا داها گوجلو

هوس
یارادان بیر
روماتیکادیر.
بئله لیکله
ساهیرین لیریک
شعرلری
اوره ک لری
قیزدیریر،
گؤزلری

ایشیقلا ندیریر و انسانلاری داها روحلاندیریر.

حبیب ساهر گوجلو، دویغولو و دوشونجه لی بیر شاعیر دیر، اونون شعرلرینده آیین، اولدوزون، گوشین، گئجه نین، گوندوزون بیر گؤزه للیگی و بیر عالمی واردیر.

گئجه لر
شاعیرین
خیال عالمی
درینله شیر،
رؤیالار
دورولور،
مئشه لرسه سی
اوجالیر و

گئجه نین سکوتونو یارا- یارا، قاناد چالا - چالا شاعیری سوراقلایر. شاعیر بوسسلری، بو گؤزه للیگی دیور، داغ نفسی غونچه لرین لچه گینی آچماسی، گئجه پرده سینده خیال پریمی نین جیلوه لنمه یی شاعیر

اوره یینده دویغولاری قیملدادیر و شاعیرین خیال عالمینده رئال حیات گؤزه للیکلری افسانه وی لشیر، اوسطوره لشیر. بلکه ده شاعیر تورپاقدا ایتیردیگی گؤزه لینی شعر عالمینده آرایب آختاریر. شاعیرین بو دونیاسی معنویتی زنگین لشدیریب آرزیلاری آرتیران اوسطوره دونیاسی دیر.

بو دونیادا ساهیر اینسانلارا بسله دیگی حورمتمینی، انسان سئوه رلیگینی، قادینا گؤسته ردیگی حورمت ده آچیقلایر.

ساهیر
اوسطوره لر
دونیاسیندان
توت گل بو
گونه قدر
قالی
کرخانالاریندا
قالی داری نین
آرخاسیندا

اوتوروب ایلمه ک سالان قیزلار، اونون شعرینه اصیل قونو- موضوع اولموشلار؛ نیل چایینا قوربان آتیلان قیزلاردان توت گل بوگونکو حیاتی میزد ۱۳ یاشیندا قیزلاراده ک کی بوینو یوغون اربابلارا، وئر یلدیگی نی شعره چکیر،

عایشه نین
سئوگی سینده ن
دانی شیر، کند
گؤزه لی نی
تصویره آلیر،
آلا گؤزلو
گلین له
آغلا شیر و

قادینلارا بسله دیگی حورمتی آشکارا چبخاریر.

□ م. کریمی

حبیب ساهر

□ دکتر محمدرضا راثی‌پور

از نقطه نظر تاریخ تطور شعر فارسی، نوآوری‌های مرحوم حبیب ساهر، به رغم آنکه انعکاس چندانی در فضای ادبیات معاصر نداشته است، به دو دلیل حائز اهمیت است: نخست آنکه این شاعر بزرگ، در اقتباس و ترجمه ادبیات ترکیه و انتقال تجارب قلمی سرایندگان آن خطه و از این طریق، غنا دادن شعر فارسی نقش خاصی داشته است^(۱) دوم آنکه تجربیات او در شکستن قالب‌های کلاسیک و ارائه قالب‌های تازه مستقل از کارنیمابود، اگر چه حاصل کار هر دو به یک راه یعنی شعر آزاد ختم شده است. شاید اگر حبیب ساهر، همچون نیمای کارهای خود را در زمان مناسب انتشار می‌داد و از تربیون تبلیغاتی شایسته و پیروان جدی و سخت‌کوشی برخوردار بود، در تاریخ تکامل شعر نو جایگاهی دیگرگونه می‌یافت و پژواک فریادش در هیاهوی دیگر مدعیان به فراموشی سپرده نمی‌شد.^(۲)

آن دسته از اشعار حبیب ساهر که در قالب‌های سنتی چون غزل، سروده شده است، مبین تسلط و احاطه او بر شعر کلاسیک است و نشان می‌دهد که این شاعر بزرگ، از سر ناتوانی به شکستن قالب‌ها دست نیازیده است:

ای دهر در بهار گل از ما دریغ دار

تا در خزانمان نکنی همنشین خار

من غنچه‌ای نچیده‌ام از باغ زندگی

بی بهره را چه فصل خزان و چه نوبهار

ما بادبان به باد حوادث سپرده‌ایم

یا قعر موجهای گران یا کنار یار

در این اشعار تازگی‌هایی از حیث مضمون و محتوا دیده می‌شود و شاعر به ایماژسم بها می‌دهد؛

پاسی ز شب گذشت و بلر زید سایه‌ها

آمد ستاره‌ای ز دل تیرگی فرود

(غزل نقش سایه‌ها)

در غزل‌های حبیب ساهر، مفاهیم قراردادی و کلیشه‌ای عرفان و تصوف جایی ندارد و آنچه به این قالب جان می‌دهد، جنبه زمینی و ملموس احساسات و عواطف شاعر است، معشوق او، شاهد ازلی نیست که دور از دسترس طائر خیال باشد^(۳) و زندگی با همه درشتناکی و خشونت‌هایش در این آثار رخ می‌نماید و مجال گرایش به تجرید و خیالبافی را از شاعر سلب می‌کند:

هر چند از بهار هوا مشک بیز بود

وی نکمت زنانه بر آن عطر می‌فزود

حبیب ساهر بیش از همه در قالب چهارپاره طبع آزمائی کرده است. این قالب که از طریق تتبع و اقتباس از ادبیات اروپا به ویژه مکتب رومانتیسم به شعر فارسی راه یافته، مشتمل بر ۴ مصراع می‌باشد که حداقل مصراع‌های دوم و چهارم آن هم قافیه می‌باشند و این ۴ مصراع که اصطلاحاً بند نامیده می‌شود، واحد چهارپاره را تشکیل می‌دهد و شاعر در انتخاب تعداد بندها مختار است، لذا با توجه به سهولت انتخاب قافیه و تعداد بندها دست تخیل شاعر در بیان و طرح موضوعات کاملاً باز بوده و عرصه وسیعی برای جولان طبع و اندیشه شاعر وجود دارد. چهارپاره حلقه اتصال ادبیات کلاسیک با شعر نو بوده و به عنوان شاخص‌ترین قالب در دوره گذار ادبیات مشروطه به شعر نو مطرح می‌شده است.

قالب چهارپاره بیش از همه با آثای شعرای مکتب رومانتیسم اروپا همچون لامارتین و ویکتور هوگو و... در بین ادب دوستان ایران مطرح و معرفی شد و بدیهی بود که بر ذهنیت کسانی که به طبع آزمائی در این قالب می‌پرداختند، افکار رومانتیک حاکم باشد و مضامینی چون هراس از مرگ، بیان عواطف و احساسات شخصی شاعر و ناکامی‌ها و عشق‌های شکست خورده به تناوب تکرار شوند:

فریدون توللی

آوای کیست اینکه گرانبار و خسته کام
می خواندم به خویش و نمی ماند از خروش
آیا کسی است در پس این پرده امید
یا بانگ نیستیست که می آیدم به گوش؟
نادر نادرپور:

هشدار زانکه در پس این پرده نیاز
آن بت تراش بلهوس چشم بسته ام
یک شب که چشم عشق تو دیوانه ام کند
بینند سایه ها که ترا هم شکسته ام^(۵)
شعرهای حبیب ساهر نیز در قالب چهارپاره،
بی تأثیر از شعرای رومانتیک اروپا نیست:
ای شب تیره و ای غول سیاهی بگذار
قدحی نیز از این باده هستی گیرم
باز کن سلسله و بند ز پایم که مگر
مست غم گردم و در حالت مستی گیرم

ناقوس مرگ می زند اینک به نیمه شب
می لرزد از طنین وی آرامی زمان
مانند مومیائی، یک لاشه کبود
بر نور زندگی غمین بسته دیدگان
برخلاف دیگر چهارپاره سریان چون توللی و
نادرپور، حبیب ساهر در این اشعار خود را چندان
ملزم به رعایت قواعد چهارپاره نمی کند و بسیار
اتفاق می افتد که قافیه در بندهای دوم و چهارم
رعایت نمی شود:
سبکتر از نسیم صبح گاهی
گذشتیم از فراز کوهساران
به بحر تیره و طولانی عمر

اسیر موجها مانند اشباح
که به نظر می رسد شاعر برخوردی تفننی و
تجربی با این قالب داشته است و بعلاوه با توجه به
سایر مسامحه های حبیب ساهر چون التواء حرف
(ع) با (الف) یا (ه) با (الف) به نظر می رسد که
حبیب ساهر قواعد کلاسیک را در اشعار نو آئین بر
نمی تافته است:

آبگیر همچو جام زرین است

که در آن آتش مذاب بود
البته گرایش حبیب ساهر به مکتب رمانتیک
می توان از رهگذر ترجمه و اقتباس آثار ترکیه
عثمانی دانست چرا که آثار مذکور کم و بیش
تحت تأثیر این مکتب بوده اند:

شب نهان دارد اسرار فسونکارش را
در پس پرده اشجار سرآورده به هم
گوئی حبیب ساهر همان شاعر آشفته رومانتیک
با گیسوانی پریشان و شولائی بلند است که در
سیاهی شب، در پرتو نور پریده رنگ شمعی دفتر
گشوده تا شکست و ناکامی هایش را تقریر کند:^(۶)

تا به کی ای دل دیوانه به تاریکی شب
پی جادوی هنر، راه خیالی پوئی
تا به کی در شکن پرده جادویی عمر
شب همه تا به سحر، نقش تمنا جوئی
دیدی آخر که درخشندگی چشمه هور
شد سرابی که عیان گردد، اندر دل شب

در اشعاری که حبیب ساهر در قالب آزاد سروده
است، تلقی او از شکستن وزن متفاوت از پیشنهاد
نیما بوده است.

در شعرهایی که حبیب ساهر در بحر مختلف
الارکان چون بحر مضارع و مبحث سروده است
بیشتر از اسلوبی پیروی کرده است که توللی و
نادرپور آنها به کار می برده اند، یعنی شکستن وزن در
نقطه انتهائی رکن:

آب روان ز دفتر اندوهناک خویش

-- /U - /U - /U - /U - /U -

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات

خواند حکایتی

-- /U - /U -

مفعول فاعلات

(شعرای اختر سپید)

و آبهای روان، همچو چهره مادر

-- /U - /U - /UU - /U - /U -

مفاعلی فعلاتن مفاعلن فعلن

زالال و پاکیزه‌ست

U-U - / - -

مفاعیلن فعّیلن

«شعر خاطره‌ها»

اما شاعر همیشه خود را به رعایت وزن ملزم نمی‌کند و در مواردی از وزن خارج می‌شود؛ مثلاً در شعر چراغها که در بحر مضارع سروده شده است:

در عصر ما،

چراغ نفتی و برقی رنگ رنگ

لیکن درون آینه، سیمین شعاع او

در اطاق من

در شعرهایی که حبیب ساهر در بحور متفق‌الارکان سروده است، تلقی او از شکستن وزن، کم و بیش همان پیشنهادی بود که نیما ارائه داده بود، یعنی شاعر بنا به ضرورت می‌توانست تعداد رکن‌ها را انتخاب کند:

نه یکی باغ و نه یک بیشهٔ پرسایه به ده

از بهاران به شگفت است یکی روضهٔ تک

در یکی نور دهی

در حرمخانهٔ بک

اگرچه شاعر، پیشنهاد شاعر را کاملاً رعایت نمی‌کند به‌ویژه در اشعاری که در بحر رحل سالم سروده شده است و می‌بایست هجای آخر سطر، به هجای بلند ختم شود تا امکان پیوستن با سطر بعدی و تشکیل بحر طویل را سلب کند:

ریشه‌ام در سرزمین خشک و بی‌باران

به یک صحرای سوزان بوده

اجدادم همه چادر نشین بودند

شعر «بیدهای افشان» که از سه بخش تشکیل یافته، در بخش اول در بحر رمل مجنون سروده شده ولی از نیمهٔ دوم، وزن به بحر سالم رمل تبدیل می‌شود:

ناگهان،

تک سواری فتد از اسب سر خاک سیاه

وی نه فریاد برآورده، نه یاری طلبد

لیک با حسرت بر نعل درخشندهٔ اسبان نگرد

که ز وی دور شوند

ای سواران سرخ جامه

ای سواران برنشسته، هر یکی بر باد پایان

شاید شاعر برای فضاسازی و القاء سرعت در بخش اول و تغییر یافتن فضا در نیمهٔ دوم تعمداً وزن را عوض کرده است.^(۷)

کلام آخر آنکه حبیب ساهر شاعری آوانگارد بوده است و نقش مهمی در تغییر فضاهای مألوف شعر فارسی و گسترده‌تر کردن آفاق اندیشه داشته است و این امر از رهگذر آشنائی با آثار شاعران اروپائی و ترجمهٔ آثار آنان حاصل شده است:

تواز ورای چنان پردهٔ غبارآلود

تمام مدت سال

شنفته زوزهٔ گرگان به خامشی

و از ترانهٔ جادوگران گرسنه نیز

شکنجه خواهی دید

(تربت نفرین شده - ترجمهٔ شاعر بودلر)^(۸)

در مجموع شعر نوی آذربایجان، وامدار خطر کردن‌ها و تجربه‌های توأم با پشتکار حبیب ساهر است و بررسی تاریخ شعر نو در آذربایجان، بدون بررسی آثار ارزشمند او ممکن نیست.^(۹)

مآخذ:

(۱) نمونه‌هایی از ادبیات منظوم ترک، حبیب ساهر، ۱۳۵۶

(۲) تاریخ تحلیلی شعر نو، محمد شمس لنگرودی، ج ۱،

(۳) کتاب شعر ۲، حبیب ساهر، چاپ اول، ۱۳۵۵

(۴) دیدی از نوآوری‌های حبیب ساهر، دکتر ح. صدیق

(۵) معجزات شعر و سخن پارسی، حسین وصال، چاپخانهٔ پارت

(۶) مکتب‌های ادبی - مکتب رومانتیسم، رضا سیدحسینی

(۷) بدعتها و بدایع نیما یوشیج، مهدی اخوان ثالث

(۸) کتاب شعر، حبیب ساهر، ص ۷۱

(۹) در مورد تاریخچه شعر نو بنگرید به مقاله: آذربایجان و مکتب

تجدد نوشته آقای رضا همراز تبریزی، مندرج در فصلنامه وارلیق،

سال ۷۸

بیر سیزی حسرتین چیچکلنمه سی

|||||

آذر آیی نین سۆن گونودور. آذر دئینده ایستر - ایسته مز سنین خاطیرینه یئنیلمز اراده لی بیر خالقین طالعی ایله باغلی آجیلی - شیرینلی گونلر دوشور. اوره یی نین ایستی سئوگیسی، حسرتلرین سو یوقلوغونا قاریشیر. ایلیق نفس آلیر، کئچمیشلره تومورسان. یئنه ده آذر آبی دیر. اودا کی اؤنون سۆن گونو. نئجه اولایلر ائله بوگون ده سینه سینده آذربایجانلا باغلی بیر حادثه نی ثبت ائتمه سین. سانکی عنوانینی آذربایجان دان آلمیشدیر بو آی. آنا دویغولو، آنا اوره کلی آذر آیی...

تهرانین جنوب حصه سینده یئرلشن «بهمن مدنیت ائوی» نین آستاناسیندا دایانمیشام. هاوا بیر آز سو یوقدور. آنجاق ایچیمده سانکی اوجاق یانیر. هیجانلی یام. گئت - گئنه گلن لر چؤخالیر. «شهید آوینی» آدینی داشییان سالونونون اوره یی آذربایجان شعر - موسیقی گنجه سی و معاصر آذربایجان نفه سی ایله بوگون دؤیونور. هامی بورادا کئچیریه جک آذربایجان شعر یی نین تمجیلیسی اوستاد حبیب ساهیرین آغیرلاما مراسمینده اشتراک ائتمک اوچون تله سیرلر. من ده اونلارلا بیرگه. آخی بوگون حبیب ساهیرین باهارداد دؤغولوب آذر آییندا دونیادان کؤچمه سیندن ایللر سو ووشورو. بو اونودولماز شاعرین عزیز خاطیره سی بیرداها غوبارلار آلتیندان اوزه چیخیر. یئنه ده آجیلی و شیرینلی گونلر...

ساعات دؤرددیر. سالونون قاپیسی آچیلر. بیر آندا بوتون صندلی لر و باشقا اوتوراجاق یئرلری دولور. تخمیناً ایلک دقیقه لرده، مین نفر دن آرتیق سالوندا

یئرله شیرلر. اونلارین ایچره سینده تهرانین جنوبوندا یاشایان آذربایجانلی عائله لر و هابئله آذربایجانلی ضیالی لار و اجتماعی شخصیت لر، شاعر و یازیچیلار آیدینجاسینا گؤزه چارپیر. باخدیقدا بیر چوخ تانیش سیمالاری گؤره ییلیرسن. رحیم رئیس نیا، آلاو، هاشم ترلان، حسین دوزگون، روشن خیایو، عزیز محسنی، مظفر درفش، قافلاتی، حبیب فرشباف، سؤنمز، علیار، عمران صلاحی، میرزا شهرک، هدایت حصاری، فریدون حصارلی، ساوالان، داشدی، حسن صانعی، نسیم، ایشیق، ائل اوغلو، یانار، نریمان ناظم، چاپار، شیبانی، آزاد و... اونلار جا باشقا آذربایجان یازیچی و شاعرلری.

مجلسی آپارماق، اوزون ایللردن بری ساهر یارادیجیلیغی ایله ماراقلانان و اونون پرستشکارلاریندان اولان شاعر حسن ایلدیریم تاپشیریلیب. اینانیرام کی او یئنه ده بو آغیر وظیفه نی لایقینه یئرینه یئتیره جکدیر. او حبیب ساهیرین بیر شعرینی اوخوماقلا، سالونا شیرین بیر سکوت یونگوللویونو پایلایر و اجلا سین رسمی آچیلیشینی اعلان ائدیر. سونرا قوجامان شاعر «مظفر درفشی» مراسیمین «صابر» و «ساهر» آدینا تهراندا ادبی فعالیت گؤستره ن انجمن لرین اورتاق تشبشی ایله قورولماسیندان خبر وئیر و آذربایجانین مختلف بؤلگه لریندن و کرج، شهریار، تهران شهرلریندن گلن قونقلارا خوش گلدین دئییر. دیورام بیر جاندا نئچه یوز اوره ک دؤیونور. اودا آذربایجان آدی لا، حبیب ساهر آدی لا. بو اوره ک دؤیوتوسو ائل عاشیقی، بیر نسلین جوانلیق گونلرینی سازین تئلرینده یئنی دن جانلاندیران عاشیق حسن اسکندری نین صحنه یه چیخماسی یلا هاوالانیر، منی ده خاطیره لر قانادی لا انقلاب گونلرینه هاوالاندیریر. عاشیق حسن سازی باغری نا باسیب، شیروانی هاواسیندا اوخویور:

دلی کؤنلوم دوشمه غمه

اجلاسین بیرینجی چیخیش ائده نی قهرمان تبریزین عالم اوغلو، رحیم رئیس نیا اولور. او اوزون و آراسی کسيلمه یین آلقیشلارلا میکروفون آرخاسینا گلیر و ساهرین تحصیل ایللریندن، اونون معاصر اجتماعی دۆرده ادبی تجدد پروسیسینده اولان رولوندان دانیشر و مختلف شخصیت لردن فاکت لار گتیرمکه، ساهرین تقدیره لایق اجتماعی شخصیتی ینده اجلاسدا اشتراک ائدنلره آیدینلاشدیریر. نهایت سؤزونو، آذربایجانین اونودولماز مبارز اوغلو شیخ محمد خیابانی نین بوتون ایرانا آزادلیق و دموکراتیا ایسته مه مضمونلو سؤزلرله قورتاریر. آلقیشلار دوام ائدیر. سانکی سالوندا اولانلارین اوره ک آهنگی، شیخ محمد خیابانی نین آرزولاریلا هاوالانیر و اونلارین آلقیش سسلرینده اؤز عکس صداسینی گؤستریر.

قوجامان و گؤرکملی آذربایجان شاعری و تدقیقاتچیسی «آلاو» حبیب ساهرین حیات و یارادیجیلیق پروسیسینده ن سؤز آچیر و اؤز چیخیشی ایله اشتراکچیلارین آلقیشلاریلا قارشیلانیر. او دانیشیقی نین بیر حصه سینده دئیر: «اگر ساهر دن قباق میرزا جعفر خامنه ای و ساهرین اوستادی تقی خان رفعت سربست شعر یازیلار، لاکین سربست شعریمیزه رسمیت و ثره و اونون بانی سی ساهر دیر. ساهر چاغداش ادبیاتیمیزین یگانه و باشلیجا افتخاری، بانی سی، ائلیمیزین بوغولمایان اعتراض سسی، منلیگینی پولاً- منصبه ساتمایان، انسانلیغین آتمايان، عؤمرو بویو دیلینه، ائلینه محبت بسله یین شاعر دیر».

دوغروداندا شاعر مقاما، منصبه و قدرت صاحب لرینه ساتیلما یاندا نئجه ده عزیز اولور، جسماً اؤلسه ده نئجه بیر ملتین اوره یننده ابدی یاشاییر. یادیم ساهر شعریندن بیر مصراع دوشور:

بو اسیر اٲللرین شاعری حبیب ساهرین پارلاق سیماسی، اجلاسدا هریس بؤلگه سیندن گلن تانیمنیش گنج شاعر «هریزلی» نین چیخیشیندا ادا اؤز عکس صداسینی تاپیر. هریزلی ساهر یارادیجیلیغینا بیر گنج گؤزویله باخیر و اونا اؤز نسلی نی مناسبتینی بیلدیریر. بو مناسبت تانیمنیش کامانچا اوستاسی علی فرشلاف و اونون امکداشی مهندس تفضلی نین چیخیشی ایله داهادا گؤستریلیر. موسیقی منی ده باشقالاری کیمی روحلاندیریر و اؤزومده بو بؤیوک معنوی خزینه یه مالک بیر خالقین قارشیسیندا درین محبت و حؤرمه حس ائدیرم. هله استاد علی فرشلاف موسیقی گروپونون بوراخدیغی تأثراندان آیریلما میش، تانیمنیش ائل عاشیقی عاشیق اشرفین کرم گؤزه للمه سی و گؤیجه گولی هاوالاریندا ایفا ائدیگی ماهنی لار منی ده مجلسده اشتراک ائده ن یوزلر آذربایجانلی کیمی، شانلی وطنیمین گؤزه ل و فسونکار طبیعتی نین قوینونا آپاریر و آیریلیق، هجران و غربتین نه اولدوغونو داهادا آرتیق آندیریر.

اوزون ایللر حبیب ساهر یارادیجیلیغینا حؤرمه بسله یین گؤرکملی عالم تدقیقاتچی و تورکولوگ حسین دوزگون (دکتر صدیق) اؤزونون «ساهرین تاسییزلیغی و بویوکلو یو نه ده دیر؟» عنوانی آلتیندا یازدیغی مقاله سی له چیخمیش ائدیر و دینله ییجی لرین بؤیوک رغبتینی قازانماقلا برابر، اونلارین آلقیشلاریلا قارشیلانیر. او مقاله سین اوخومادان اؤنجه دئیر: «ساهرین آدی گلنده من آدینین قارشیسیندا اوتانیرام. اؤنا گؤره کی بئله حس ائدیرم کی من اؤز بوزجومو و دینی می بو بؤیوک ادبی قهرمانیمیزا ادا ائده بیلمه میشم، بو اوتانچ یالنیز منه یوخ بیزیم هامیمیزا عاید دیر. معین سببلره گؤره بودینی ادا ائده بیلمیریک. من اینانیرام کی گله جک نسیل بو بیزیم اوتانجیمیزی

گئده رله یه جک. اودورکی مقاله مین مخاطبی گنج لردیر». مجلس دوام ائدیر. سانکی اوتورانلار یورغونلوغا بیگانه دیرلر. اونلار اؤز گور آلقیشلاریلا مجلسده دانیشیلان سؤزلردن، اؤخونان شعرلردن و چالینان موسیقی لردن ذوق آلدیقلارینی بیلدیریر و بیرداها خیال قانادیلار اولموش اولسادا، دوغما آنا وطنه قاییدیرلار. شاعرلرین آرا بیر اوخودقو شعرلر هامی نین رغبتینی قازانیر. گؤرکملی شاعرلریمیزدن هاشم ترلان، سؤنمز، قافلاتی، عمران صلاحی، رضا، شهرک، ایران یازیچیلار اوجاغی نین عضوی، فارس و آذربایجانا اثرلر یارادان شاعر محمد خلیلی، ژورنالیست، شاعر و یازیچیلاریمیزدان محمدرضا کریمی، مرتضی مجدفر، کاویانی و باشقالاری اؤز اثرلرین اؤخوماقلا، خالقیمیزین فخری گؤرکملی صنعتکار استاد حبیب

ساهرین اونودولماز خاطیره سینی عزیزله ییرلر. یئنه آذرای نین بیر سویوق گونونده آذربایجان روحلو و آنایدالی بیر گؤروشدن اوره کلریمیزه باهار قونور و بیرسیزی حسرتین چیچکلنمه سی نین شاهی اولوروق. مجلسین سون سؤزو، حبیب ساهرین حیات یولداشی و اونون اوغلو باجاریقلی صنعتکار و رسام حمید ساهره تاپشیریلیر. مجلسین باشلانیشی ساهرین شعر ایله باشلانان کیمی، قورتاریشیدا ائله اولور:

مئشه لر ایچینده گئجه نین سسی

آچیلان سحرین سرین نفه سی

اثللرین سئوگیسی، وطن نغمه سی

شعریمده ساخلانار یادگار کیمی.

اثلدار موغانلی

تشکر

استاد حبیب ساهرین تجلیل مراسیمینه حاضیرلیق زامانی، اونون عائله سینده مراجعه ائتدیک، شاعرین بؤیوک اوغلو گؤرکملی هئیکل تراش، رسام و یازیچی حمید ساهر بیزی اوره کله قارشیلای؛ الیندن گلن نه وار سا بیزدن اسیر گمهدی. بو کمکلرده اونون آناسی - ساهرین عؤمور یولداشی - خانم نصرت الملوک نوری بیزی اؤز دؤغما بالالاری کیمی عزیزله ییب و بو ایشین باش توتما سیندا گوستریش لر سؤیله دی؛ بیزه اوره ک - دیرک وئردی. هابئله شاعرین عالیم گلینی خانم دکتر زارع کی شاعرین اثرلرینی فارسجا یا گؤزهل ترجمه ائتمیشدیر، بیزیمله امکداشلیق ائتدی. حمید ساهر شاعرین شکیل لرینی، چاپ اولمامیش بعضی یازیلارینی ایلک دفعه اولراق چاپ اوچون بیزیم اخیاریمیزدا قویدو. مجله نین قابیغینی (جیلدینی) اونون ساهرین تجلیل مراسیمینه چکدیگی پوسترله بزه دیک. بیز شاعرین عائله سینده جان ساغلیقی، اونلارلا نائلیت لر دیله ییریک و بو واسطه ایله اؤز منتدارلیغیمیزی بیلدیریریک. ساغ اولسونلار.

□ پیک آذر